

სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძველი (სსკ-ის მე-7 მუხლის განმარტებისათვის)

ასისტ. პროფ. დოქ. თემურ ცეციტიშვილი

თსუ, თინათინ წერეთლის სახელობის სახელმწიფოსა და სამართლის ინსტიტუტის მეცნიერი თანამშრომელი

I. სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძვლის ცნება

სსკ-ის მე-7 მუხლის თანახმად, სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის საფუძველია დანაშაული, რომელიც შედგება სამი ნიშნისგან. ესენია: კოდექსის კერძო ნაწილის კონკრეტული მუხლით გათვალისწინებული ქმედების შემადგენლობა, მართლწინააღმდეგობა და ბრალი. იმისთვის, რომ ქმედება დანაშაულად დაკვალიფიცირდეს, ქმედება სამივე ნიშანს უნდა შეიცავდეს. ერთ-ერთი ნიშნის არარსებობა დანაშაულს გამორიცხავს. დანაშაულის აღნიშნული განმარტება კანონიერების პრინციპის გამოხატულებაა, რომელიც სისხლის სამართლის ქვაკუთხედი და გამორიცხავს ადამიანის დასჯას ანალოგიის წესით. საქართველოში ანალოგიის წესით სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრება შესაძლებელი იყო 1958 წლამდე, სანამ სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში სათანადო ასახვა არ ჰპოვა კანონიერების პრინციპმა. აღნიშნული პრინციპის მიხედვით, დანაშაულად შეიძლება მხოლოდ ისეთი ქმედება იქნას მიჩნეული, რომელიც სსკ-ით გათვალისწინებული ქმედების შემადგენლობის ნიშნებს შეიცავს, რასაც საგარანტიო მნიშვნელობა აქვს. თუ განხორციელებული ქმედება არ შეიცავს ქმედების შემადგენლობის ნიშნებს, ქმედება დანაშაულად ვერ დაკვალიფიცირდება. როცა ქმედება შემადგენლობის ნიშნებს სრულად არ შეიცავს, იგი შეიძლება დაკვალიფიცირდეს დაუმთავრებელ დანაშაულად.

1.1. ქმედების შემადგენლობა, როგორც დანაშაულის ნიშანი

ქმედების შემადგენლობა არის გათვალისწინებული სსკ-ის კერძო ნაწილის ნორმის იმ ელემენტით, რომელსაც დისპოზიციას უწოდებენ. თუ თვალს შევავლებთ კოდექსის კერძო ნაწილის ნორმებს, დავინახავთ, რომ თვალსაჩინოდ გამოიყოფა დისპოზიცია და სანქცია. თუ ქმედების შემადგენლობა დისპოზიციაში მოცემული, სანქცია ნორმის ის ნაწილია, რომლითაც კანონმდებელი შესაბამისი დანაშაულებრივი ქმედებისთვის სასჯელთა სახეს და ზომას განსაზღვრავს,¹ როგორც დანაშაულის იურიდიულ შედეგს. ქმედების შემადგენლობაში აღწერილია დასჯადი ქმედება, ე. ი. დასახელებულია ქმედების დასჯადობის წინაპირობები. მაგალითად, სსკ-ის 177-ე მუხლის თანახმად, ქურდობა არის „სხვისი მოძრავი ნივთის ფარული დაუფლება მართლწინააღმდეგო მისაკუთრების მიზნით“. იმისთვის რომ ქმედება 177-ე მუხლით ქურდობად დაკვალიფიცირდეს, უნდა შეიცავდეს ყველა იმ ნიშანს, რომელიც დასახელებული შემადგენლობითაა გათვალისწინებული. აღნიშნული ქმედების მართლწინააღმდეგოდ და ბრალეულად განხორციელებისას ქმედების ჩამდენს შეეფარდება ის სას-

¹ გ. ტყეშელიაძე, სამართლის ნორმის შეფასებითი და აღწერილობითი ასპექტები, წიგნში: გივი ინწკირველი 70, საიუბილეო კრებული, თბ., 1996, გვ. 135-136.

ჯელი, რომელიც ამავე ნორმით არის გათვალისწინებული.

ქმედების შემადგენლობა არის დანაშაულის პირველი ნიშანი, რომელიც წარმოადგენს ობიექტური და სუბიექტური ნიშნების ერთიანობას. შესაბამისად, ქმედების შემადგენლობა იყოფა ობიექტურ და სუბიექტურ შემადგენლობად. ქმედების შემადგენლობა არის მსჯელობა ფაქტის შესახებ, დანაშაულის არაშეფასებითი ნიშანი, განსხვავებით მართლწინააღმდეგობისა და ბრალისგან.

1.2. ქმედების შემადგენლობის სახეები

ქმედების შემადგენლობა შეიძლება დაიყოს სახეებად: მარტივი, აღწერილობითი, კვალიფიციური, პრივილეგიური, ალტერნატიული, ბლანკეტური, მითითებითი, საკუთარი ხელით განსახორციელებელი, შეკვეცილი, შედეგიანი და შედეგარეშე დელიქტთა შემადგენლობები.

მარტივი ეწოდება ისეთ შემადგენლობას, სადაც არ არის დასჯადი ქმედება აღწერილი საკანონდებლო დეფინიციის გზით. ასეთია სსკ-ის 108-ე მუხლით გათვალისწინებული შემადგენლობა, სადაც დასჯადი ქმედებაა დასახელებული აღწერის გარეშე (განზრახ მკვლელობა) და ქმედების შემადგენლობის ნიშნად არ არის გათვალისწინებული პასუხისმგებლობის არც დამამძიმებელი და არც შემამსუბუქებელი გარემოება.

აღწერილობით შემადგენლობაში კანონმდებელი აღწერს დასჯად ქმედებას და იძლევა ქმედების განმარტებას. მაგალითად, 177-ე მუხლით გათვალისწინებული შემადგენლობა (ქურდობა).

კვალიფიციურ (რთულ) შემადგენლობაში გათვალისწინებულია პასუხისმგებლობის დამამძიმებელი გარემოება (109-ე მუხ.), ხოლო პრივილეგიურში შემამსუბუქებელი გარემოება (110-114-ე მუხ.).

ალტერნატიულ შემადგენლობაში კანონმდებელი ჩამოთვლის იმ ქმედებებს, რომელთაგან ერთ-ერთის განხორციელება საკმარისია ქმედების შემადგენლობის განსახორციელებლად და ქმედების შესაბამისი მუხლით დასაკვალიფიცირებლად (260-ე მუხლის 1-ლი ნაწილი).

ბლანკეტურ შემადგენლობაში მოცემულია მითითება იმ ნორმის თუ წესის დარღვევაზე, რომელიც სისხლის სამართლის კანონს გარეთაა. ბლანკეტურ შემადგენლობებს ვხვდებით სატრანსპორტო დანაშაულთა თავში. ბლანკეტურია 133-ე მუხლით გათვალისწინებული შემადგენლობაც (უკანონო აბორტი). ბლანკეტურ შემადგენლობაში მოცემული მითითება ქმედების უკანონობაზე თუ წესების დარღვევაზე, ქმედების შემადგენლობის ნორმატიული, შეფასებითი ნიშანია.

მითითებით შემადგენლობაში გვხვდება გარკვეული მითითება სხვა მუხლით გათვალისწინებულ შემადგენლობაზე, რითაც კანონმდებელი აკონკრეტებს ქმედების შემადგენლობის მოცულობას. მაგალითად, 126-ე მუხლის 1-ლი ნაწილის შესაბამისად, ცემა ან სხვაგვარი ძალადობა გულისხმობს ისეთ ქმედებას, რომელიც იწვევს დაზარალებულის ფიზიკურ ტკივილს, მაგრამ არ მოჰყვება კოდექსის 120-ე მუხლით გათვალისწინებული შედეგი.

საკუთარი ხელით ჩასადენია ისეთი დელიქტი, რომლის განხორციელებაც შეუძლებელია შუალობითი ამსრულებლობით. ასეთია დაუხმარებლობა (129-ე მუხ.) და განსაცდელში მიტოვება (128-ე მუხ.). აღნიშნული დელიქტის განხორციელება დაკავშირებულია პერსონალური მოვალეობის შეუსრულებლობასთან, რომელიც სხვას ვერ გადაეკისრება.

შეკვეცილ შემადგენლობაში ქმედების შემადგენლობის სრულად განხორციელება არ უკავშირდება სამართლებრივი სიკეთის ხელყოფას, მართლწინააღმდეგო შედეგის დადგომას. ქმედების შემადგენლობა განხორციელებულად ითვლება დანაშაულის მომზადების ან მცდელობის მაგვარ სტადიაზე. არსებობს დისპროპორცია ქმედების შემადგენლობის ობიექტურ და სუბიექტურ ნიშნებს შორის.² სუბიექტური ნიშნები ჭარბობს ობიექტურს. დანაშაული დამთავრებულად ითვლება დამნაშავის მიერ გამიზნული შედეგის მიღწევამდე. ასეთია ყაჩაღობის (179-ე მუხ.) და ბანდიტიზმის (224-ე მუხ.) შემადგენლობა.

გარდა ზემოაღნიშნულისა, არსებობს შედეგარეშე და შედეგიან დელიქტთა შემადგენლობები. ხოლო ეს უკანასკნელი კი თავის მხრივ იყოფა სამართლებრივი სიკეთის ხელყოფა და

² Угрехелидзе М., Проблема неосторожной вины в уголовном праве, Тб., 1976, с. 101, 24-ე სკოლიო.

საფრთხის შემქმნელ დელიქტთა შემადგენლობადა. თუ შედეგგარეშე დელიქტთა შემადგენლობებში დანაშაულებრივი შედეგი ქმედების შემადგენლობის ნიშანი არ არის, შედეგიან დელიქტებში, პირიქით, ქმედების შემადგენლობის ერთ-ერთ ობიექტურ ნიშანს დანაშაულებრივი შედეგი წარმოადგენს სამართლებრივი სიკეთის ხელყოფის ან სიკეთისთვის კონკრეტული საფრთხის შექმნის სახით. საფრთხის დელიქტები იყოფა კონკრეტული და აბსტრაქტული საფრთხის დელიქტებად.³ მაშინ როდესაც კონკრეტული საფრთხის დელიქტები შედეგიან დელიქტებს მიეკუთვნება, აბსტრაქტული საფრთხის დელიქტი შედეგგარეშე დელიქტს წარმოადგენს.

1.3. ქმედების ობიექტური შემადგენლობა

ქმედების შემადგენლობა იყოფა ობიექტურ და სუბიექტურ შემადგენლობად. ქმედების ობიექტური შემადგენლობის ნიშნებია: ქმედება, შედეგი, მიზეზობრივი კავშირი, შედეგის ობიექტური შერაცხვა (ავტორთა ერთი ნაწილის თვალსაზრისით),⁴ დანაშაულის ხერხი, დრო, ადგილი, საშუალება.

1.3.1. ქმედება

ქმედების შემადგენლობა ხორციელდება ქმედებით. ქმედების ქვეშ იგულისხმება ის ქმედება, რომელიც ქმედების შემადგენლობითაა გათვალისწინებული, რომელიც შეიძლება სოციალურად საშიშად იქნას მიჩნეული და რომლისთვისაც მოქმედ პირს სასჯელი შეიძლება შეეფარდოს. ქმედება გვარეობითი ცნებაა და მოიცავს როგორც აქტიურ მოქმედებას, ისე უმოქმედობას. ქმედების შემადგენლობა შეიძლება

განხორციელდეს მოქმედებითაც და უმოქმედობითაც. უმოქმედობის დელიქტები თავის მხრივ იყოფა შერეული და წმინდა უმოქმედობის დელიქტად. შერეული უმოქმედობის დელიქტი შეიძლება მოქმედებითაც განხორციელდეს და უმოქმედობითაც, ამიტომ ეწოდება შერეული უმოქმედობის დელიქტი. ასეთია განზრახ მკვლელობა. ხოლო წმინდა უმოქმედობის დელიქტი მხოლოდ უმოქმედობით ხორციელდება. წმინდა უმოქმედობის დელიქტებს მიეკუთვნება დაუხმარებლობა (129-ე მუხ.), განსაცდელში მიტოვება (128-ე მუხ.), ავადმყოფის განსაცდელში მიტოვება (130-ე მუხ.).

სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა შეიძლება დაეფუძნოს ადამიანურ ქმედებას და არა ბუნების მოვლენას ან ცხოველის ქმედებას. ქმედების განხორციელება ადამიანის გარდა იურიდიულ პირსაც შეუძლია თუ არა საკამათოდ ითვლება, მაგრამ საქართველოს სსკ-ი ვინაიდან იურიდიული პირის პასუხისმგებლობას ითვალისწინებს, იურიდიული პირიც მიიჩნევა ქმედების სუბიექტად. თუმცა, იურიდიულ ლიტერატურაში გაბატონებული შეხედულებით, იურიდიულ პირს არ შეუძლია ქმედების განხორციელება, ვინაიდან იურიდიული პირი არის არა ადამიანი, არამედ სამართლებრივი კონსტრუქცია.⁵

სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა ეფუძნება კონკრეტულ ქმედებას და დაუშვებელია იმ ქცევების გათვალისწინება, რომლის მიზეზებიც მანამდე არსებობდა. არ შეიძლება დასჯის საფუძველი გახდეს ცხოვრების წესი. მაგალითად ალკოჰოლდამოკიდებულება. სხვაგვარად წყდება საკითხი, თუ ქმედების დადგენა წინარე ეტაპზე შესაძლებელია. მაგალითად, როცა ადამიანი შეგნებულად თვრება იმისთვის, რომ დანაშაული ჩაიდინოს.⁶

³ *Церетели Т.В., Деликты создания опасности, «Советское государство и право», 1970, №8; მ. ჟვრეხელიძე, ბრალი საფრთხის დელიქტებში, თბ., 1982; თ. ნერეთელი, სისხლის სამართლის პრობლემები, IV ტომი, თბ., 2010; თ. ცქიტიშვილი, ადამიანის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისთვის საფრთხის შემქმნელი დელიქტები, თბ., 2015; მ. ჰაინრიხი, შედეგის განხორციელების ადგილი აბსტრაქტული საფრთხის დელიქტებში, წიგნში: ოთარ გამყრელიძე 80, საიუბილეო სამეცნიერო კრებული, თბ., 2016.*

⁴ *მ. ტურავა, სამართლებრივად დასაძრავი საფრთხის მდგომარეობის „რისკის ამაღლებაში“ რეალიზაცია მოქმედებით და უმოქმედობით ჩადენილ დელიქტებში,*

წიგნში: მ. ტურავა, (რედ.), სისხლის სამართლის მეცნიერება ერთიანი ევროპული განვითარების პროცესში, სისხლის სამართლის სამეცნიერო სიმპოზიუმის კრებული, თბ., 2013, გვ. 1-79; *მ. ტურავა, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, დანაშაულის მოძღვრება, თბ., 2011, გვ. 215-258.*

⁵ *Heinrich B., Strafrecht, Allgemeiner Teil, 3. Auflage, 2012, S. 73, Rn. 197-198.*

⁶ *Heinrich B., ebenda, S. 73-74, Rn. 199-200.*

შეიძლება ბრალი, შესაბამისად, პასუხისმგებლობა გამოირიცხოს, თუ ქმედება განხორციელდა სიმთვრალეში (როდესაც პირი უგონოდ მთვრალი იყო და ადგილი ჰქონდა პათოლოგიურ სიმთვრალეს) ალკოჰოლდამოკიდებულის მიერ, მაგრამ როცა საქმე ეხება შეგნებულად თავის ჩაყენებას ალკოჰოლური ნივთიერების ზემოქმედების ქვეშ, პასუხისმგებლობა არ გამოირიცხება.

პასუხისმგებლობის საფუძველს შეიძლება წარმოადგენდეს სისხლისსამართლებრივად რელევანტური ქმედება. ქმედება მაშინ არის სისხლისსამართლებრივად რელევანტური, როცა მას გარკვეული ფორმით ზეგავლენის მოხდენა შეუძლია გარესამყაროზე. „განწყობის უმართლობა“ ანუ მხოლოდ ბოროტი განზრახვა არ ისჯება. თუ „ა“ სიკვდილს უსურვებს „ბ“-ს და ეს უკანასკნელი გულის შეტევით გარდაიცვლება, „ა“-ს არ დაეკისრება პასუხისმგებლობა არა იმიტომ, რომ სახეზე არ არის მიზეზობრიობა, არამედ იმის გამო, რომ განხორციელებული არ არის ქმედება. მხოლოდ სურვილი, რომელიც შინაგანია და არ ჰპოვებს გარეგულ გამოხატულებას, არ მიიჩნევა „ქმედებად“ სისხლისსამართლებრივი გაგებით.⁷ ადამიანს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა ეკისრება ქმედებისთვის და არა აზრისთვის, განწყობისთვის. სისხლის სამართალი არის ქმედების სამართალი. თუმცა, არის შემთხვევები, როცა აზრის გამოთქმა უკვე თავისთავად წარმოადგენს ქმედებას. ასეთად მიიჩნევა ნაქეზება,⁸ ინტელექტუალური დახმარება, როდესაც ადგილი აქვს ამსრულებლისთვის რჩევა-დარიგების მიცემას.

თ. ნერეთელიც აღნიშნავდა, რომ ყოველი ქმედება არ შეიძლება პასუხისმგებლობის ობიექტურ ნაწინააღმდეგარად მივიჩნიოთ. თ. ნერეთელის შეხედულებით, მოქმედებას არ ექნება სისხლისსამართლებრივი მნიშვნელობა, თუ „მას არ ჰქონდა რეალური შესაძლებლობა ზემოქმედება მოეხდინა მოვლენათა მსვლელობაზე იმ მიმართულებით, როგორითაც მიზეზობრივი კავშირი ფაქტიურად განვითარდა“.⁹

თუ აქტიური ქმედება იწვევს ცვლილებას

გარე სამყაროში, უმოქმედობის დროს შეიძლება საქმე ეხებოდეს გარე სამყაროში ცვლილების გამოწვევისგან თავის შეკავებას, მაშინ როცა არსებობს ამის ვალდებულება. გარე სამყაროზე ზემოქმედება გულისხმობს არა მხოლოდ სამართლებრივი სიკეთის ხელყოფის სახით შედეგის გამოწვევას, არამედ ასევე საფრთხის შექმნასაც.¹⁰

სისხლისსამართლებრივად რელევანტური ქმედება არა მხოლოდ გარეგნული გამოხატულებით, ობიექტური თვალსაზრისით, არამედ სუბიექტურადაც უნდა აკმაყოფილებდეს გარკვეულ მოთხოვნას. შეიძლება ქმედება იყოს გარე სამყაროზე ზეგავლენის მომხდენი ობიექტური თვალსაზრისით, მაგრამ სისხლისსამართლებრივად რელევანტური ქმედება მაინც გამოირიცხოს იმის გამო, რომ არ აკმაყოფილებს შესაბამის სუბიექტურ წინაპირობას. ქმედება მაშინ მიიჩნევა სისხლისსამართლებრივად რელევანტურად, როცა ის არა მხოლოდ ზეგავლენას ახდენს გარე სამყაროზე, არამედ გამოხატავს კიდევაც მოქმედი პირის ნებას. ქმედებად არ მიიჩნევა რეფლექსური მოძრაობა, ქმედება ძილში ან უგონო მდგომარეობაში.¹¹

ქმედება, რომელიც გარეგანი იძულების ქვეშ ხორციელდება („vis absoluta“), არ არის ქმედება სისხლისსამართლებრივად. ერთმანეთისგან განსხვავებენ გარეგანი იძულების ქვეშ განხორციელებულ ქმედებათა ორ კატეგორიას: ერთ შემთხვევაში საერთოდ გამოირიცხება სხვაგვარად მოქმედება და განხორციელებული ქმედება მოქმედის ნებას საერთოდ არ გამოხატავს („vis absoluta“), რის გამოც სისხლისსამართლებრივად რელევანტური ქმედება გამოირიცხება, ხოლო მეორე შემთხვევაში ასევე ადგილი აქვს გარეგან იძულებას, მაგრამ არ გამოირიცხება ქმედება, რომელიც მართლზომიერად ან საპატიოდ მიიჩნევა („vis compulsiva“).¹²

ზემოთ აღნიშნულის გარდა ქმედება დამატებით კრიტერიუმს უნდა აკმაყოფილებდეს სოციალური მნიშვნელობის თვალსაზრისით. შეიძლება ქმედება გარე სამყაროზე ახდენდეს გავლენას და შეესაბამებოდეს მოქმედი პირის

⁷ Heinrich B., ebenda, S. 74, Rn. 201.

⁸ თ. გამყრელიძე, სისხლის სამართლის პრობლემები, II ტომი, თბ., 2013, გვ. 163.

⁹ თ. ნერეთელი, ნიგნძი: მაყაშვილი ვ., მაჭავარიანი მ., ნერეთელი თ., შავგულიძე თ., დანაშაული პიროვნების წინააღმდეგ, თბ., 1980, გვ. 9.

¹⁰ Heinrich B., ebenda, S. 74, Rn. 202.

¹¹ Heinrich B., ebenda, S. 74-75, Rn. 203-204.

¹² Heinrich B., ebenda, S. 76, Rn. 205-206.

ნებასაც, მაგრამ მოკლებული იყოს სოციალურ მნიშვნელობას, რის გამოც, ქმედების სოციალური მოძღვრების თანახმად, გამოირიცხება სისხლისსამართლებრივად რელევანტური ქმედება.¹³

ქმედების შესახებ დღემდე არაერთი მოძღვრება ჩამოყალიბდა, რომლებიც განსხვავებულად წარმოგვიდგენენ ქმედების შინაარსს. აღნიშნული თეორიებიდან აღსანიშნავია: ქმედების კაუზალური, ფინალური, სოციალური, პერსონალური, ნეგატიური მოძღვრება. დასახელებული თეორიები ქვემოთ მოკლედ იქნება მიმოხილული.

1.3.2. ქმედების კაუზალური მოძღვრება

ქმედების კაუზალური, ნატურალისტური მოძღვრების ავტორებად ითვლებიან დანაშაულის კლასიკური მოძღვრების ფუძემდებლები ლისტი და ბელინგი. ლისტის მიხედვით, ქმედება არის ადამიანური ნების გამომხატველი ზემოქმედება გარე სამყაროზე. ამასთან ერთად, კაუზალური თეორიის მიხედვით, გარესამყაროში ცვლილების გამოსაწვევად საკმარისია მინიმალური ზემოქმედებაც, როგორცაა, მაგალითად შეურაცხყოფა.¹⁴

მაშასადამე, ქმედების კაუზალური მოძღვრება ქმედებად მიიჩნევს გარეგნულად გამოხატულ, ნებელობით ადამიანურ ქცევას. აღნიშნული თეორიისთვის, ფინალური მოძღვრებისგან განსხვავებით, მნიშვნელოვანია არა ის, იყო თუ არა ქმედება კონკრეტული მიზნისკენ მიმართული, არამედ ის, ჰქონდა თუ არა ადგილი ნებელობით სხეულებრივ ქცევას. როდესაც მოქმედი პირი განახორციელებს გასროლას, სურდა თუ არა მას მსხვერპლის სიცოცხლის ხელყოფა, არის არა ქმედების, არამედ განზრახვის საკითხი, ვინაიდან განზრახვა ქმედების ნიშანი არ არის. მიზნის არარსებობამ შეიძლება გამორიცხოს განზრახვა და არა ქმედება. ქმედებასა და შედეგს შორის არსებული მიზეზობრივი კავშირიც არ არის ქმედების ნიშანი.¹⁵

კაუზალური (ნატურალისტური) თეორიის

წინააღმდეგ მიუთითებენ იმას, რომ მას არ შეუძლია მოიცვას უმოქმედობა, ვინაიდან უმოქმედობა არ არის დაკავშირებული კუნთების და ნერვების დაძაბვასთან.¹⁶ ქმედება, მისი თანამედროვე გაგებით, არის გვარეობითი ცნება და აქტიური მოქმედების გარდა მოიცავს უმოქმედობასაც, მაგრამ ეს კაუზალური თეორიის პირობებში შეუძლებელია. კაუზალური თეორიის მიხედვით, ქმედება ვერ იქნება გვარეობითი ცნება, რომელიც თავის თავში მოქმედებასთან ერთად უმოქმედობასაც მოუყრის თავს. ამასთან ერთად უნდა ითქვას ისიც, რომ სისხლისსამართლებრივი გაგებით ქმედების ცნების ასაგებად ყველანაირი სუბიექტური ნიშნის უარყოფაც არ არის მიზანშეწონილი, ვინაიდან ზოგჯერ სწორედ მიზანი აქცევს კონკრეტულ ქმედებას სისხლისსამართლებრივი მნიშვნელობის მქონედ და სოციალურად არაადექვატურ აქტად. მართალია, ქმედება ქმედების ობიექტური შემადგენლობის ნიშანია, ხოლო მიზანი, ისევე როგორც მოტივი, ქმედების სუბიექტური შემადგენლობის ელემენტები, რომლებიც ქმედების შემადგენლობის ფარგლებში დიფერენცირებულია (ობიექტური და სუბიექტური ნიშნები), მაგრამ ცალკეულ შემთხვევებში მოქმედი პირის მიზანი ანიჭებს ქმედებას სისხლისსამართლებრივ მნიშვნელობას. მაგალითად, პურის საჭრელი დანის შეძენა სოციალურად ადექვატური ქმედებაა, მაგრამ თუ მას შემძენი ყიდულობს დანაშაულის, მკვლელობის ჩასადენად, აღნიშნული აქტი ვერ იქნება მიჩნეული სოციალურად ადექვატურ ქმედებად და შეიძენს სისხლისსამართლებრივ მნიშვნელობას (დანაშაულის მომზადება). თუმცა, მიზანი ასეთ მნიშვნელობას არ იძენს ყოველთვის. ეს განსაკუთრებით ეხება გაუფრთხილებლობის შემთხვევებს.

1.3.3. ქმედების ფინალური მოძღვრება

ფინალური თეორიის მიხედვით, ადამიანის ქმედება მიზნითაა დეტერმინირებული. ადამიანი თავის ქმედებას განსაზღვრული მიზნისკენ

¹³ Heinrich B., ebenda, S. 78, Rn. 209.

¹⁴ აღნიშნულზე იხ. Roxin C., Strafrecht, Allgemeiner Teil, Band I, 4. Auflage, 2006, S. 241, §8 Rn. 10.

¹⁵ აღნიშნული თეორიის მიმოხილვა იხ. Bauman/Weber/Mitsch/Eisele, Strafrecht, Allgemeiner Teil, Lehrbuch, 12. Auflage, 2016, S. 171-172, §9 Rn. 3-4.

¹⁶ Roxin C., Strafrecht, Allgemeiner Teil, Band I, 4. Auflage, 2006, S. 242, §8 Rn. 13.

მიმართავს და ირჩევს იმ მიზეზებს და საშუალებებს, რომლებიც მოქმედი პირის თვალსაზრისით, ამ მიზნის მიღწევას გამოიწვევენ. მიზნის დასახვა, მიზნის მისაღწევი საშუალების არჩევა და მისი განხორციელება რეალურ სამყაროში, შედეგის გამოწვევამდე, წარმოადგენს ადამიანური ქმედების სამ საფეხურს. მესამე საფეხური ნების განხორციელების სახით, არის მიზნით დეტერმინირებული.¹⁷ აღნიშნული კი ნიშნავს იმას, რომ ქმედების შემადგენლობის განხორციელების ცოდნა და ნებელობა, მაშასადამე, განზრახვა ქმედების ელემენტია და შესაბამისად, ქმედების შემადგენლობის ნიშანია. თუ განხორციელებულ ქმედებას არ მოჰყვა ფინალურად გამიზნული შედეგი, ადგილი აქვს მცდელობას.¹⁸

ფინალური მოძღვრება სხვადასხვა კუთხიდან იქნა გაკრიტიკებული. ფინალური თეორიის კრიტიკოსები საეჭვოდ მიიჩნევენ ადამიანის ყოველი ქმედების ფინალურად წარმართვას. მაგალითად სახელდება ავტომატიზებული რეაქციები. მაგალითად, ავტომატიზების მართვა, აფექტური მოქმედებები, აფექტური აფეთქება. აღნიშნული ქმედებები შეიძლება წარმოადგენდნენ სისხლისსამართლებრივად რელევანტურ ქმედებებს. თუმცა, დასახელებულ ქმედებებთან მიმართებით ფინალური თეორია სიძნელებებს აწყდება.¹⁹

ფინალური მოძღვრების კრიტიკოსები, ასევე უთითებენ გაუფრთხილებლობით ქმედებებზე, სადაც მათი შეხედულებით, აღნიშნული თეორია ქმედების ფინალობას ვერ ასაბუთებს. მაგალითად, თუ ექთანი პაციენტს შეცდომით მოუსპობს სიცოცხლეს, ვინაიდან სხვა მედიკამენტს მისცემს, ექთნის ქმედება პაციენტის სიცოცხლის მოსპობის მიმართ არ იქნება ფინალური. აღნიშნულ შემთხვევაში გამოირიცხება განზრახ მკვლელობა. პაციენტის სიკვდილი მხოლოდ მიზეზობრივადაა განპირობებული განზრახვის გარეშე. ფინალური მოძღვრება ქმედების შემადგენლობის განხორციელე-

ბის მიმართ ფინალურობას განზრახ დელიქტებში მოითხოვს, ხოლო გაუფრთხილებლობით დელიქტებში კი არა, რითაც აღწევს ქმედების „ერთიან ცნებას“.²⁰ გარდა ამისა, გაუფრთხილებლობითი ქმედება, განზრახვი ქმედებისგან განსხვავებით, ვერ იქნება ნეიტრალური შეფასებისგან. თუ განზრახვასა და ნებელობას როგორც ცუდი, ისე კარგი საქმის კეთება, გაუფრთხილებლობა იმთავითვე უარყოფით შეფასებას გულისხმობს, იმას, რომ სუბიექტმა დაარღვია სწორი მოქმედების ნორმა.²¹

ფინალური თეორიის ზოგიერთი მიმდევარის აზრით, გაუფრთხილებლობის დროს ქმედების ფინალურობა იმით საბუთდება, რომ დამნაშავეს ნება მიმართულია იმ საფრთხისკენ, რომელიც ქმედების განხორციელებით იქმნება, მაგრამ ეს მტკიცება ვერ აღმოჩნდა დამაჯერებელი იმ მარტივი მიზეზის გამო, რომ ასეთ ფინალურობას ადგილი არ აქვს დაუდევრობის დროს.²² მოქმედი პირი აბსტრაქტული საფრთხის შეგნებით მოქმედებს თვითიმედოვნების და არა დაუდევრობის დროს. ამდენად, დაუდევრობასთან მიმართებით საფრთხის შექმნის გაცნობიერებაზე საუბარი საფუძველს არის მოკლებული.

ფინალური თეორიის წარმომადგენელთა თვალსაზრისით, გაუფრთხილებლობის დროს, განზრახვისგან განსხვავებით, ფინალურობა მიმართულია არა ქმედების შემადგენლობით გათვალისწინებული შედეგისკენ, არამედ სამართლებრივი თვალსაზრისით ინდიფერენტულ შედეგზე. თუმცა, ფინალური თეორიის კრიტიკოსების შეხედულებით, თუ ფინალური თეორია ცდილობს გაუფრთხილებელი ქმედების ფინალურობა დაასაბუთოს, ამას იგი მხოლოდ იმით აღწევს, რომ თავის პრინციპებზე ხელს იღებს, ვინაიდან გაუფრთხილებელი მოქმედება იმით ხასიათდება, რომ ნებისყოფის შინაარსი და ფაქტიური კაუზალური პროცესი ერთმანეთს არ ემთხვევა.²³

ფინალური თეორიის ნაკლად განიხილავენ

¹⁷ აღნიშნული თეორიის მიმოხილვა იხ. *Baumann/Weber/Mitsch/Eisele, Strafrecht, Allgemeiner Teil, Lehrbuch*, 12. Auflage, 2016, S. 173, §9 Rn. 7.

¹⁸ *Baumann/Weber/Mitsch/Eisele*, ebenda, S. 173, §9 Rn. 8-9.

¹⁹ *Baumann/Weber/Mitsch/Eisele*, ebenda, S. 174, §9 Rn. 11.

²⁰ *Baumann/Weber/Mitsch/Eisele*, ebenda, S. 175, §9 Rn. 13.

²¹ *თ. წერეთელი*, სისხლის სამართლის პრობლემები, I ტომი, თბ., 2007, გვ. 163; *თ. წერეთელი*, ფინალური თეორია ბურჟუაზიულ სისხლის სამართალში და მისი კრიტიკა, „საბჭოთა სამართალი“, 1966, 2, გვ. 36.

²² *Baumann/Weber/Mitsch/Eisele, Strafrecht, Allgemeiner Teil, Lehrbuch*, 12. Auflage, 2016, S. 175, §9 Rn. 14.

²³ *თ. წერეთელი*, ფინალური თეორია ბურჟუაზიულ სისხლის სამართალში და მისი კრიტიკა, „საბჭოთა სამართალი“, 1966, 2, გვ. 33-34.

იმას, რომ ქმედების ფინალობის დადგენა გარკვეულ სირთულეს ქმნის არაპირდაპირი განზრახვის დროსაც, ვინაიდან დამნაშავის მოქმედება იმ მიზნისკენაა მიმართული, რომელიც ქმედების შემადგენლობის მიღმაა. ფინალური მოძღვრების კრიტიკოსთა მიერ დამაკმაყოფილებლად არ მიიჩნევა ის, რომ აღნიშნული თეორია ათანაბრებს შუალედურ მიზანს და გვერდით შედეგს, რომელიც დამნაშავისთვის საბოლოო მიზანს წარმოადგენს. აღნიშნულთან დაკავშირებით სვამენ კრიტიკულ კითხვას, თუ ყველა მიზანი თანაბარმნიშვნელოვანია, როგორ უნდა მოხდეს დამნაშავის ქმედების დიფერენცირება მიზნის მიხედვით²⁴. არაპირდაპირი განზრახვის დროს, დამდგარი შედეგი არ არის დამნაშავის მიერ გამიზნული, იგი წარმოადგენს თანამდევ შედეგს და ამით განსხვავდება იგი პირდაპირი განზრახვისგან, სადაც დამდგარი შედეგი შეიძლება წარმოადგენდეს გამიზნულს. აღნიშნული არ გამორიცხავს დამნაშავის ფინალურ, მიზანდასახულ მოქმედებას არაპირდაპირი განზრახვის დროს, მაგრამ ის მიზანი, რომელიც დამნაშავის ქმედებას საფუძვლად უდევს შეიძლება მოკლებული იყოს სისხლისსამართლებრივ მნიშვნელობას. სწორედ ეს იწვევს კითხვას, რამდენად მართებული და დამაკმაყოფილებელია სისხლის სამართალში თანაბარ ადგილზე იქნას დაყენებული სისხლისსამართლებრივად რელევანტური და არარელევანტური მიზანი.

ფინალური თეორია ველცელის მოძღვრების მიხედვით, სირთულეს ქმნის არა მხოლოდ გაუფრთხილებლობით, არამედ უმოქმედობით დელიქტებშიც, ვინაიდან უმოქმედობის დროს არანაირი ზემოქმედება არ უნდა იყოს სახეზე, ხოლო მეორე მხრივ, ფინალურობა გულისხმობს ზემოქმედების სურვილს ან განხორციელების სურვილს. ფინალური თეორიის კრიტიკოსები თვლიან, რომ უმოქმედობის დროს ადგილი არ აქვს მიზნის დასახვას და მიზნის მისაღწევად საშუალების არჩევას. მოქმედი პირის ნება არ განიხილება მიზეზობრიობის წარმმართველ ფაქტორად. უმოქმედობის მიზეზობრიობის აღიარების შემთხვევაშიც თვლიან, რომ სახეზე არ არის უმოქმედობის აქტუალური ფინალობა. აღნიშნულიდან გამომდინარე, ჰანს ველცელი

და არმინ კაუფმანი უმოქმედობას მიიჩნევენ ადამიანური ქმედების მეორე, დამოუკიდებელ ფორმად. თუ მოქმედების დროს სახეზეა აქტუალური ფინალობა, უმოქმედობის დროს წარმოდგენილია პოტენციური ფინალობა.²⁵

როდესაც ხდება ფინალური თეორიის გაკრიტიკება უმოქმედობით დელიქტებთან მიმართებით, ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ შეიძლება აღნიშნული კრიტიკა გადამეტებული იყოს. აუცილებელია გაიმიჯნოს უმოქმედობით დელიქტები. უმოქმედობით დანაშაულის განხორციელებისას ფინალობა აქტუალური სახით შეიძლება ყოველთვის არ იყოს სახეზე. ეს განსაკუთრებით ეხება იმ უმოქმედობით დელიქტებს, რომლებიც არ გადიან მომზადების და მცდელობის სტადიას. მაგალითად, წმინდა უმოქმედობის დელიქტი. როგორცაა დაუხმარებლობა, განსაცდელში მიტოვება და სხვა. აღნიშნული დანაშაულები შედეგგარეშე, ფორმალურ დანაშაულებს მიეკუთვნებიან და ქმედების ობიექტური შემადგენლობის ნიშანს არც წარმოადგენს მიზეზობრივი კავშირი. ამდენად არც შეიძლება დასახელებულ დელიქტებთან მიმართებით საკითხის დასმა, დამნაშავის ნება არის თუ არა მიზეზობრიობის წარმმართველი ფაქტორი. დაუხმარებლობის ან განსაცდელში მიტოვების დროს დამნაშავის უმოქმედობა არ არის წინასწარ გამიზნული. როგორც კი მოვალეობის სუბიექტი მისთვის დაკისრებულ მოვალეობას არ შეასრულებს, დანაშაული განხორციელებულია. მოვალეობის შეუსრულებლობა შეიძლება უკავშირდებოდეს სხვადასხვა ფაქტორს. მაგალითად, ავტოავარიისას მძღოლის მიერ დაზარალებულის განსაცდელში მიტოვების დროს შიშს იმასთან დაკავშირებით, რომ სამართალდამცველები დააკავებენ. დაზარალებულის შემთხვევის ადგილზე მიტოვება შეიძლება განპირობებული იყოს შიშით და არა წინასწარ შემუშავებული გადანყვებილებით, რომელიც კონკრეტული მიზნისკენ იქნებოდა მიმართული. რაც შეეხება შერეული უმოქმედობის დელიქტებს, რომლებსაც ზოგადად, მომზადების და მცდელობის სტადია ახასიათებს, არ არის მოკლებული აქტუალურ ფინალობას. მაგალითად, მკვლელობა. შეიძლება გარანტორმა მიზნად დაისახოს უმოქმედობით მისი ზრუნვის

²⁴ Baumann/Weber/Mitsch/ Eisele, ebenda, S. 175, §9 Rn. 16.

²⁵ Baumann/Weber/Mitsch/ Eisele, ebenda, S. 176, §9 Rn. 17.

ქვეშ მყოფი პირის სიცოცხლის მოსპობა, სადაც უმოქმედობით გამოწვეული შედეგი იქნება წინასწარ განზრახული, მიზნად დასახული.

ფინალური თეორიის კრიტიკასთან დაკავშირებით *თ. ნერეთელი* მიუთითებდა, რომ მოქმედების ცნებაში განზრახვის შეტანით, ხოლო მართლწინააღმდეგობის შესახებ მსჯელობის საფუძვლად განზრახვის აღიარებით ფინალურმა თეორიამ მართლწინააღმდეგობა წმინდა სუბიექტურ ცნებად გამოაცხადა, რითაც წაშალა ნათელი და მკვეთრი ზღვარი, რომელიც მანამდე არსებობდა მართლწინააღმდეგობის ობიექტური შინაარსის ცნებასა და ბრალის სუბიექტური შინაარსის ცნებას შორის.²⁶ თუმცა, აღნიშნული კრიტიკა არ არის გასაზიარებელი, ვინაიდან მართლწინააღმდეგობის დადგენა მოითხოვს იმის გარკვევას, მოქმედებდა თუ არა მოქმედი პირი მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხავ გარემოებაში. მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხავი გარემოების არსებობის საკითხი ვერ გადაწყდება მხოლოდ ობიექტურ გარემოებებზე დაყრდნობით, ქმედების გამამართლებელ სუბიექტურ გარემოებათა გაუთვალისწინებლად, რაც არ ნიშნავს, თვით მართლწინააღმდეგობის ობიექტური ხასიათის უარყოფას. მართლწინააღმდეგობა ობიექტური ხასიათისაა, მაგრამ ობიექტური ხასიათის მართლწინააღმდეგობის თუ მართლზომიერების დადგენისას მხედველობაში მიიღება სუბიექტური ნიშნებიც. აღნიშნული დასკვნა გამომდინარეობს მიზნის, როგორც სუბიექტური ნიშნის ფუნქციასთან დაკავშირებით, თვით *თ. ნერეთელის* შეხედულებიდანაც, როდესაც მართებულად მიუთითებს, რომ მოქმედი პირის მიზნის მიხედვით, შეიძლება ობიექტურად ორი ერთნაირი ქმედებიდან ერთი მართლწინააღმდეგოდ იქნას მიჩნეული, ხოლო მეორე მართლზომიერად.²⁷

1.3.4. სოციალური მოძღვრება

ქმედების სოციალური მოძღვრების მიხედვით, მნიშვნელოვანი კრიტერიუმია არა ადამიანური ქმედების ფინალობა, არამედ მისი სოციალური მნიშვნელობა. სოციალური მოძღვრების თანახმად, ქმედება შეიძლება შემდეგნაირად დახასიათდეს: „ნებელობითი ქმედება ზეგავლენას ახდენს სოციალურ გარესამყაროზე“, ან ნებელობითი ზემოქმედება იწვევს სოციალურად მნიშვნელოვან შედეგს, ან ქმედება არის „სოციალურად მნიშვნელოვანი ქცევა“²⁸ ან ქმედება არის „ობიექტურად ბატონობის ქვეშ მოქცეული ქცევა, რომელიც მიმართულია ობიექტურად განჭვრეტადი სოციალური შედეგისკენ“.²⁹

როგორც ცნობილია, სისხლის სამართალს მხოლოდ სოციალურად მნიშვნელოვანი ქცევა აინტერესებს. პასუხისმგებლობის დაფუძნება სოციალურად მნიშვნელოვან ქმედებაზე, იძლევა იმის შესაძლებლობას, რომ შემუშავდეს მისაღები დოგმატური კონსტრუქცია იმ შედეგებისთვის, რომლებიც არ არიან განჭვრეტადი ან რომელზეც არ ხორციელდება ბატონობა. მაგალითად შეიძლება დასახელდეს შემთხვევა, როცა ჭეჭა-ქუხილის დროს ტყეში აგზავნიან მეტოქეს იმ სურვილით, რომ მეხი დაეცეს. მოცემულ შემთხვევაში, სოციალური მოძღვრების მიხედვით, ქმედება სახეზე არ არის,³⁰ ვინაიდან აღნიშნულ მოვლენებზე ბატონობის უნარს ადამიანი მოკლებულია, მას არ შეუძლია გამოიწვიოს ჭეჭა-ქუხილი და ზეგავლენა მოახდინოს ბუნების მოვლენებზე.

სოციალური მოძღვრების კრიტიკოსები სვამენ კითხვას, თუ როგორ უნდა გაიმიჯნოს სოციალურად მნიშვნელოვანი და უმნიშვნელო შედეგები. აღნიშნულთან დაკავშირებით უთითებენ, რომ ეს უნდა იყოს შეფასებითი. თუმცა, აღნიშნავენ იმასაც, რომ ასეთი მიდგომით ქმედებამ შეიძლება მოიცვას ის ფაქტორებიც, რომელიც მნიშვნელოვანია მოგვიანებით საფეხურზე შედეგის ობიექტური შერაცხვისთვის.³¹

²⁶ *თ. ნერეთელი*, ფინალური თეორია ბურჟუაზიულ სისხლის სამართალში და მისი კრიტიკა, „საბჭოთა სამართალი“, 1966, 2, გვ. 34-35.

²⁷ *Цепетели Т.*, Причинная связь в уголовном праве, წიგნში: სისხლის სამართლის პრობლემები, III ტომი, თბ., 2012, გვ. 220.

²⁸ *Jescheck H.-H., Weigend T.*, Lehrbuch des Strafrechts, AT, 5. Aufl., Berlin, 1996, S. 223, §23 VI 1; *Wessels/Beulke*, Strafrecht, AT, Die Straftat und ihre Aufbau,

40. Aufl., Heidelberg, 2010, S. 36, Rn. 93; *Rengier R.*, Strafrecht, AT, 3. Aufl., München, 2011, S. 41, §7 Rn. 10.

²⁹ სოციალური თეორიის მიმოხილვა იხ. *Baumann/Weber/Mitsch/ Eisele*, Strafrecht, Allgemeiner Teil, Lehrbuch, 12. Auflage, 2016, S. 176-177, §9 Rn. 18.

³⁰ *Baumann/Weber/Mitsch/ Eisele*, ebenda, S. 177, §9 Rn. 19.

³¹ *Baumann/Weber/Mitsch/ Eisele*, ebenda, S. 177, §9 Rn. 19.

1.3.5. ქმედების პერსონალური მოძღვრება

არტურ კაუფმანის ქმედების პერსონალური მოძღვრება სოციალურ მოძღვრებასთან ახლოს დგას, რომლის მიხედვითაც, ადამიანური ქმედება გაიგება როგორც „რეალობის პასუხისმგებლიანი გამოხატულება ადამიანის ნებით გამოწვეული კაუზალური შედეგით“.³² როქსინი, რომელიც ამავე მოძღვრების წარმომადგენელია, ქმედებას განმარტავს როგორც „პიროვნულობის გამოხატულებას“. აღნიშნული განსაზღვრება ადამიანური ქმედებიდან გამორიცხავს იმ ზემოქმედებებს, რომელიც გამომდინარეობს ადამიანის სხეულიდან და ხორციელდება „მე“-ს კონტროლის გარეშე, ადამიანის გონებრივ-ფსიქიკური დარღვევების ფონზე. თუ ადამიანი ძილში მოქმედებს ან ადგილი აქვს რეფლექსურ რეაგირებას, გამოირიცხება ადამიანის „პერსონალური გამოხატულება“, რომელიც ხორციელდება გონებრივი და ნებელობითი ბატონობის ქვეშ. ერთი მხრივ, ადამიანის ფიქრები და ნებელობითი ლტოლვა მიეკუთვნება პიროვნების გონებრივ-სულიერ სფეროს, მაგრამ სანამ ისინი რჩებიან შინაგანად, გარეგანი გამოხატულების გარეშე და არ იქნებიან შეკავშირებული იმასთან, რაც გარე სამყაროში მოხდა, ვერ იქნებიან მიჩნეული პიროვნულობის გამოხატულებად, მაშასადამე, ქმედებად.³³

იაკობსი განზრახი და გაუფრთხილებლობითი ქმედების გვარეობით ცნებად მიიჩნევს „ინდივიდუალურად თავიდან აცილებადი შედეგის გამოწვევას“.³⁴ ე. ი. ქმედება მაშინ არის განხორციელებული, თუ არსებობდა შედეგის თავიდან აცილების ინდივიდუალური შესაძლებლობა. აღნიშნული შესაძლებლობა არ არსებობს ძილში მოქმედების და რეფლექსური რეაქციის შემთხვევაში.

იაკობსის მსგავსად ოტოც ქმედებას აკავშირებს პიროვნების შესაძლებლობასთან „აიცილოს თავიდან აკრძალული ქმედება“. აღნიშნული თავიდან აცილებადობის მოდელი რეალურად ანაცვლებს ადამიანურ ქცევას, რომლის მიხედვითაც ქმედება მოიცავს იმ შეფასებებს,

რომლებიც მართლწინააღმდეგობას და ბრალს განეკუთვნება. ეს მკაფიოდ იკვეთება იაკობსის მიერ მოყვანილ მაგალითში: დამნაშავე სახლის სახურავიდან კრამიტს გადაადგებს გზის მიმართულებით. თუ დამნაშავეს არ შეუძლია გააცნობიეროს, რომ იქ, სადაც კრამიტი ისროლა, გზა არის გაყვანილი, ან კრამიტი, რომელიც ისროლა, იქ დავარდება, სადაც გზა გადის, მაშინ ქმედება (კრამიტის სროლა გზის მიმართულებით) არ არის სახეზე.³⁵ თუმცა, ქმედების მოცემულ ცნებას საფუძვლად უდევს ის კრიტერიუმი, რაც მის ბრალეულობას განსაზღვრავს, რაც არ შეიძლება მართებულად მივიჩნიოთ.

1.3.6. ქმედების ნეგატიური ცნება

ქმედების ნეგატიური ცნება მოქმედებითი და უმოქმედობითი დელიქტის გამაერთიანებელ ნიშნად მიიჩნევს არა ნებელობით ქცევას, არამედ ქმედების შემადგენლობის განხორციელების თავიდან აცილებადობას. ქმედების ტრადიციული მოძღვრებისგან განსხვავებით, ქმედების ნეგატიური მოძღვრებისთვის აქტიური ქმედება არ წარმოადგენს ქმედების შემადგენლობის განხორციელების ძირითად ფორმას. პირიქით, შერეული უმოქმედობის დელიქტები მიიჩნევა ქმედების შემადგენლობის სრულად განხორციელების ნამდვილ გამოვლინებად: გარანტის მხრიდან ქმედების შემადგენლობის განხორციელების თავიდან აუცილებადობა თავიდან აცილების შესაძლებლობის მიუხედავად. გარანტის მიერ ქმედების შემადგენლობის განხორციელების თავიდან აუცილებადობა, როგორც გარკვეული ნეგატიური ნიშანი, არის საფრთხის ნიშანი.³⁶

განსახილველი მოძღვრების საწინააღმდეგოდ მიუთითებენ იმას, რომ ის საკვებით არ აღწერს ადამიანურ ქცევას, არამედ მის სისხლისსამართლებრივ შერაცხვას. ნეგატიური მოძღვრება რომ ქმედების ცნებას არ აყალიბებს, ამის საბუთად სახელდება ის, რომ აღნიშნული მოძღვრება ყურადღების მიღმა ტოვებს წმინდა უმოქმედობის დელიქტებს, მაშინ როცა

³² აღნიშნულ მოძღვრებაზე იხ. *Baumann/Weber/Mitsch/Eisele*, ebenda, S. 178, §9 Rn. 22.

³³ *Roxin C.*, *Strafrecht, Allgemeiner Teil*, Band I, 4. Auflage, 2006, S. 256, §8 Rn. 44.

³⁴ *Baumann/Weber/Mitsch/Eisele*, *Strafrecht, Allgemeiner Teil*, Lehrbuch, 12. Auflage, 2016, S. 178, §9 Rn. 23.

³⁵ *Baumann/Weber/Mitsch/Eisele*, ebenda, S. 178-179, §9 Rn. 23.

³⁶ აღნიშნულ მოძღვრებაზე იხ. *Baumann/Weber/Mitsch/Eisele*, ebenda, S. 179, §9 Rn. 24.

საკამათოდ არ მიიჩნევა, რომ მასაც საფუძვლად უდევს ადამიანური ქმედება.³⁷

1.4. შედეგი

შედეგში იგულისხმება ის ცვლილება გარესამყაროში, რომელიც ქმედების შემადგენლობითაა გათვალისწინებული და მოსდევს განხორციელებულ ქმედებას. შედეგში ყველანაირი ცვლილება არ მოიაზრება. შედეგი ზოგჯერ ისეთ ცვლილებას გულისხმობს, რომელიც საბუნებისმეტყველო მეცნიერების მონაცემებით შეიძლება დადგინდეს და აღქმადია გრძნობის ორგანოებით. ასეთია ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა, ჯანმრთელობის დაზიანება, ნივთის დაზიანება და სხვა. ცალკეულ შემთხვევებში შედეგი ქმედების შემადგენლობით გათვალისწინებულ შეფასებით ნიშანს წარმოადგენს. ასეთ დროს შედეგის დადგომა დგინდება გონების თვალთ, შეფასების შედეგად. შეფასებითაა ისეთი შედეგი, როგორიცაა „უფლების არსებითი ხელყოფა“, „მნიშვნელოვანი ზიანი“ და ა. შ.

შედეგში მოიაზრება არა მხოლოდ სამართლებრივი სიკეთის ხელყოფა, არამედ ასევე საფრთხის შექმნაც. სამართლებრივ სიკეთეს შეიძლება შეექმნას აბსტრაქტული ან კონკრეტული, რეალური საფრთხე. შედეგია მხოლოდ კონკრეტული საფრთხის შექმნა, ვინაიდან კონკრეტული საფრთხე კონკრეტული საფრთხის დელიქტებში ქმედების შემადგენლობის ნიშანია. აბსტრაქტული საფრთხე იმიტომ ვერ ჩაითვლება დანაშაულებრივ შედეგად, რომ ის ქმედების თვისებაა და არა ქმედების შემადგენლობის ნიშანი, რომელიც მოსამართლემ უნდა დაადგინოს შეფასების შედეგად. ქმედების ზოგადი საშიშროება, ის რომ ქმედება აბსტრაქტულ საფრთხეს ქმნის, მხედველობაში მიიღება ქმედების კრიმინალიზაციის დროს, რაც იმას ნიშნავს, რომ აბსტრაქტული საფრთხე არის არა დანაშაულებრივი შედეგი, არამედ ნორმის შექმნის

საკანონმდებლო მოტივი. დანაშაულებრივ შედეგს რომ კონკრეტული საფრთხე წარმოადგენს და არა აბსტრაქტული, იქიდანაც ჩანს, რომ მიზეზობრივი კავშირი დგინდება არა აბსტრაქტული საფრთხის, არამედ კონკრეტული საფრთხის დელიქტებში (მე-8 მუხ.). იქ სადაც მიზეზობრივი კავშირი დგინდება, საქმე ეხება შედეგიან დანაშაულებს, ხოლო მიზეზობრივი კავშირის დადგენის შეუძლებლობა კი მიუთითებს დანაშაულებრივი შედეგის არარსებობაზე.³⁸

სისხლის სამართლის ლიტერატურაში კონკრეტული საფრთხის შექმნის შედეგად მიჩნევასთან დაკავშირებით არაერთგვაროვანი მოსაზრება არსებობს. თუ ავტორთა ნაწილი კონკრეტული საფრთხის შექმნას შედეგად მიიჩნევს,³⁹ მეორე ნაწილი შედეგის ასეთ ფართო ინტერპრეტაციას არ ემხრობა და შედეგის ქვეშ მხოლოდ სამართლებრივი სიკეთის ხელყოფას მოიაზრებს.⁴⁰ თუმცა, ამასთან ერთად, კონკრეტული საფრთხის დელიქტებს შედეგიან (ე. წ. მატერიალურ) დანაშაულებს მიაკუთვნებენ.⁴¹

შედეგს, როგორც ობიექტურ ნიშანს, ყველა ქმედების შემადგენლობა არ ითვალისწინებს. იმის მიხედვით, არის თუ არა შედეგი ქმედების შემადგენლობის ნიშანი, დანაშაულები იყოფა შედეგიან და შედეგგარეშე დანაშაულებად. შედეგიან დანაშაულთა რიცხვს მიეკუთვნება განზრახ მკვლელობის შემადგენლობა (108-ე მუხ.), ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანების შემადგენლობა (117-ე მუხ.). შედეგგარეშე დანაშაულებია თავისუფლების უკანონო აღკვეთა (143-ე მუხ.), მძევლად ხელში ჩაგდება (144-ე მუხ.), ყაჩაღობა (179-ე მუხ.), ბანდიტიზმი (224-ე მუხ.) და ა. შ.

სისხლის სამართლის ლიტერატურაში ერთმანეთისგან განასხვავებენ შედეგს ვიწრო და ფართო გაგებით. შედეგიან და შედეგგარეშე დანაშაულებად დაყოფა გამომდინარეობს შედეგის ვიწრო გაგებიდან. ფართო გაგებით შედეგი სახეზე შეიძლება იყოს შედეგგარეშე დანაშაულებშიც.⁴² შედეგის ფართო გაგებით უშედეგო დანაშაული არც არსებობს.

³⁷ Baumann/Weber/Mitsch/ Eisele, ebenda, S. 179-180, §9 Rn. 25.

³⁸ თ. ციტიშვილი, ადამიანის სიცოცხლისა და ჯანმრთელობისთვის საფრთხის შემქმნელი დელიქტები, თბ., 2015, გვ. 22-26.

³⁹ ბ. ჰაინრიხი, შედეგის განხორციელების ადგილი აბსტრაქტული საფრთხის დელიქტებში, ნიგნში: ოთარ გამყრელიძე 80, საიუბილეო სამეცნიერო კრებული, თბ., 2016, გვ. 318; თ. წერეთელი, სისხლის სამართლის

პრობლემები, II ტომი, თბ., 2007, გვ. 417; მ. უგრეხელიძე, ბრალი საფრთხის დელიქტებში, თბ., 1982, გვ. 4-5.

⁴⁰ მ. ტურავა, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, დანაშაულის მოძღვრება, თბ., 2011, გვ. 180.

⁴¹ მ. ტურავა, დასახ. ნაშრ., გვ. 192.

⁴² თ. წერეთელი, სისხლის სამართლის პრობლემები, II ტომი, თბ., 2007, გვ. 409-412.

იმის გარკვევას, ეხება თუ არა საქმე შედეგიან დანაშაულს, აქვს არა მხოლოდ თეორიული, არამედ პრაქტიკული მნიშვნელობაც, ვინაიდან თუ განხორციელებულ ქმედებას შედეგი არ მოჰყვა, ქმედება დაკვალიფიცირდება დანაშაულის მომზადებად ან მცდელობად.

1.5. მიზეზობრივი კავშირი, როგორც ქმედების შემადგენლობის ნიშანი

თუ ქმედების შემადგენლობით გათვალისწინებული შედეგი დადგა, აუცილებელია მიზეზობრივი კავშირის დადგენა ქმედებასა და შედეგს შორის. შეიძლება შედეგი დამდგარი იყოს, მაგრამ მიზეზობრივი კავშირის არარსებობის გამო ქმედების ჩამდენი მაინც დანაშაულის მომზადებისთვის ან მცდელობისთვის დაისაჯოს.

ერთ-ერთი შეხედულების მიხედვით, შედეგიან დანაშაულებში ქმედების დამთავრებულ დანაშაულად დასაკვალიფიცირებლად აუცილებელია არა მხოლოდ მიზეზობრივი კავშირის დადგენა ქმედებასა და შედეგს შორის, არამედ შედეგის ობიექტურად შერაცხვაც. შედეგის ობიექტურად შერაცხვის მოძღვრების თანახმად, შედეგის ობიექტური შერაცხვა ქმედების ობიექტური შემადგენლობის დაუწერელი, ნორმატიული ნიშანია. მის დადგენას განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება გაუფრთხილებლობით და განზრახი დანაშაულის პრობლემატურ შემთხვევებში. სისხლის სამართლის ლიტერატურაში განიხილავენ ობიექტური შერაცხვის გამომრიცხავ გარემოებებს, რომლებიც მხედველობაში მიიღება იმის გასარკვევად, ობიექტურად შეერაცხოს თუ არა შედეგი მოქმედ პირს.⁴³

1.6. ქმედების შემადგენლობის ფაქულტატური ნიშნები

1.6.1. დანაშაულის ხერხი

ქმედების შემადგენლობის არსებითი ხასიათის ობიექტური ნიშნების გარდა არსებობს არაარსებითი, ე. წ. ფაქულტატური ობიექტური ნიშნები, რომელთაგან ერთ-ერთია დანაშაულის

განხორციელების ხერხი, რომელიც ზოგჯერ ძირითადი ქმედების შემადგენლობის ნიშანია, ხოლო ცალკეულ შემთხვევებში კვალიფიციური შემადგენლობის ნიშანი. ქურდობის შემადგენლობა (177-ე მუხ.) დანაშაულის ხერხად ფარულ მოქმედებას მოიაზრებს. აღნიშნული ნიშანი განსხვავებს ქურდობას ძარცვისგან (178-ე მუხ.), სადაც ქმედება აშკარა ხასიათს იძენს. 109-ე მუხლი მკვლელობისთვის პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ გარემოებად ითვალისწინებს განსაკუთრებული სისასტიკით მკვლელობას.

1.6.2. დანაშაულის ჩადენის დრო

ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციისთვის ცალკეულ შემთხვევაში მნიშვნელოვანია დანაშაულის ჩადენის დროის გათვალისწინება. მაგალითად, 411-ე მუხლით ისჯება საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართლის ნორმების განზრახ დარღვევა საერთაშორისო ან შიდასახელმწიფოებრივი შეიარაღებული კონფლიქტის დროს. ქმედების განხორციელების დროის გათვალისწინება მნიშვნელოვანია ასევე სსკ-ის 301-ე (უკანონო ნადირობა), 162-ე (არჩევნებში, რეფერენდუმში ან პლებისციტში ნების განხორციელებისათვის ხელის შეშლა), 162¹-ე (კენჭისყრის შენობაში, საარჩევნო კომისიის განთავსების ადგილას ან მათ მიმდებარე ტერიტორიაზე, ან წინასაარჩევნო აგიტაციის ან წინასაარჩევნო კომპანიის ღონისძიების დროს ძალადობა ან ძალადობის მუქარა), 163-ე (საარჩევნო ან სარეფერენდუმო კომისიის მუშაობისათვის ხელის შეშლა), 164-ე (ხმის მიცემის ფარულობის დარღვევა, ხმების არასწორად დათვლა ან არჩევნების შედეგების არასწორად შეჯამება), 164¹-ე (ამომრჩევლის მოსყიდვა), 164²-ე (ყალბი დოკუმენტის საფუძველზე არჩევნებში, რეფერენდუმში ან პლებისციტში მონაწილეობის მიღება) და 164³-ე (არჩევნების გაყალბება) მუხლებით ქმედების კვალიფიკაციისთვის.

1.6.3. დანაშაულის ადგილი

დანაშაულის ჩადენის დროის გარდა ცალკეულ შემთხვევებში რელევანტურია დანაშაულის ჩადენის ადგილი და საშუალება. 301-ე

⁴³ მ. ტურავა, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, დანაშაულის მოძღვრება, თბ., 2011, გვ. 215-259.

მუხლით უკანონო ნადირობად მიიჩნევა ნებართვის გარეშე ნადირობა როგორც აკრძალულ დროს, ისე აკრძალულ ადგილას. ხოლო 162¹-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაული გულისხმობს არჩევნების დანიშვნის დღიდან არჩევნების საბოლოო შედეგების შეჯამებამდე **კენჭისყრის შენობაში, საარჩევნო კომისიის განთავსების ადგილას ან მათ მიმდებარე ტერიტორიაზე**, ან წინასაარჩევნო აგიტაციის ან წინასაარჩევნო კამპანიის ღონისძიების დროს ცემას ან სხვაგვარ ძალადობას, რასაც არ მოჰყოლია ამ კოდექსის 120-ე მუხლით გათვალისწინებული შედეგი, ან ძალადობის მუქარა.

1.6.4. დანაშაულის ჩადენის საშუალება და იარაღი

დანაშაულის ჩადენის იარაღი და საშუალება ზოგჯერ გვხვდება ქმედების ძირითადი შემადგენლობის ნიშნად, ხოლო სხვა შემთხვევაში შეიძლება წარმოადგენდეს პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ გარემოებას. ისევ და ისევ უკანონო ნადირობის შემადგენლობა შეიძლება დავასახელოთ იმ შემთხვევად, როცა დანაშაულის იარაღი და საშუალება ქმედების ძირითადი შემადგენლობის ნიშანია. 301-ე მუხლის 1-ლი ნაწილით უკანონო ნადირობა გულისხმობს ნადირობას არა მხოლოდ აკრძალულ დროს ან ადგილას, არამედ ასევე ნადირობას აკრძალული იარაღით ან საშუალებით. 109-ე მუხლით კი პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ გარემოებად განსაზღვრულია მკვლელობის განხორციელება ისეთი საშუალებით, რომელიც საშიშია სხვისი სიცოცხლისთვის ან ჯანმრთელობისთვის.

1.7. ქმედების სუბიექტური შემადგენლობა

ქმედების შემადგენლობა ზემოთ განხილული ობიექტური ნიშნების გარდა შეიცავს სუბიექტურ ნიშნებსაც, რომლებიც ასევე მეტად მნიშვნელოვანია ქმედების სწორი სამართლებრივი შეფასებისთვის. ქმედების შემადგენლობა არ არის მხოლოდ ობიექტური ნიშნების ერთიანობა, როგორც ეს დანაშაულის კლასიკური სკოლის წარმომადგენლებს მიაჩნდათ. კლასიკური სკოლის წარმომადგენლები ყველა სუბიექტურ ნიშანს დანაშაულის მესამე ნიშანს – ბრალს მიაკუთვნებდნენ, რაც საკითხის არასწორ გადანეყვებას წარმოადგენდა. მხოლოდ ობიექტურ ნიშნებზე დაყრდნობით შეუძლებელია

ერთი ქმედების შემადგენლობა მეორე ქმედების შემადგენლობისგან გაიმიჯნოს. განზრახ მკვლელობის და გაუფრთხილებლობით სხვისი სიცოცხლის მოსპობის შემადგენლობები ერთმანეთისგან სწორედ სუბიექტური ნიშნებით – შედეგისადმი დამოკიდებულებით განსხვავდებიან. მათ შორის სხვაობა არ არის ობიექტურ ნიშნებში. ორივე დანაშაული შედეგიანია, ერთი და იმავე სიკეთის წინააღმდეგაა მიმართული და დანაშაულის დასრულება ორივე შემთხვევაში უკავშირდება შედეგის დადგომას. მაშასადამე, სისხლისსამართლებრივი უმართლობის ტიპის განსაზღვრაში სუბიექტური ნიშნები მეტად მნიშვნელოვან ფუნქციას ასრულებენ.

1.7.1. მიზანი

ქმედების შემადგენლობის სუბიექტური ნიშნებია: მიზანი, მოტივი, განზრახვა. ქმედების შემადგენლობაში სუბიექტური ნიშნების შემოტანის თვალსაზრისით პირველად ნაბიჯი გადაიდგა ნეოკლასიკური სკოლის წარმომადგენელთა მხრიდან, რომლებმაც ქმედების შემადგენლობის ნიშნად მიიჩნიეს ისეთი სუბიექტური ნიშანი, როგორიც მიზანია. ასე მივიღეთ ქმედების ობიექტური შემადგენლობის გვერდით სუბიექტური შემადგენლობა. მიზანი რომ ქმედების შემადგენლობის სუბიექტური ნიშანია, ამაზე მეტყველებს მიზნით დაფუძნებულ დელიქტთა შემადგენლობები.

მიზანი არა მხოლოდ სსკ-ის შესაბამისი მუხლით ქმედების კვალიფიკაციისთვის არის მნიშვნელოვანი, არამედ იმის დასადგენადაც, ქმედება განხორციელდა თუ არა მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხავ გარემოებაში, რომელიც ქმედების მართლზომიერების ობიექტური წინაპირობების გარდა გამამართლებელ სუბიექტურ ნიშნებსაც გულისხმობს. ამ თვალსაზრისით აღსანიშნავია სამართლებრივი სიკეთის დაცვის მიზანი. მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხავ გარემოებაში განხორციელებული ქმედება დასახელებული ნიშნითაა დეტერმინირებული. ობიექტურად ერთნაირი ქმედება მიზნის გათვალისწინებით ერთ შემთხვევაში შეიძლება მართლსაწინააღმდეგოდ შეფასდეს, ხოლო მეორე შემთხვევაში

მართლზომიერად.⁴⁴ მაგალითად, სხვის ბინაში შესვლა თუ ხდება ნებართვის გარეშე, მიუხედავად იმისა, რომ ირღვევა სხვისი ბინის ხელშეუხებლობა, მართლზომიერად შეფასდება, თუ ქმედება განხორციელდა გაზის გაჟონვის გამო გაგუდვისგან ბინაში მყოფი ბავშვის გადასარჩენად. იგივე ქმედება დასახელებული მიზნის გარეშე მართლსაწინააღმდეგოდ შეფასდება.

მოქმედი პირის მიზანი არსებით მნიშვნელობას იძენს დანაშაულებრივი ქმედებით ხელყოფილი სიკეთის განსაზღვრის თვალსაზრისით.⁴⁵ თუ რომელი სიკეთის წინააღმდეგ იყო მიმართული დანაშაულებრივი ქმედება, ამის დადგენაში სწორედ მოქმედი პირის მიზანი გვეხმარება. ობიექტურად ერთნაირი ქმედება მოქმედი პირის მიზნის გათვალისწინებით ერთ შემთხვევაში შეიძლება შეფასდეს სიცოცხლის წინააღმდეგ განხორციელებულად, ხოლო მეორე შემთხვევაში ჯანმრთელობის წინააღმდეგ მიმართულად.

1.7.1.1. მიზანი, როგორც უმართლობის დამაფუძნებელი გარემოება

როგორც ზემო როგორც უკვე აღინიშნა, დელიქტების ერთ-ერთი სახე მიზნით დაფუძნებული დელიქტებია, როგორიცაა: 177-ე (ქურდობის), 178-ე (ძარცვის), 179-ე (ყაჩაღობის), 407-ე (გენოციდის) მუხლებით გათვალისწინებული შემადგენლობები. დასახელებულ დელიქტებს იმიტომ ჰქვია მიზნით დაფუძნებული, რომ სისხლისსამართლებრივ უმართლობას მიზანი აფუძნებს. აღნიშნული მიზნის გარეშე ქმედება შესაბამისი მუხლებით ვერ დაკვალიფიცირდება. მართლწინააღმდეგობაზე მსჯელობას არ შეიძლება საფუძვლად დაედოს მხოლოდ გარეგანი ხდომილება.⁴⁶ თუ ყველა სუბიექტურ ნიშანს, მათ შორის მიზანს, ყოველთვის ბრალის ნიშნად მივიჩნევთ, მივალთ მცდარ დასკვნამდე, რომ სისხლისსამართლებრივ უმართლობას ბრალის ნიშანი განსაზღვრავს. არ შეიძლება უმართლობას ბრალის ნიშანი განსაზღვრავდეს,

ვინაიდან ბრალი არ არის უმართლობის ნიშანი და ის უმართლობის მიღმაა. უმართლობა შეიძლება განისაზღვრონ მხოლოდ ისეთი ნიშნებით, რომლებიც უმართლობას განეკუთვნებიან.

თუ მიზანი უმართლობას აფუძნებს, მიუხედავად იმისა, რომ სუბიექტური ნიშანია, ობიექტურ ხასიათს იძენს და მის შესარაცხად თანამონაწილისთვის საკმარისია მხოლოდ იმის გაცნობიერებაც, რომ ამსრულებელი კონკრეტული მიზნით მოქმედებს. ქურდობაში თანამონაწილეობისთვის არ არის აუცილებელი, თანამონაწილეს სხვისი ნივთის მართლსაწინააღმდეგოდ მისაკუთრების მიზნით მოქმედებდეს. საკმარისია ის, რომ გაცნობიერებული აქვს ამსრულებლის მოქმედების მიზანი. მაშინ როცა თანამონაწილეს არ მოეთხოვება ქურდობის უმართლობის დამაფუძნებელი მიზნით მოქმედება, ამსრულებლისთვის აღნიშნული მიზანი აუცილებელია. სხვაგვარად ქურდობის ამსრულებლობა გამოირიცხება.

1.7.1.2. მიზანი, როგორც დანაშაულის მაკვალიფიცირებელი გარემოება

თუ მიზნით დაფუძნებულ დელიქტებში მიზანი უმართლობას აფუძნებს, ცალკეულ შემთხვევებში პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ გარემოებას წარმოადგენს. 109-ე მუხლი მკვლელობისთვის პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ გარემოებად ითვალისწინებს მკვლელობას დანაშაულის დაფარვის ან დანაშაულის ჩადენის გაადვილების მიზნით, მკვლელობას მსხვერპლის ორგანოს, ორგანოს ნაწილის ან ქსოვილის გადანერგვის ან სხვაგვარად გამოყენების მიზნით. აღნიშნულ შემთხვევაში მიზანს ბრალის ხარისხის განმსაზღვრელ გარემოებად განიხილავენ.⁴⁷ საგულისხმოდ უნდა მივიჩნიოთ ის შეხედულება, რომელიც მიზნის საფუძველზე

⁴⁴ *Церетели Т., Причинная связь в уголовном праве, წიგნში: სისხლის სამართლის პრობლემები, III ტომი, თბ., 2012, გვ. 220.*

⁴⁵ *გ. ნაჭყებია, წიგნში: სისხლის სამართალი, სახელმძღვანელო, ზოგადი ნაწილი, მეორე გამოცემა, თბ., 2016, გვ. 172.*

⁴⁶ *ო. გამყრელიძე, სისხლის სამართლის პრობლემები, II ტომი, თბ., 2013, გვ. 29.*

⁴⁷ *ბ. თოდუა, ობიექტური და სუბიექტური ნიშნით დამამძიმებელი ან პრივილეგირებული შემადგენლობის გამოწვევის მნიშვნელობა თანამსრულებლისა და თანამონაწილის ქმედების კვალიფიკაციისას, წიგნში: გურამ ნაჭყებია – 75, საიუბილეო კრებული, თბ., 2016, გვ. 29-33.*

არა მხოლოდ ბრალის, არამედ ასევე უმართლობის გაზრდილ ხარისხზეც მიუთითებს.⁴⁸

მიზანი სისხლისსამართლებრივ უმართლობას აფუძნებს თუ ბრალის ხარისხს განსაზღვრავს ამის გარკვევა იმიტომ არის მნიშვნელოვანი, რომ მას აქვს არსებითი მნიშვნელობა როგორც ამსრულებლის, ისე თანამონაწილის ქმედების მართებული კვალიფიკაციისთვის.

როდესაც მიზანი არ არის უმართლობის დამაფუძნებელი ნიშანი მისი მიჩნევა ბრალის ხარისხის განმსაზღვრელ პერსონალურ ნიშნად გამოიწვევს მის შერაცხვას მხოლოდ იმ დამნაშავესთვის, რომლის მხარესაც ის არის. ბრალის ხარისხის განმსაზღვრელი ნიშნის შერაცხვისთვის არ არის საკმარისი მხოლოდ იმის გაცნობიერება რომ აღნიშნული გარემოება ამსრულებლის მხარესაა. თუ მკვლელობისთვის პასუხისმგებლობის დამამძიმებელი მიზანი უმართლობის ხარისხის განმსაზღვრელ გარემოებად იქნა მიჩნეული, თანამონაწილისთვის მის შესარაცხად და ქმედების სსკ-ის 109-ე მუხლით დასაკვალიფიცირებლად საკმარისი იქნება ამსრულებლის მიზნის გაცნობიერება.

1.7.1.3. მიზანი, როგორც დანაშაულის მაპრივილეგირებული გარემოება

მიზანი სსკ-ის ზოგიერთი მუხლით მაპრივილეგირებულ გარემოებად ანუ პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელ ნიშნადაა გათვალისწინებული. თუ მკვლელობა განხორციელებულია მსხვერპლის დაჟინებული თხოვნით, ძლიერი ფიზიკური ტკივილისაგან გათავისუფლების მიზნით, ქმედება 110-ე მუხლით კვალიფიცირდება. აღნიშნული მუხლით ქმედების კვალიფიკაციისთვის აუცილებელია კუმულაციურად სხვადასხვა გარემოების არსებობა, რომელთაგან ერთ-ერთია მსხვერპლის ძლიერი ფიზიკური ტკივილისგან გათავისუფლების მიზანი. დამნაშავე მსხვერპლის დაჟინებული თხოვნითაც რომ მოქმედებდეს, ქმედება 110-ე მუხლით მაინც ვერ დაკვალიფიცირდება, თუ მკვლელობა არ არის განხორციელებული ძლიერი ფიზიკური ტკივილისგან მსხვერპლის გათავისუფლების მიზნით.

ვისუფლების მიზნით. გაბატონებული მოსაზრების მიხედვით, მიზანი ბრალის ხარისხის განმსაზღვრელ გარემოებად მიიჩნევა, როცა ის ამსუბუქებს პასუხისმგებლობას, რაც იმას ნიშნავს, რომ იგი პერსონალურ ხასიათს იძენს და პასუხისმგებლობის დამამძიმებელი მიზნის მსგავსად მხოლოდ იმ დამნაშავეს ერაცხება, ვინც აღნიშნული მიზნით მოქმედებს.⁴⁹ თუმცა, პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ მიზანს არა მხოლოდ ბრალის, არამედ უმართლობის დამამძიმებელ გარემოებადაც თუ განვიხილავთ, ჩნდება კითხვა, რამდენად მიზანშეწონილი იქნება მაპრივილეგირებული მიზანი განვიხილოთ ისეთ ნიშნად, რომელიც მხოლოდ ბრალის ხარისხზე მოახდენს გავლენას.

1.7.2. მოტივი

სუბიექტური მომენტებიდან აღსანიშნავია ისეთი გარემოებაც, როგორიც არის მოტივი. მოტივი არის ფსიქოლოგიური ცნება, მაგრამ მას აქვს განსაზღვრული მნიშვნელობა სისხლის სამართალში. მანამ სანამ მოტივის სისხლისსამართლებრივ მნიშვნელობაზე ვისაუბრებდეთ, უნდა გავარკვიოთ რა მოიაზრება ფსიქოლოგიაში მოტივის ცნების ქვეშ.

ფსიქოლოგიაში მოტივს მოქმედების საფუძველს უწოდებენ. სანამ ადამიანი გადანაცვლებას მიიღებს, მას წინ უსწრებს მოტივაციის პროცესი, რომელსაც ბოლოს მოსდევს გადანაცვების აქტი.⁵⁰ მოტივაციის ცნებას შეუძლია უპასუხოს კითხვას – რა ამოძრავებს, რა წარმართავს ადამიანის ქცევას.⁵¹

მოტივი ქცევის ღირებულების უპირატესობის გაცნობიერებას უკავშირდება, რაც იმას ნიშნავს, რომ სანამ ადამიანი გადანაცვლდეს მოქმედებას და ჩამოუყალიბდებოდეს მოტივი, აფასებს, თუ რა სახის ქმედება განახორციელოს. ამიტომ გადანაცვლებების მიღების პროცესს წინ შეიძლება უძღოდეს ხანგრძლივი ფიქრი და ყოყმანი.⁵²

მოტივი არის ის, რაც ქცევას მნიშვნელობას აძლევს, რომლის გარეშეც იგი უბრალო ფიზიკური ფაქტი იქნებოდა.⁵³ ქცევის შეფასება ხდება სწორედ იმის გათვალისწინებით, თუ რა მოტივი ედო მას საფუძვლად. ობიექტურად

⁴⁸ ი. დვალაძე, მოტივისა და მიზნის ზეგავლენა ქმედების კვალიფიკაციასა და სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაზე, თბ., 2008, გვ. 79, 136.

⁴⁹ ნ. თოდუა, დასახ. ნაშრ., გვ. 31.

⁵⁰ დ. უზნაძე, ზოგადი ფსიქოლოგია, თბ., 2006, გვ. 207.

⁵¹ რ. ნათაძე, ზოგადი ფსიქოლოგია, თბ., 1986, გვ. 546.

⁵² დ. უზნაძე, დასახ. ნაშრ., გვ. 209.

⁵³ დ. უზნაძე, დასახ. ნაშრ., გვ. 210-211.

ერთი და იგივე სახის მოქმედება შეიძლება განხორციელდეს სხვადასხვა მოტივით. მაგალითად, მკვლელობა შეიძლება ჩადენილი იყოს შურისძიების, ეჭვიანობის ან ანგარების მოტივით. ზოგჯერ შეიძლება ქმედებას საფუძვლად ედოს გასაკიცხი მოტივი, რომელიც უარყოფით შეფასებას იმსახურებს, ხოლო ობიექტურად იგივე სახის ქმედება მეორე შემთხვევაში განპირობებული იყოს ისეთი მოტივით, რომელიც მონონების და შექების ღირსია.

ფიზიკურად ერთი და იგივე ქცევა ფსიქოლოგიურად სხვადასხვა ქცევად წარმოგვიდგება იმის მიხედვით, თუ რა მოტივი ედო საფუძვლად. ფსიქოლოგიურად იმდენი ქცევა არსებობს, რამდენ განსხვავებულ მიზანსაც ემსახურება იგი.⁵⁴

ლიტერატურაში ხშირია მოტივის და მიზნის გაიგივების ტენდენცია, რაც არ შეიძლება მართებულად ჩაითვალოს. მოტივის და მიზნის გამიჯვნასთან დაკავშირებით შეიძლება შემდეგი ითქვას: მოტივი მიგვითითებს იმაზე, თუ რატომ განხორციელდა დანაშაული, ხოლო მიზანი არის ის, რისკენაც დამნაშავე მიისწრაფის⁵⁵ ანუ საბოლოო შედეგი.⁵⁶ არსებობს სხვადასხვა სახის მოტივი, როგორიცაა: ეჭვიანობა, შურისძიება, ანგარება, შეუწყნარებლობის მოტივი და ა. შ.

სისხლის სამართლის ლიტერატურაში როდესაც ვსაუბრობთ მოტივზე და მის მნიშვნელობაზე, პასუხი უნდა გავცეთ კითხვას, უნდა მოხდეს მოტივის ფსიქოლოგიური ცნების გამოყენება, თუ სისხლის სამართალმა უნდა შეიმუშაოს მოტივის სისხლისსამართლებრივი ცნება? აღნიშნულთან დაკავშირებით მართებულად უნდა ჩაითვალოს მოსაზრება, რომლის მიხედვითაც, სისხლის სამართალმა უნდა გამოიყენოს მოტივის ის ცნება, რომელიც ფსიქოლოგიაშია მიღებული.⁵⁷ თუმცა, ამავდროულად უნდა ითქვას, რომ სისხლის სამართალს აინტერესებს მოტივი არა როგორც ადამიანური ქცევის კაუზალური მიზეზი, არამედ მოტივი, რომე-

ლიც ქმედებას გარკვეულ მნიშვნელობას ანიჭებს. მაშასადამე საქმე ეხება მოტივის ჰერმენევტიკულ ცნებას. ქმედების ჰერმენევტიკა გულისხმობს ქმედების გაანალიზებას შიგნიდან.⁵⁸

როდესაც საუბარია მოტივზე სისხლის სამართალში, მხედველობაშია მოტივი, რომელიც განზრახ ქმედებას უდევს საფუძვლად, ვინაიდან ასეთ დროს აქვს მოტივს სისხლისსამართლებრივი მნიშვნელობა. მოტივი შეიძლება გაუფრთხილებლობის დროსაც იყოს სახეზე, ვინაიდან ადამიანის მოქმედება, აქტივობა, ყოველთვის განსაზღვრული მოტივით და მიზნით არის წარმართული, მაგრამ გაუფრთხილებლობის დროს არსებული მოტივი სისხლისსამართლებრივ მნიშვნელობას არის მოკლებული. შემთხვევითი არ არის ის გარემოება, რომ მოტივი, როგორც პასუხისმგებლობის დამაფუძნებელი, დამამძიმებელი თუ შემამსუბუქებელი გარემოება, ყოველთვის მხოლოდ განზრახ დელიქტებშია წარმოდგენილი.

1.7.2.1. მოტივის ფორმები

სისხლის სამართლის ლიტერატურაში ავტორები გვთავაზობენ მოტივთა ფორმების კლასიფიკაციას. მაგალითად, წინდახედულების მოტივი (*vorausschauendes Motiv*), რომელიც გულისხმობს გარკვეული მიზნის მიღწევის გასაადვილებლად განხორციელებულ ქმედებას. კ. ალვარტი მეორე სახედ გამოყოფს თანამდეგ მოტივს (*begleitendes Motiv*), რომელიც საბოლოოდ არ მიიჩნევა გასათვალისწინებლად. შემდეგ სახედ სახელდება რეტროსპექტული მოტივი (*rückschauendes Motiv*). აღნიშნული გულისხმობს მდგომარეობას, სადაც ვინმე მოქმედებს განსაზღვრული არსებული ფაქტების თუ ქმედებასთან დაკავშირებით დაშვებული შეცდომის საფუძველზე.⁵⁹

რეტროსპექტული მოტივი გადმოცემულია

⁵⁴ დ. უზნაძე, დასახ. ნაშრ., გვ. 211.

⁵⁵ გ. ტყეშელიაძე, წიგნში: გ. ნაჭყებია, ი. დვალიძე, სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, სახელმძღვანელო, თბ., 2007, გვ. 142-143; ი. დვალიძე, მოტივისა და მიზნის ზეგავლენა ქმედების კვალიფიკაციასა და სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაზე, თბ., 2008, გვ. 29-30.

⁵⁶ თ. შავგულიძე, საზოგადოებრივი აზრი, მართლშეგნება და მოსწავლე ახალგაზრდობა, თბ., 1981, გვ. 70; გ. ტყეშელიაძე, დასახ. ნაშრ., გვ. 142.

⁵⁷ ალ. ვაჩიშვილი, დანაშაულის სუბიექტური მხარე საბჭოთა სისხლის სამართალში, თბ., 1957, გვ. 7.

⁵⁸ Alwart H., Der Begriff des Motivbündels im Strafrecht – am Beispiel der subjektiven Rechtfertigungselemente und des Mordmerkmals Habgier, GA 1983, S. 437.

⁵⁹ Alwart H., dasax. naSr., gv. 438.

სიტყვით, რომელიც ქმედების მიზეზზე მიუთითებს (*Weil-Sätze*). აღნიშნული სახის მოტივს ალვარტი უწოდებს „*Weil-Motiv*“-ს. მოტივი, რომელიც მომავალში განსახორციელებელ ქმედებას უკავშირდება გადმოცემულია მიზანდასახულობასთან დაკავშირებული, ფინალური (*Um-zu Satz*) სიტყვით („*Um-zu-Motiv*“-ი). „*Weil-Motiv*“-ი ეფუძნება წარსულში განხორციელებულ ქმედებას. მაგალითად, მე მინდა მეგობარს მივართვა საჩუქარი, იმიტომ რომ, დაბადების დღეს მან დამასაჩუქრა.⁶⁰ როცა ქმედება განპირობებულია „*Weil-Motiv*“-ით, ქმედება წარმოგვიდგება როგორც რეაქცია განცდილ ქმედებასთან დაკავშირებით. „*Um-zu-Motiv*“-ი ამის საპირისპიროს ითვალისწინებს. აქ ქმედების სუბიექტური არსი კონსტრუირებულია მომავალზე.⁶¹

სისხლის სამართლის ლიტერატურაში მიღებულია მოტივთა სხვაგვარი კლასიფიკაცია, როგორიცაა: მორალური, სოციალური, ამორალური, ანტისოციალური მოტივები. აგრეთვე მიუთითებენ ალტრუისტულ, პოლიტიკურ, რელიგიურ, ეგოისტურ მოტივებზე. ხოლო ავტორთა ნაწილი ახდენს მოტივთა კლასიფიკაციას შემდეგი სახით: 1) მოტივები, რომლებიც დაკავშირებულია იდეურ მოვლენებთან: ა) ზოგადსოციალური მოტივები: მორალურ-პოლიტიკური მოტივები (მაგალითად, რასობრივი შეუწყნარებლობა); მოტივები, რომლებიც დაკავშირებულია ესთეტიკურ მოთხოვნილებასთან, ინტერესებთან, მისწრაფებებთან, გემოვნებასთან; რელიგიური ხასიათის მოტივები; ბ) პირადი ხასიათის მოტივები: ეგოისტური ხასიათის მოტივები (კარიერიზმი, შური, ეჭვიანობა, შურისძიება, უპატივცემულობა, სიხარბე, ანგარება); გ) არაეგოისტური მოტივები, გამოხატული პიროვნების კომუნიკაციურ თვისებაში (მომჭირნეობა, სიჯიუტე, თავმოყვარეობა, სიყვარული, სიზარმაცე); მოტივები, დაკავშირებული პიროვნების ხასიათთან (სიამოვნება, უსიამოვნება, კმაყოფილება, უკმაყოფილება, ნაღვლიანობა, სევდა, სიხარული); აფექტური ხასიათის მოტივები; მოტივები, რომლებიც სხვა მოთხოვნილებებს და ინტერესებს

უკავშირდება და სხვა; 2) საგნობრივი ხასიათის მოტივები, რომლებიც საგნისადმი დაინტერესებას უკავშირდება.⁶²

მოტივთა ტიპიზაციას იცნობს არა მხოლოდ სისხლის სამართლის ლიტერატურა, არამედ სისხლის სამართლის კანონმდებლობაც. მაგალითად, სსკ-ის 326-ე მუხლის 1-ლ ნაწილში (საერთაშორისო დაცვით მოსარგებლე პირზე ან დაწესებულებაზე თავდასხმა) კანონმდებელი მიუთითებს **პოლიტიკურ მოტივზე**, როგორც ქმედების სუბიექტური შემადგენლობის ალტერნატიულ ნიშანზე, ხოლო 341-ე მუხლი (სამსახურებრივი სიყალბე) კი ქმედების სუბიექტურ ალტერნატიულ ნიშნად ითვალისწინებს მოქმედებას **პირადი მოტივით**. ანალოგიური სახის მითითებებს მოტივთან დაკავშირებით ვხვდებით სსკ-ის სხვა მუხლებშიც (მაგალითად, 363-ე მუხლი).

ზემოთ საუბარი იყო მოტივთა კლასიფიკაციაზე, მაგრამ საბოლოოდ უნდა ითქვას, რომ განხილული სახის ყველა მოტივი არის მოტივი, რომელიც ქმედებას განაპირობებს და იძლევა შესაძლებლობას, დადგინდეს, თუ რატომ იქნა ქმედება განხორციელებული და როგორი იყო მოქმედი პირის განწყობა დანაშაულის ჩადენის დროს, რაც ზეგავლენას ახდენს ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციაზე თუ სასჯელის ზომის განსაზღვრაზე.

1.7.2.2. შეიძლება თუ არა ადგილი ჰქონდეს მოტივთა კონკურენციას?

მოტივზე, როგორც ქცევის ფსიქოლოგიურ საფუძველზე საუბრისას ჩნდება კითხვა, შეიძლება თუ არა ქმედებას საფუძვლად ედოს სხვადასხვა მოტივი? ლიტერატურაში გამოთქმული ერთ-ერთი მოსაზრებით, ქმედების განხორციელებისას შეიძლება სახეზე იყოს მოტივთა სიმრავლე, რომელსაც სხვაგვარად მოტივთა ბრძოლასაც უწოდებენ. აღნიშნული თვალსაზრისით, თუ სახეზეა მოტივთა სიმრავლე ქცევის

⁶⁰ Alwart H., dasax. naSr., gv. 439.

⁶¹ Alwart H., dasax. naSr., gv. 439-440.

⁶² Харазисвили Б.В., Вопросы мотива поведения преступника в советском праве, Тбилиси 1963, С. 50-63.

ლიტერატურაში მიღებულია მოტივთა სხვაგვარი კლასიფიკაცია. იხ. ი. დვალაძე, მოტივისა და მიზნის ზეგავლენა ქმედების კვალიფიკაციაზე და სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაზე, თბ., 2008, გვ. 43-59.

შეფასებისას უნდა მოხდეს იმ მოტივის გათვალისწინება, რომელიც დომინანტურია.⁶³ მაშასადამე, ქმედება შეიძლება ეფუძნებოდეს სხვადასხვა მოტივს. აღნიშნული მოსაზრება გაზიარებულ იქნა არა მხოლოდ ქართულ ლიტერატურაში ცალკეულ ავტორთა მიერ, არამედ ასევე გერმანულ ლიტერატურასა და სასამართლო პრაქტიკაშიც.⁶⁴

ჰ. ალვარტი თვლის, რომ ქმედებას სხვადასხვა მოტივი რომ ედოს საფუძვლად, საჭიროა მოტივთა ორმხრივი თავსებადობა და იყენებს სპეციალურ ტერმინს იმ შემთხვევის გამოსახატად, როცა სახეზეა ქმედების განმაპირობებელი სხვადასხვა მოტივი. კერძოდ, მას უწოდებს მოტივთა შეკავშირებას (*Motivverknüpfungen*), რომლისგანაც მიჰწავს მოტივთა შეუთავსებლობის შემთხვევას, რომელსაც უწოდებს „მოტივთა კოლიზიას“ (*Motiv-Kollision*). ეს უკანასკნელი გულისხმობს იმას, რომ მოტივები ერთმანეთს კი არ შეესაბამებიან, არამედ გამორიცხავენ. ავტორი ასევე ახდენს მოტივთა შეკავშირების სხვადასხვა შემთხვევის კლასიფიკაციას. მაგალითად, მოტივთა შეკავშირების ერთ შემთხვევაში (*Motiv-Kopplung*) ცალკეული მოტივი წარმოაჩენს არა მთლიან ქმედებას, არამედ მის მხოლოდ ერთ ასპექტს. მოტივთა შეკავშირების მეორე შემთხვევაში საქმე ეხება მიზანსა და საშუალებას შორის კავშირს. მოქმედ პირს სურს საშუალება, ვინაიდან სურს მიზანი (შედეგი). მაგალითად, სროლა არის მკვლელობის საშუალება. მეორე მხრივ, სროლასთან მიმართებით მკვლელობა არის მიზანი. სხვა მხრივ, მკვლელობა არის შემდგომი მიზნის, მემკვიდრეობის მიღების საშუალება (მოქმედ პირს სურს ესროლოს, იმიტომ რომ მოკლას და მემკვიდრეობა მიიღოს). მეორე ჯგუფის მოტივთა შეკავშირებისთვის (*Motiv-Implikation*) დამახასიათებელია ის, რომ „ბოლო“ მოტივი წინა მოტივს აფუძნებს და წინა და ბოლო მოტივი ერთმანეთთანაა დაკავშირებული. ჰ. ალვარტის თქმით, აქ საქმე ეხება მოტივთა „იერარქიულ რიგს“. მესამე

ჯგუფის მოტივთა შეკავშირების (*Motiv-Konjunktion*) დროს სულ მცირე ორი მოტივი ერთ ქმედებას განაპირობებს. მაშასადამე, სახეზეა თანაბარი რანგის მოტივთა სიმრავლე. აღნიშნულ შემთხვევაში ქმედება შეიძლება არა მხოლოდ ერთი მოტივის საფუძველზე აიხსნას, არამედ სხვადასხვა მოტივების საფუძველზე.⁶⁵

Motiv-Konjunktion-ის მაგალითად აღვარტს მოყავს შემდეგი შემთხვევა: პირი ახორციელებს მკვლელობას ორი მიზეზით. ერთი მხრივ იმისთვის, რომ მის ქვრივთან იქორწინოს, ხოლო მეორე მხრივ, იმისთვის, რომ განყოფილების გამგის თანამდებობა დაიკავოს, რომელიც მანამდე მსხვერპლს ეკავა. მოცემულ შემთხვევაში მკვლელობა განხორციელებულია ორი თანაბარი რანგის მიზნით, რომლებიც საკმარისი აღმოჩნდა ქმედების განსახორციელებლად. სხვა შემთხვევაში შეიძლება ქმედებას საფუძვლად ედოს არა ორი გულზრახვა (*zwei Intentionen*), არამედ მხოლოდ ერთი *Weil-Motiv*-ი. მაგალითად, დამნაშავემ მკვლელობა იმიტომ გადაწყვიტა, რომ განყოფილების გამგე გამხდარიყო და აგრეთვე იმის გამო, რომ მკვლელობა მსხვერპლმა სთხოვა.⁶⁶ მოცემულ შემთხვევაში ავტორი უარყოფს ორი მოტივით მოქმედებას, რაც გასაზიარებელია. მიუხედავად იმისა, რომ დამნაშავე მსხვერპლის თხოვნასაც ითვალისწინებს მკვლელობასთან დაკავშირებით და ქმედება ხორციელდება თანამდებობის მოპოვების მიზნით, ქმედებას მაინც ერთი მოტივი უდევს საფუძვლად, რომელიც არის ქმედების წარმართველი. თანამდებობის მოპოვების გამო მკვლელობას საფუძვლად შეიძლება ედოს ისეთი მოტივი, როგორიც არის კარიერიზმი. ხოლო, თუ თანამდებობის მოპოვება დამნაშავეს სურს მატერიალური გამორჩენის მისაღებად, მოტივად ანგარება შეიძლება მივიჩნიოთ. ორივე მოტივი შეუთავსებელია სიბრალულის მოტივთან, რომელიც შეიძლება ედოს საფუძვლად მკვლელობას მსხვერპლის თხოვნით. ზემოაღნიშნულ შემთხვევაში შეუძლებელია მკვლელობის მოტივებად

⁶³ ალ. ვაჩიშვილი, დანაშაულის სუბიექტური მხარე საბჭოთა სისხლის სამართალში, თბ., 1957, გვ. 18; თ. წერეთელი, სისხლის სამართლის პრობლემები, თბ., 2007, გვ. 268; მ. ლეკვეიშვილი, გ. მამულაშვილი, ნ. თოდუა, სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი, წიგნი I, თბ., 2019, გვ. 41; მ. ჯიშკარიანი, სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი, დანაშაული ადამიანის წინააღმდეგ, თბ., 2016, გვ. 54-55.

⁶⁴ აღნიშნულის შესახებ იხ. Alwart H., Der Begriff des Motivbündels im Strafrecht – am Beispiel der subjektiven Rechtfertigungselemente und des Mordmerkmals Habgier, GA 1983, S. 436-437, 441.

⁶⁵ Alwart H., dasax. naSr., gv. 441-442.

⁶⁶ Alwart H., dasax. naSr., gv. 442.

დასახელდეს როგორც ანგარება ან კარიერიზმი, ამასთან მსხვერპლის სიბრალული. დასახელებული მოტივებიდან ქმედებას მხოლოდ ერთ-ერთი შეიძლება განაპირობებდეს.

ავტორთა ერთი ნაწილი მიუთითებს, რომ შეიძლება შურისძიებისა და ეჭვიანობის მოტივებს შორის წარმოიშვას კონკურენცია, როცა ეჭვიანობა შურისძიების წარმოშობის საფუძველია. ასეთ დროს ქმედების კვალიფიკაციისას უპირატესობა უნდა მიეცეს მოტივს, რომლითაც დამნაშავე ხელმძღვანელობს. ამიტომ უნდა დადგინდეს დამნაშავეს ნამდვილი მოტივი.⁶⁷ აღნიშნული მოსაზრება არ არის გასაზიარებელი. თუ კონკრეტული მოტივი საფუძვლად არ უდევს განხორციელებულ ქმედებას, ნიშნავს, რომ დანაშაულის ჩადენისას ის არც არსებობდა. ხოლო არარსებული მოტივი არსებულს კონკურენციას ვერ გაუწევდა. ნათქვამის სისწორეს კიდევ უფრო ასაბუთებს ავტორის მიერ მოყვანილი მაგალითი და მსჯელობა, სადაც დამნაშავეს მიერ ცოლის მკვლელობის საფუძვლად დასახელებულია ცოლის ღალატი, რამაც დამნაშავეს შურისძიების მოტივი ჩამოუყალიბა.⁶⁸ თუ დამნაშავემ იცოდა, რომ ცოლი ღალატობდა და ამის გამო მოკლა, დანაშაული მიჩნეულ უნდა იქნას შურისძიების მოტივით ჩადენილად. ეჭვიანობა მაშინ იქნებოდა სახეზე, თუ მოქმედ პირს ეჭვი ექნებოდა იმაზე, რომ ცოლი შეიძლება მოღალატე ყოფილიყო. როდესაც მკვლელობა ხდება ცოლ-ქმრული ღალატის გამო და აღნიშნულზე მოქმდი პირი მკვლელობამდე კი არ ეჭვიანობდა, არამედ დარწმუნებული იყო, ეჭვიანობის მოტივი გამოირიცხება. მოტივთა კონკურენციზე საუბარს მაშინ ექნებოდა საფუძველი, თუ დანაშაულის ჩადენის დროს სახეზე იქნებოდა ორი მოტივი, რაც მეტად საკამათოა.

გერმანულ სასამართლო პრაქტიკაში მიუთითებენ, რომ შეცდომა იქნება მკვლელობისას ანგარების გვერდით ქმედების სხვა მოტივის გამოირიცხვა. შემთხვევას, როცა სახეზეა მოტივთა სიმრავლე, გერმანულ სასამართლო პრაქტიკასა და ლიტერატურაში სპეციალური ტერმინით მოიხსენიებენ (*Motivbündel*) და მიუთითებენ, რომ ასეთ დროს დამნაშავეს პიროვნების

შესაფასებლად უნდა მოხდეს ყველა მოტივის დადგენა და გათვალისწინება, რომელიც საფუძვლად დაედო გადაწყვეტილების მიღებას. თუმცა, ამავდროულად ხდება დომინანტი მოტივის უპირატესობაზე მითითება.⁶⁹ ჰ. ალვარტი აღნიშნულ მოსაზრებას არ იზიარებს იმ არგუმენტით, რომ მისი შეხედულებით, ანგარების მოტივი არ შეიძლება იყოს მოტივთა სიმრავლის შემადგენელი ნაწილი.⁷⁰

მოტივთა ბრძოლის და კონკურენციის იდეას იზიარებს ასევე ბ. ჯიშკარიანი, რომელსაც აღნიშნულთან დაკავშირებით შემდეგი მაგალითი მოჰყავს: „ა-ს ავტოავარიის შედეგად ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანება მიადგა და სიკვდილის პირას იყო. ამასთანავე, მას აუტანელი ტკივილი ტანჯავდა. ა-მ თავის ცოლს, ბ-ს სთხოვა, მისთვის, ფარულად, ნემსით სანამლავი გაეკეთებინა და ამ კომპარისგან გაეთავისუფლებინა. თხოვნა სრულიად სერიოზული იყო და ა-მ ის ცოლს გარკვეული პერიოდის განმავლობაში რამდენჯერმე გაუმეორა. საბოლოოდ, ცოლი მის ნებას დაჰყვა, რათა მეუღლე არ დატანჯულიყო. ამასთანავე, არც იმის საწინააღმდეგო ჰქონდა რაიმე, რომ ა-ს მთელი ქონება მას დარჩებოდა“. ავტორი თვლის, რომ მოცემულ კაზუსში სახეზეა როგორც სიბრალულის, ისე ქონების მიღების (მაშასადამე, ანგარების) მოტივი, თუმცა დომინანტურია სიბრალულის მოტივი. ამას ავტორი იმით ასაბუთებს, რომ ცოლს ქმრისთვის ნემსის გაკეთების გადაწყვეტილება გამდიდრების გამო არ მიუღია, რის გამოც გამდიდრების მოტივს მიიჩნევს არა ძირითად, არამედ „თანამდევ“ მოტივად.⁷¹ ამასთან დაკავშირებით უნდა ითქვას, რომ თუ მოტივი გადაწყვეტილების საფუძველია, არ შეიძლება „თანამდევ“ იყოს. არსებობს „თანამდევ“ არა მოტივი, არამედ შედეგი. მოტივი ყოველთვის ძირითადია. მოტივი გადაწყვეტილებას უდევს საფუძვლად, ამიტომ მოტივს დანაშაულებრივი ქმედების მიზეზად მიიჩნევენ. ის რაც მოქმედების მიზეზი და საფუძველია, არ შეიძლება ძირითადი არ იყოს. თუ დანაშაულის ჩადენის გადაწყვეტილება დამნაშავეს არა გამდიდრების სურვილით, არამედ

⁶⁷ მ. ლეკვეიშვილი, გ. მამულაშვილი, ნ. თოდუა, სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი, წიგნი I, თბ., 2019, გვ. 41.

⁶⁸ მ. ლეკვეიშვილი, გ. მამულაშვილი, ნ. თოდუა, დასახ. ნაშრ., გვ. 41.

⁶⁹ აღნიშნულის შესახებ იხ. Alwart H., Der Begriff des Motivbündels im Strafrecht – am Beispiel der subjektiven

Rechtfertigungselemente und des Mordmerkmals Habgier, GA 1983, S. 436-437.

⁷⁰ Alwart H., dasax. naSr., gv. 451.

⁷¹ ბ. ჯიშკარიანი, სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი, დანაშაული ადამიანის წინააღმდეგ, თბ., 2016, გვ. 54-55.

სიბრალოლის გამო აქვს მიღებული, ეს იმას ნიშნავს, რომ სიბრალოლია მსხვერპლის მკვლელობის მოტივი. მოცემულ შემთხვევაზე ვერ ვიტყვით, რომ სიბრალოლის მოტივმა გაუწია კონკურენცია ანგარების მოტივს, ვინაიდან ანგარების მოტივი საერთოდ არ არსებობდა. ანგარების მოტივით დანაშაულის ჩასადენად არ კმარა ის, რომ „დამნაშავეს საწინააღმდეგო არაფერი ჰქონდა დანაშაულის შედეგად ქონების მიღებასთან დაკავშირებით“. ანგარების მოტივი მაშინ იქნებოდა სახეზე, თუ დანაშაული სწორედ ქონების მისაღებად იქნებოდა განხორციელებული.

ცნობილი ქართველი ფსიქოლოგის დ. უზნაძის მოსაზრებით, მოტივთა ბრძოლის შესახებ საუბარი სრულიად დაუსაბუთებელია. არავითარი მოტივთა ბრძოლა და მოტივთა შეხლა-შემოხლა არ არსებობს, ვინაიდან არ არსებობს ერთი ქცევა, რომელსაც სხვადასხვა მოტივი შეიძლება ჰქონდეს. ქცევა იმდენივეა, რამდენიცაა მოტივი, რომელიც მას აზრსა და მნიშვნელობას აძლევს. რეალურად ადგილი შეიძლება ჰქონდეს არა მოტივთა, არამედ მოტივაციის ფაქტორთა კონკურენციას.⁷²

გასაზიარებელია მოსაზრება, რომლის მიხედვითაც, გამოირიცხება მოტივთა კონკურენცია და ერთი ქმედების განხორციელება ერთსა და იმავე დროს ერთზე მეტი მოტივით. ეს მით უფრო შეეხება ურთიერთგამომრიცხავი, შინაარსობრივად ურთიერთსაპირისპირო მოტივებით ქმედების განხორციელების საკითხს.

1.7.2.3. მოტივი, როგორც სისხლისსამართლებრივი უმართლობის დამაფუძნებელი გარემოება

სისხლის სამართალში მოტივთან დაკავშირებით მოსაზრება ორად იყოფა. ერთი შეხედულებით, მოტივი ყოველთვის ბრალის ნიშანია.⁷³ მოცემული მოსაზრების წარმომადგენლები მიუთითებენ, რომ მიზანს შეუძლია უმართლობის დაფუძნება, მაგრამ მოტივი მხოლოდ ბრალის ხარისხს განსაზღვრავს.⁷⁴ ხოლო მეორე შეხედულებით, მოტივი ცალკეულ შემთხვევებში შეიძლება განხილულ იქნას ქმედების სუბიექტური შემადგენლობის ნიშნად. ეს ეხება იმ შემთხვევებს, როცა მოტივი ქმედების საკანონმდებლო შემადგენლობის ნიშნადაა გათვალისწინებული სსკ-ის კერძო ნაწილის შესაბამისი მუხლით. ასეთ შემადგენლობებს სხვაგვარად მოტივით დაფუძნებული დელიქტები ეწოდება,⁷⁵ რაც იმას გულისხმობს, რომ მოტივი სისხლისსამართლებრივი უმართლობის დამაფუძნებელი ნიშანია. მოტივი განსაზღვრავს ქმედების უმართლობას. ასეთ შემადგენლობებს მიეკუთვნება საქართველოს სსკ-ის 135-ე (სისხლით ან სისხლის კომპონენტებით უკანონო ვაჭრობა), 174-ე (ბავშვის შეცვლა), 197-ე (ფალსიფიკაცია), 341-ე (სამსახურებრივი სიყალბე) მუხლებით გათვალისწინებული შემადგენლობები.

ჰ. ველცელი თვლიდა, რომ მოტივი ქმედების სუბიექტური შემადგენლობის ნიშანია, რომელიც ქმედების სოციალურ უღირსობას

⁷² დ. უზნაძე, ზოგადი ფსიქოლოგია, თბ., 2006, გვ. 212; თ. შავგულიძე, საზოგადოებრივი აზრი, მართლშეგნება და მოსწავლე ახალგაზრდობა, თბ., 1981, გვ. 75; დ. კიკნაძე, დანაშაულებრივი ქცევის მოტივაციის სისტემური გაგებისათვის, უ. „ალმანახი“, თბ., 2000, 13, გვ. 126; ი. დვალიძე, მოტივისა და მიზნის ზეგავლენა ქმედების კვალიფიკაციასა და სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაზე, თბ., 2008, გვ. 36; გ. ნაჭყებია, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორია, თბ., 2010, გვ. 191.

⁷³ მ. უგრეხელიძე, ბრალის ხარისხის მნიშვნელობა სასჯელის ინდივიდუალიზაციისათვის, „საბჭოთა სამართალი“, 1978, 6, გვ. 50; ო. გამყრელიძე, სისხლის სამართლის პრობლემები, I ტომი, თბ., 2011, გვ. 346.

⁷⁴ ო. გამყრელიძე, უმართლობის სუბიექტური ნიშნების საკითხისათვის, „მაცნე“, ეკონომიკისა და სამართლის სერია, 1983, 2, გვ. 87.

⁷⁵ თ. შავგულიძე, საზოგადოებრივი აზრი, მართლშეგნება და მოსწავლე ახალგაზრდობა, თბ., 1981, გვ. 72; ლ. სურგულაძე, სისხლის სამართალი, დანაშაული, თბ., 2005,

გვ. 382-383; ი. დვალიძე, მოტივისა და მიზნის ზეგავლენა ქმედების კვალიფიკაციასა და სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაზე, თბ., 2008, გვ. 73, 79; მ. ტურავა, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-9 გამოცემა, თბ., 2013, გვ. 340; ქ. მჭედლიშვილი-ჰედრიხი, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, დანაშაული, ძირითადი საკითხები კითხვა-პასუხებით, თბ., 2014, გვ. 92; ნ. თოდუა, ობიექტური და სუბიექტური ნიშნით დამიძნებელი ან პრივილეგირებული შემადგენლობის გამიჯვნის მნიშვნელობა თანამართლებლობასა და თანამონაწილის ქმედების კვალიფიკაციისას, გურამ ნაჭყებია-75, საიუბილეო კრებული, თბ., 2016, გვ. 24; Mtschedlishvili-Hädrich K., Der Verbrechens- und Gesellschaftsgefährlichkeitsbegriff im georgischen Strafrecht, Ein Beitrag zur Entwicklung des georgischen Strafrechts, Aachen 2000, S. 116.

აფუძნებს ან ზრდის. მისი თვალსაზრისით, მოტივი რომ ბრალის ნიშანი არ არის, ამაზე მეტყველებს ის, რომ ბრალუვნაროს შეუძლია ამ ნიშნით მოქმედებდეს. კერძოდ, განახორციელოს ანგარების მოტივით სხვისი სიცოცხლის მოსპობის შემადგენლობა.⁷⁶ შეურაცხს არ შეუძლია ბრალეული ქმედების განხორციელება, თუმცა აქვს უნარი სსკ-ის შესაბამისი მუხლით გათვალისწინებული ქმედება მართლსაწინააღმდეგოდ განახორციელოს.⁷⁷

მოტივს თანამედროვე სისხლის სამართალში მიაკუთვნებენ ქმედების შინაგან მხარეს. ამის მაგალითად შეიძლება დასახელდეს ის შემადგენლობები, რომლებიც გამოირიცხება განსაზღვრული მოტივის გარეშე.⁷⁸

მაშინ, როცა მოტივი უმართლობის დამაფუძნებელ გარემოებადაა გათვალისწინებული ქმედების შემადგენლობაში, იგი ობიექტურ ხასიათს იძენს, მიუხედავად იმისა, რომ სუბიექტური ნიშანია. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ აღნიშნული ნიშნის არსებობა აუცილებელია ამსრულებლის მხარეს, იმისთვის, რომ ქმედება დანაშაულად დაკვალიფიცირდეს შესაბამისი მუხლით, მაგრამ თანამონაწილის მხარეს მისი არსებობა არ არის აუცილებელი, რაც არ გამოირიცხავს თანამონაწილის ქმედების კვალიფიკაციას იმავე მუხლით. თანამონაწილესთან მიმართებით საკმარისია, რომ გაცნობიერებული ჰქონდეს ამსრულებლის მოტივი, რომელიც უმართლობას აფუძნებს. თუ თანამონაწილეს ამსრულებლის მოქმედების მოტივი გაცნობიერებული აქვს, ის თანამონაწილეზეც გადმოვა და თანამონაწილესაც შეერაცხება. მოტივით დაფუძნებულ დელიქტებში სხვაგვარად თანამონაწილის პასუხისმგებლობის დასაბუთება შეუძლებელია. მაშინ, როცა მოტივი უმართლობის დამაფუძნებელი გარემოებაა, ამსრულებლის მოტივი თუ თანამონაწილეზე არ გადმოვიდა, თანამონაწილის პასუხისმგებლობა უნდა გამოირიცხოს.

როდესაც ვსაუბრობთ ამსრულებლის მოტივის თანამონაწილისთვის შერაცხვაზე და თანამონაწილის მხარეს გადმოსვლაზე, გასათვალისწინებელია მოტივის ბუნებაც, ის თუ როგორ უნდა განიმარტოს იგი. ამ მხრივ საყურადღებოა ანგარების მოტივი, რომელიც ქართული სსკ-ის არაერთი მუხლით უმართლობის დამაფუძნებელ გარემოებადაა გათვალისწინებული. მართალია, ანგარების გარდა, სსკ-ის კერძო ნაწილის მუხლები სხვა სახის მოტივებსაც ითვალისწინებს, მაგრამ ყველაზე ხშირად მაინც ანგარების მოტივია ასახული ქმედების შემადგენლობებში, პასუხისმგებლობის დამაფუძნებელ, თუ დამამძიმებელ ნიშნად.

ქმედება ანგარების მოტივითაა განხორციელებული, როდესაც მოქმედი პირი მოქმედებს პირადი გამორჩენის, გამდიდრების, მატერიალური შემოსავლის დაზოგვის, თუ მატერიალური ვალდებულებისგან გათავისუფლების მიზნით. ქმედების ანგარების მოტივით განხორციელებულად კვალიფიკაციისთვის არ აქვს მნიშვნელობა იმას, მიაღწია თუ არა მოქმედმა გამორჩენის მიზანს. ქმედება ანგარების მოტივით განხორციელებულად მიიჩნევა მაშინაც, როცა მოქმედი პირი გამორჩენის მიზანს ვერ აღწევს. საკითხი იმის თაობაზე, არის თუ არა მკვლელობა ანგარების მოტივით ჩადენილი, როცა მკვლელობის მიზანია ქონების ნაწილის შენარჩუნება, სისხლის სამართლის ლიტერატურაში საკამათოდ მიიჩნევა. ერთი მოსაზრებით, ზემოთ აღნიშნულ შემთხვევაში (დასახელებული მიზნით მკვლელობისას) მკვლელობა ანგარების მოტივით განხორციელებულად არ ითვლება,⁷⁹ ხოლო საწინააღმდეგო მოსაზრებით, რომელსაც გერმანიის უზენაესი სასამართლოც უჭერს მხარს, მკვლელობა ანგარების მოტივითაა ჩადენილი, როცა მკვლელობა ხორციელდება ადამიანის რჩენის (მზრუნველობის) ან ვალის დაბრუნების (მაშასადამე, მატერიალური)

⁷⁶ Welzel H., Das Deutsche Strafrecht, Berlin, 1969, S. 79.

⁷⁷ სისხლის სამართლის ლიტერატურაში გამოთქმული ერთ-ერთი მოსაზრების თანახმად, შეუძლებელია შეურაცხი პირის ქმედების მართლწინააღმდეგობის დასაბუთება ქმედების სუბიექტური ნიშნების გათვალისწინებით. აღნიშნული მოსაზრების მიხედვით, შეურაცხის ქმედება არამართლზომიერად შეიძლება შეფასდეს შეურაცხის მოქმედების ობიექტური საფრთხიდან გამომდინარე, იმის გათვალისწინებით, რომ მას შეუძლია სხვისი სამართლებრივად დაცული უფლების დარღვევა და სამართლებრივი სიკეთის ხელყოფა. იხ. გ. ნაჭყეძია, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი,

სახელმძღვანელო, თბ., 2015, გვ. 310-313; ლ-გ. კუტალია, ბრალის ნორმატივისტული მოდელი, დოგმატურ-სისტემური თავისებურებები, თბ., 1999, გვ. 201; მ. მამიაშვილი, სამედიცინო ხასიათის იძულებითი ლონისიძიების გამოყენება, თბ., 2003, გვ. 34-37.

⁷⁸ Alwart H., Der Begriff des Motivbündels im Strafrecht – am Beispiel der subjektiven Rechtfertigungselemente und des Mordmerkmals Habgier, GA 1983, S. 434.

⁷⁹ S/S-Eser, §211 Rn. 17; Mitsch, Jus 1996, 124; Joecks W., Strafgesetzbuch, Studienkommentar, 10. Auflage, München, 2012, S. 372-373, §211 Rn. 18-19.

ვალდებულებისგან გათავისუფლების მიზნით.⁸⁰ ანგარების მოტივით ქმედება აგრეთვე მაშინაც არის განხორციელებული, როცა პირადი გამორჩენის მიზანი არ არსებობს, თუმცა მოქმედი დაინტერესებულია იმ პირის გამორჩენით და ბედ-ილბლით, ვინც ანგარების მოტივით მოქმედებს. მოქმედი ასეთ დროს არა მხოლოდ ანგარების მოტივით მოქმედი პირის დამხმარეა, არამედ თავადაც მიიჩნევა ანგარების მოტივით მოქმედად. მოცემული მსჯელობიდან გამომდინარეობს დასკვნა, რომ ანგარების მოტივისთვის არ არის გადამწყვეტი, მოქმედ პირს გამორჩენის მიღება თავისთვის უნდა, თუ სხვისთვის, ვისი ბედ-ილბლითაც არის დაინტერესებული (მაგალითად ოჯახის წევრი).⁸¹ შეიძლება დანაშაულის ჩადენაში პირი მონაწილეობდეს იმის გამო, რომ ამსრულებლის მატერიალური გამორჩენითაა დაინტერესებული, მაგრამ ეს არ ითქმის ყველა შემთხვევაზე. არ არის გამორიცხული, თანამონაწილე დანაშაულში მონაწილეობდეს შურისძიების მოტივით, როცა ამსრულებლის მოტივი ანგარებაა.

გერმანიის უზენაესი სასამართლოს მიერ გამოთქმული მოსაზრებით, იმისთვის, რომ დადგინდეს, არის თუ არა ქმედება განხორციელებული ანგარების მოტივით, საჭიროა ქმედების მოტივაციის მთლიანი შეფასება. ამავე შეხედულებით, მოტივთა სიმრავლის შემთხვევაში უნდა დადგინდეს რომელი მოტივი იყო გადამწყვეტი, რომლის ზეგავლენითაც იქნა მიღებული მკვლელობის გადამწყვეტილება. როცა დამნაშავე მოქმედებდა არა მხოლოდ გამორჩენის მისაღებად (არამედ სხვა მიზნითაც), ქმედება მაშინ ჩაითვლება ანგარების მოტივით განხორციელებულად, თუ გამორჩენის მიღების განწყობამ დამნაშავეზე გადამწყვეტი ზეგავლენა მოახდინა.⁸²

ალვარტი აკრიტიკებს გერმანიის უზენაესი სასამართლოს პოზიციას და აღნიშნავს, რომ უზენაესი სასამართლო ანგარებას ისეთივე მარ-

ტივ (*einfach*) მოტივად წარმოგვიდგენს, როგორც სხვა მოტივებს. ის არ იზიარებს იმ მოსაზრებას, რომ ანგარება შეიძლება წარმოდგენილი იყოს სხვა მოტივთან ერთად მოტივთა სიმრავლის სახით, სადაც დასადგენი იქნება „ძირითადი მოტივი“ (*Hauptmotiv*). ალვარტი არ გამორიცხავს მოტივთა სიმრავლის შესაძლებლობას, მაგრამ ამას არ უშვებს მაშინ, როცა ქმედება ანგარების მოტივითაა განხორციელებული. იგი თვლის, რომ მოტივთა სიმრავლის დროს ყველა მოტივი მიიღება მხედველობაში ქმედების გასაგებად (შესაფასებლად). ეს კი იმას ნიშნავს, რომ ყველა მოტივი არის თანაბარი რანგის. შეუძლებელია მოტივთა კლასიფიკაცია მთავარ და თანამდევი მოტივებად (*Nebentmotiv*). შესაძლებელია კითხვა მხოლოდ იმასთან დაკავშირებით, ფაქტობრივად არსებობდა თუ არა მოტივი. მოკლედ რომ ვთქვათ, ან არსებობს მოტივი ან არ არსებობს. ავტორი არ ეთანხმება მოსაზრებას, რომ ანგარება როგორც მთავარი მოტივი ისე იქნას პოსტულირებული, ვინაიდან ეს ნიშნავს სხვა თანამდევი მოტივის დაშვებას, რაც მას მართებულად არ მიაჩნია. ანგარება შეიძლება იყოს ერთადერთი მოტივი თანამდევი მოტივის გარეშე.⁸³

ავტორი ზემოაღნიშნულისგან განსხვავებს მოტივთა შეკავშირების შემთხვევას (*Motiv-Implikation*), რომელიც გულისხმობს მოტივთა იერარქიულ რიგს. მას შეესაბამება გამონათქვამი „მთავარი მოტივი“. მაგრამ, გერმანიის უზენაესი სასამართლოს პოზიციით ანგარებას სხვა მოტივებისთვის არ აქვს დამაფუძნებელი ფუნქცია. ანგარების მოტივი შეუძლებელია იყოს უკანასკნელი (*letzte*) მოტივი, ვინაიდან ის მოტივთა ასეთ რიგს არ განეკუთვნება.⁸⁴

ალვარტი სვამს კითხვას, როცა მკვლელობა ჩადენილია მსხვერპლის თხოვნით (გერმანული სსკ-ის 216-ე პარაგრაფი და ქართული სსკ-ის 110-ე მუხლი) ეს გამორიცხავს თუ არა იმის დაშვებას, რომ მკვლელობა ანგარების მოტივით

⁸⁰ BGHSt 10, 399; BGHSt 47, 243; მ. ლეკვეიშვილი, ნ. თოდუა, წიგნში: მ. ლეკვეიშვილი, გ. მამულაშვილი, ნ. თოდუა, სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი, წიგნი I, მეშვიდე გამოცემა, თბ., 2019, გვ. 72-73; გ. ნაჭყებია, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორია, თბ., 2010, გვ. 204.

⁸¹ თ. წერეთელი, წიგნში: გ. მაყაშვილი, მ. მაჭავარიანი, თ. წერეთელი, თ. შავგულიძე, დანაშაული პიროვნების წინააღმდეგ, თბ., 1980, გვ. 20; მ. ლეკვეიშვილი, წიგნში:

გ. მამულაშვილი, ნ. თოდუა, (რედ.), სისხლის სამართლის კერძო ნაწილი, წიგნი I, მეშვიდე გამოცემა, თბ., 2019, გვ. 74.

⁸² Alwart H., Der Begriff des Motivbündels im Strafrecht – am Beispiel der subjektiven Rechtfertigungselemente und des Mordmerkmals Habgier, GA 1983, S. 443.

⁸³ Alwart H., dasax. naSr., gv. 443-444.

⁸⁴ Alwart H., dasax. naSr., gv. 444.

იყოს განხორციელებული. ავტორი აღნიშნულ კითხვაზე პასუხობს, რომ ერთი მხრივ არ იქნებოდა ალოგიკური, თუ ანგარების მოტივის დავუშვებდით, მიუხედავად იმისა, რომ დამნაშავემ მსხვერპლი მისი თხოვნით მოკლა, იმიტომ რომ, დამნაშავემ მსხვერპლის თხოვნა შეიძლება ანგარების მოტივით შეასრულოს. მეორე მხრივ, მითითებული ცალკეული მოტივი შეიძლება ჩართულ იქნას ერთიან კონტექსტში, რომლითაც მხოლოდ ანგარების დაშვება შეიძლება დასაბუთდეს. თუ დავუშვებთ როგორც მკვლელობას მსხვერპლის თხოვნით (გსკ-ს 216-ე პარაგრაფის გაგებით), ისე იმას, რომ დამნაშავე ანგარებით მოქმედებდა, წარმოიშობა კითხვა, რომელი ქმედების შემადგენლობაა განხორციელებული. ვინაიდან ანგარებას როგორც თავდაჭერის მინიმალური მოთხოვნის სულიერ-მორალურ დარღვევას ყველა მოტივის მომცველი შეფასების მოცემა შეუძლია, ეს იმაზე მეტყველებს, რომ გარკვეული თვალსაზრისით, ქმედებასთან ახლოს მყოფი მოტივი მსხვერპლის თხოვნით მკვლელობის შემადგენლობისთვის მნიშვნელოვანია. ის რომ საქმე შეიძლება ეხებოდეს ანგარებით მკვლელობას მსხვერპლის თხოვნით, მოქმედი სამართლის მიხედვით, მსხვერპლის თხოვნით მკვლელობის შემადგენლობისთვის არავითარ როლს არ ასრულებს, აირამედ შეიძლება მხოლოდ შესაბამისი მუხლით (მსხვერპლის თხოვნით მკვლელობის პარაგრაფით) გათვალისწინებული სამართლებრივი შედეგისთვის, სასჯელის შეფარდებისთვის ყოფილიყო გასათვალისწინებელი.⁸⁵

თუ გამოირიცხებოდა მსხვერპლის თხოვნით მკვლელობის შემადგენლობა იმის გამო, რომ მსხვერპლის თხოვნასთან დაკავშირებით დამნაშავეს სუბიექტური განცდა არ იქნა სერიოზულად ჩათვლილი, შეიძლება ყოფილიყო გაზიარებული აზრი ანგარების მოტივის არსებობაზე. ალვარტი მიუთითებს გერმანიის უზენაესი სასამართლოს მიერ მიღებულ ერთ-ერთ გადანყვეტილებასთან დაკავშირებით, რომელიც მის სტატიაში განხილვის საგანია. გასათვალისწინებელია, რომ მსჯავრდებულმა მკვლელობა ჩაიდინა სიბრაულის, თანაგრძნობის გამო (*Mitleid*), ამგვარად დანაშაული არ

განხორციელებულა ანგარების მოტივით, ვინაიდან წარმოუდგენელია თანაგრძნობის და ანგარების თანაარსებობა.⁸⁶

1.7.2.4. მოტივი, როგორც პასუხისმგებლობის დამამძიმებელი გარემოება

როგორც უკვე აღინიშნა, მოტივი შეიძლება წარმოადგენდეს პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ გარემოებას და მაკვალიფიცირებელ ნიშნად იყოს გათვალისწინებული სსკ-ის კერძო ნაწილის მუხლით. ერთ-ერთი მოტივი, რომელმაც სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა შეიძლება დაამძიმოს, არის ანგარების მოტივი. ანგარების მოტივი დამამძიმებელ გარემოებად მიიჩნევა ქართული სსკ-ის 109-ე (განზრახ მკვლელობა), 117-ე (ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება), 144-ე (მძევლად ხელში ჩაგდება) და სხვა მუხლებით, სადაც ანგარება არ აფუძნებს უმართლობას, ვინაიდან დამამძიმებელ გარემოებას არ შეიძლება წარმოადგენდეს უმართლობის დამაფუძნებელი გარემოება, რაც ორჯერ შეფასების აკრძალვის პრინციპიდან გამომდინარეობს. გარდა ანგარების მოტივისა, არსებობს პასუხისმგებლობის დამამძიმებელი სხვა სახის მოტივებიც. მაგალითად, 109-ე მუხლით პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ გარემოებადაა გათვალისწინებული მკვლელობა ხულიგნური ქვენაგრძნობით, მკვლელობა რასობრივი, რელიგიური, ეროვნული ან ეთნიკური შეუწყნარებლობის გამო (შეუწყნარებლობის მოტივი), მკვლელობა გენდერის ნიშნით, მკვლელობა მსხვერპლის სამსახურებრივ საქმიანობასთან ან საზოგადოებრივი მოვალეობის შესრულებასთან დაკავშირებით, რომელიც შურისძიების მოტივის კერძო შემთხვევას წარმოადგენს.

პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ მოტივთან დაკავშირებით ჩნდება კითხვა, აღნიშნულ შემთხვევებში რატომ იწვევს მოტივი პასუხისმგებლობის დამძიმებას? ბრალის მაღალი ხარისხის, თუ ქმედების მომეტებული საზოგადოებრივი საშიშროების გამო? დასმულ კითხვაზე პასუხის გაცემა მნიშვნელოვანია იმდენად, რამდენადაც ბრალი ინდივიდუალური,⁸⁷

⁸⁵ Alwart H., dasax. naSr., gv. 445-446.

⁸⁶ Alwart H., dasax. naSr., gv. 446.

⁸⁷ ბრალის ინდივიდუალურ ხასიათზე იხ. Heinrich B., Strafrecht, Allgemeiner Teil, 3. Auflage, Stuttgart, 2012, 238,

Rn. 524; Baumann/Weber/Mitsch/Eisele, Strafrecht, Allgemeiner Teil, Lehrbuch, 12. Auflage, 2016, S. 477, §16 Rn. 1. ინდივიდუალურ ბრალზე ქართულ სისხლის სამართალში იხ. შ. ტურავა, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, დანაშაულის მოძღვრება, თბ., 2011, გვ. 403; ო.

პერსონალური ხასიათისაა⁸⁸ და შესაბამისად, ბრალის ნიშანიც მხოლოდ მას უნდა შეერაცხოს, ვის მხარესაც იქნება იგი. აღნიშნული მოთხოვნა გამომდინარეობს პირადი და ბრალეული პასუხისმგებლობის პრინციპიდან, რომელიც ასახულია საქართველოს სსკ-ის როგორც 25-ე (ამსრულებლისა და თანამონაწილის პასუხისმგებლობა), ისე სხვა არაერთ მუხლში.⁸⁹

დამნაშავის მოტივი იმიტომ არის პერსონალური ნიშანი,⁹⁰ რომ მოტივი დამნაშავის პიროვნებაშია და არსად სხვაგან. თავიდან გერმანულ მართლმსაჯულებაში მოტივი ქმედებასთან დაკავშირებულ ნიშნად განიხილებოდა, მაგრამ მოგვიანებით მოტივთან დაკავშირებით შეფასება შეიცვალა და დღეს აღიარებული შეხედულებით იგი მიიჩნევა დამნაშავის პიროვნებასთან დაკავშირებულ გარემოებად.⁹¹

პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ მოტივთან დაკავშირებით სისხლის სამართლის ლიტერატურაში მოსაზრება ორად იყოფა: ერთი

მოსაზრებით, რომელიც გაზიარებულია როგორც გერმანულ,⁹² ისე ქართულ ლიტერატურაში,⁹³ როდესაც მოტივი ქმედების კვალიფიცირებული შემადგენლობის ნიშანია, იგი ბრალის ხარისხს განსაზღვრავს, როგორც პერსონალური ნიშანი, ხოლო მეორე მოსაზრებით, ქმედების სოციალური საშიშროების,⁹⁴ უმართლობის ხარისხსაც.⁹⁵ მოტივის მიხედვით უმართლობის მოცულობის განსაზღვრის შესაძლებლობაზე მიუთითებენ გერმანელი ავტორებიც.⁹⁶ ამ უკანასკნელი მოსაზრების სასარგებლოდ უნდა ითქვას, რომ თუ მოტივს შეუძლია ქმედების უმართლობის დაფუძნება, რატომ არ უნდა შეეძლოს სოციალური საშიშროების ხარისხის განსაზღვრა?

როდესაც დანაშაულის ამსრულებელი მოქმედებს პასუხისმგებლობის დამამძიმებელი მოტივით, ამსრულებლის ქმედება შესაბამისი მუხლით დაკვალიფიცირდება, მაგრამ როგორ

გამყრელიძე, სისხლის სამართლის პრობლემები, III ტომი, თბ., 2013, გვ. 172-173.

⁸⁸ სისხლის სამართლის ლიტერატურაში გამოთქმული ერთ-ერთი მოსაზრებით ბრალი კი არ არის პერსონალური ხასიათის, არამედ ბრალის ხარისხი. თუმცა, ამავე დროს მიუთითებენ, რომ ბრალის ხარისხს, რომელიც პერსონალური ხასიათისაა, შეუძლია ზეგავლენის მოხდენა ქმედების საზოგადოებრივი საშიშროების ხარისხზე. იხ. გ. ნაჭყებია, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, სახელმძღვანელო, თბ., 2015, გვ. 422. აღნიშნული მოსაზრება შეიძლება საკამათო იყოს, ვინაიდან ქმედების საშიშროება ბრალს არ მოიცავს, საზოგადოებრივად საშიში ქმედება ბრალის გარეშე შეიძლება განხორციელდეს. ქმედების სოციალური საშიშროება ობიექტური ხასიათისაა, რომლის ხარისხს, როგორც წესი, ობიექტური ხასიათის გარემოებები განსაზღვრავს. ქმედების სოციალური საშიშროება და მართლწინააღმდეგობა ბრალის წანამძღვარი. ბრალზე მსჯელობას წინ უძღვის მართლწინააღმდეგობასა და ქმედების სოციალურ საშიშროებაზე მსჯელობა. იხ. ო. გამყრელიძე, ქმედობის საზოგადოებრივი საშიშროება და დანაშაულის სუბიექტური მხარე, „საბჭოთა სამართალი“, 1970, 1, გვ. 32. აქვე უნდა იქნას გათვალისწინებული ისიც, რომ ქმედების უმართლობას ზოგჯერ სუბიექტური ნიშნები აფუძნებს, რაც წარმოშობს კითხვას იმასთან დაკავშირებით, თუ რატომ არ უნდა შეეძლოს აღნიშნულ გარემოებებს უმართლობის ხარისხის განსაზღვრა, მაგრამ ეს მაინც არ იძლევა იმის თქმის საფუძველს, რომ ბრალის ხარისხი მისი წანამძღვარი ქმედების სოციალური საშიშროების და უმართლობის ხარისხს განსაზღვრავს.

⁸⁹ ანალოგიურ რეგულაციას ვხვდებით გერმანული სსკ-ის 28-ე და 29-ე პარაგრაფებში.

⁹⁰ Heinrich B., Strafrecht, Allgemeiner Teil, 3. Auflage, Stuttgart, 2012, S. 640-641, Rn. 1349-1350.

⁹¹ Roxin C., Strafrecht, Allgemeiner Teil, Band II, München, 2003, S. 244, §27 Rn. 28.

⁹² Roxin C., Strafrecht, Allgemeiner Teil, Band I, 4. Auflage, München, 2006, S. 314, §10 Rn. 73; Eser A., in:

Schönke/Schröder, Strafgesetzbuch, Kommentar, 27. Auflage, München, 2006, S. 1792, §211 Rn. 6; Wessels/Beulke/Satzger, Strafrecht, Allgemeiner Teil, 45. Auflage, Heidelberg, 2015, S. 200-201, Rn. 642; Lackner K., NSiZ 1981, S. 348.

⁹³ ო. გამყრელიძე, სისხლის სამართლის პრობლემები, I ტომი, თბ., 2011, გვ. 346; ო. გამყრელიძე, სისხლის სამართლის პრობლემები, III ტომი, თბ., 2013, გვ. 284; მ. ტურავა, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-9 გამოცემა, თბ., 2013, გვ. 340; გ. ნაჭყებია, წიგნში: გ. ნაჭყებია, ი. დვალიძე, (რედ.), სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, სახელმძღვანელო, თბ., 2007, გვ. 232; ქ. მჭედლიშვილი-ჭედრიხი, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, დანაშაული, ძირითადი საკითხები კითხვა-პასუხებით, თბ., 2014, გვ. 92; ი. დვალიძე, მოტივისა და მიზნის ზეგავლენა ქმედების კვალიფიკაციასა და სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაზე, თბ., 2008, გვ. 79; ნ. თოდუა, ობიექტური და სუბიექტური ნიშნით დამძიმებული ან პრივილეგირებული შემადგენლობის გამიჯვნის მნიშვნელობა თანამსრულებლობასა და თანამონაწილის ქმედების კვალიფიკაციისას, გურამ ნაჭყებია-75, საიუბილეო კრებული, თბ., 2016, გვ. 24.

⁹⁴ ალ. ვაჩიშვილი, დანაშაულის სუბიექტური მხარე საბჭოთა სისხლის სამართალში, თბ., 1957, გვ. 13, 20-21; გ. ნაჭყებია, წიგნში: სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, სახელმძღვანელო, მესამე გამოცემა, თბ., 2018, გვ. 248; Mtschedlishvili-Hädrich K., Der Verbrechens- und Gesellschaftsgefährlichkeitsbegriff im georgischen Strafrecht, Ein Beitrag zur Entwicklung des georgischen Strafrechts, Aachen 2000, S. 116.

⁹⁵ ი. დვალიძე, მოტივისა და მიზნის ზეგავლენა ქმედების კვალიფიკაციასა და სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაზე, თბ., 2008, გვ. 73.

⁹⁶ Paeffgen U., Einmal mehr – Habgier und niedrige Beweggründe, GA 1982, S. 255; Jakobs G., Strafrecht, Allgemeiner Teil, Part 1, 2. Auflage, Berlin, 1991, S. 309, Abschn. 8, Rn. 94.

უნდა გადაწყდეს საკითხი მაშინ, როცა აღნიშნული ნიშანი მხოლოდ თანამონაწილის მხარეს არის? მაგალითად, თუ მკვლელობაში თანამონაწილე (დამხმარე) მონაწილეობს ანგარების მოტივით, ხოლო ამსრულებელი მოქმედებს ანგარების გარეშე, შურისძიების მოტივით, ამსრულებლის ქმედება 108-ე მუხლით დაკვალიფიცირდება, მაგრამ თანამონაწილის ქმედებაც უნდა დაკვალიფიცირდეს იმავე მუხლით, თუ 109-ე მუხლით, როგორც ანგარებით მკვლელობაში თანამონაწილეობა?

ქართულ სისხლის სამართლის ლიტერატურაში გამოთქმული მოსაზრებით, მაშინ, როცა ანგარების მოტივი მხოლოდ თანამონაწილის მხარესაა და არა ამსრულებლის, თანამონაწილის ქმედება ამსრულებლის ქმედებასთან ერთად უნდა დაკვალიფიცირდეს იმ მუხლით, რომელიც ქმედების ძირითად შემადგენლობას ითვალისწინებს. მკვლელობის შემთხვევაში ეს იქნება 108-ე მუხლი. ავტორის თვალსაზრისით, ქმედების ასეთი კვალიფიკაციის მიზეზი, თანამონაწილის ქმედება რომ 108-ე მუხლით კვალიფიცირდება და არა 109-ე მუხლით, არის ის, რომ სსკ-ის კერძო ნაწილის მუხლები იწერება ამსრულებლისთვის და არა თანამონაწილისთვის. შესაბამისად, 109-ე მუხლით გათვალისწინებული დამამძიმებელი გარემოებების ადრესატია არა თანამონაწილე, არამედ ამსრულებელი. თანამონაწილის ქმედება 109-ე მუხლით დაკვალიფიცირდება მაშინ, როცა აღნიშნული მუხლით კვალიფიცირდება ამსრულებლის ქმედება, თუ თანამონაწილის მხარესაც არის ანალოგიური მოტივი.⁹⁷ ავტორი საკითხის ასეთ გადაწყვეტას ასაბუთებს თანამონაწილეობის აქცესორული ბუნებით.⁹⁸

ზემოაღნიშნული მოსაზრება არ არის გასაზიარებელი. მართალია, სსკ-ის კერძო ნაწილის მუხლები გაანგარიშებულია ამსრულებელზე და არა თანამონაწილეზე, მაგრამ ეს ეხება ქმედების ძირითად შემადგენლობას და არა სუბ-

იექტური ნიშნით კვალიფიცირებულ იმ შემადგენლობებს, სადაც მაკვალიფიცირებელი გარემოება პერსონალური ხასიათისაა. თუ ჩვენ მოვითხოვთ თანამონაწილისთვის სუბიექტური ხასიათის მაკვალიფიცირებელი გარემოების შესარაცხად იმას, რომ იგივე ნიშანი ამსრულებელსაც შეერაცხოს, ამით უარყოფთ აღნიშნული ნიშნის პერსონალურ ხასიათს, რაც ბრალის ხარისხის განმსაზღვრელ გარემოებათა პერსონალური ხასიათის უარყოფის მომასწავებელია. სუბიექტური ხასიათის მაკვალიფიცირებელი ნიშნები ობიექტური ხასიათის მაკვალიფიცირებელი ნიშნებისგან იმით განსხვავდებიან, რომ მათ გააჩნიათ პერსონალური ხასიათი.

ბრალის ხარისხის განმსაზღვრელ გარემოებათა პერსონალურობა იმაში მდგომარეობს, რომ ის დანაშაულში მონაწილე თითოეულ პირს ინდივიდუალურად შეერაცხება, მიუხედავად იმისა, არის თუ არა იგი ამსრულებლის მხარეს. აღნიშნულთან დაკავშირებით არც ის უნდა იყოს გადამწყვეტი, პასუხისმგებლობის დამამძიმებელი სუბიექტური გარემოება სასჯელის ზომაზე აისახება, თუ ქმედების კვალიფიკაციაზეც. შესაბამისად, ნამქეზებელი (თანამონაწილე) დაისჯება ანგარების მოტივით მკვლელობისთვის მაშინაც, როცა ამსრულებელი მოქმედებს ანგარების მოტივის გარეშე.⁹⁹

თანამონაწილეობა აქცესორული ხასიათისაა, მაგრამ თანამონაწილეობის აქცესორობა არ მოითხოვს ამსრულებლის და თანამონაწილის ქმედების კვალიფიკაციას ერთი და იმავე მუხლით. აქცესორობის რეგულირება მაშინ მოქმედებს მაკვალიფიცირებელ გარემოებებთან მიმართებით და თანამონაწილისთვის დამამძიმებელი გარემოების შესარაცხად ამსრულებლის იმავე მაკვალიფიცირებელი გარემოებისთვის დასჯა მაშინ მიიჩნევა აუცილებელ წინაპირობად, როცა საქმე ეხება არა მოქმედის პიროვნებასთან, არამედ ქმედებასთან დაკავშირებულ გარემოებებს.¹⁰⁰ აქცესორული თეორია გულისხმობს ამსრულებლის და თანამონაწილის

⁹⁷ ნ. თოდუა, ობიექტური და სუბიექტური ნიშნით დამამძიმებელი ან პრივილეგირებული შემადგენლობის გამიჯვნის მნიშვნელობა თანამსრულებლობასა და თანამონაწილის ქმედების კვალიფიკაციისას, გურამ ნაჭყებია-75, საიუბილეო კრებული, თბ., 2016, გვ. 34.

⁹⁸ ნ. თოდუა, დასახ. ნაშრ., გვ. 36-37.

⁹⁹ Eisele J., Strafrecht, Besonderer Teil I., Straftaten gegen die Person und die Allgemeinheit, 3. Auflage, 2014, S. 55-56, Rn. 141-142; Baumann/Weber/Mitsch/Eisele, Strafrecht, Allgemeiner Teil, Lehrbuch, 12. Auflage, Bielefeld,

2016, S. 838, 841-842, §26 Rn. 156, 170. ანალოგიური მოსაზრება ქართულ სისხლის სამართლის ლიტერატურაში იხ. გ. ნაჭყებია, ქმედების დანაშაულად კვალიფიკაციის ზოგადი თეორია, თბ., 2010, გვ. 205-206.

¹⁰⁰ Hilgendorf E., in: Arzt/Weber/Heinrich/Hilgendorf, Strafrecht, Besonderer Teil, Lehrbuch, 2. Auflage, 2009, S. 45, §2 Rn. 28.

მიერ ერთიანი უმართლობის განხორციელებას და არა იმას, რომ თანამონაწილისთვის მაკვალიფიცირებული გარემოების შესარაცხად აუცილებელ წინაპირობად გამოცხადდეს ამსრულებლის მიერ იმავე ქმედების (სუბიექტური ნიშნით დამძიმებული) შემადგენლობის განხორციელება.

ქართული სსკ-ის 109-ე მუხლით თანამონაწილის დასჯას ანგარების მოტივით ჩადენილი დანაშაულისთვის მაშინ შეუშლიდა ხელს ანგარების მოტივის გარეშე ამსრულებლის მოქმედება, თუ ანგარების მოტივით მკვლელობას მივიჩნევდით არა მკვლელობისთვის პასუხისმგებლობის დამამძიმებელ, მაკვალიფიცირებელ გარემოებად, არამედ ცალკე აღებულ მკვლელობის ისეთ შემადგენლობად, რომლისთვისაც 108-ე მუხლით გათვალისწინებული შემადგენლობა არ წარმოადგენს ქმედების ძირითად შემადგენლობას, რაც იმას ნიშნავს, რომ განსახილველი საკითხის გადასაწყვეტად გასათვალისწინებელი და არსებითი მნიშვნელობისაა როგორც მაკვალიფიცირებული გარემოების ბუნება (ხასიათი), ისე 108-ე და 109-ე მუხლებით გათვალისწინებულ შემადგენლობათა ურთიერთმიმართება.

1.7.2.5. მოტივი, როგორც პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელი გარემოება

მოტივი შეიძლება წარმოადგენდეს პასუხისმგებლობის როგორც დამაფუძნებელ ან დამამძიმებელ, ისე შემამსუბუქებელ გარემოებას. ასეთია სიბრალულის მოტივი მკვლელობის დროს, რომელსაც შეიძლება ადგილი ჰქონდეს მსხვერპლის თხოვნით მკვლელობისას (110-ე მუხ.). მართალია საქართველოს სსკ-ის 110-ე მუხლი ასეთ მოტივზე არ უთითებს და მხოლოდ კონკრეტულ მიზანს ითვალისწინებს (მსხვერპლის ძლიერი ფიზიკური ტკივილისგან გათავისუფლების მიზანი), მაგრამ აღნიშნული მიზანი გულისხმობს სიბრალულის მოტივით განხორციელებულ ქმედებას. თუ ქმედება განხორციელებულია არა სიბრალულის, არამედ შურისძიების ან ანგარების მოტივით, ქმედება ვერ დაკვალიფიცირდება 110-ე მუხლით, ფორმალურად

სახეზე რომც იყოს მსხვერპლის თხოვნა მისი სიცოცხლის ხელყოფასთან დაკავშირებით.

ისევე როგორც პასუხისმგებლობის დამამძიმებელი მოტივი, პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელი მოტივიც პერსონალური ხასიათის მატარებელია, რაც იმას გულისხმობს, რომ ის რაც ზემოთ ითქვა თანამონაწილის ქმედების კვალიფიკაციასთან დაკავშირებით, ვრცელდება შემამსუბუქებელ (მაპრივილეგირებელ) მოტივზეც.

მაშინ როცა პასუხისმგებლობის დამამძიმებელი მოტივი სსკ-ის არაერთ მუხლშია გათვალისწინებული, იგივეს ვერ ვიტყვით პასუხისმგებლობის შემამსუბუქებელ მოტივზე.

1.7.3. განზრახვა

ქმედების სუბიექტურ შემადგენლობაში განზრახვის გადატანა დანაშაულის ფინალურ მოძღვრებასთანაა დაკავშირებული. თუ მანამდე განზრახვა და გაუფრთხილებლობა ბრალის ფორმებად განიხილებოდა, ფინალურმა მოძღვრებამ განზრახვა ქმედების სუბიექტურ შემადგენლობაში შეიტანა. ქმედება ქმედების შემადგენლობის ნიშანია, მაგრამ ქმედება ხორციელდება განზრახ ან განზრახვის გარეშე, ამიტომ ქმედების შემადგენლობის ფარგლებში უნდა გაეცეს კითხვას პასუხი, ქმედება განზრახ განხორციელდა თუ განუზრახველად. განზრახვა რომ ქმედების შემადგენლობის ნიშანია ამაზე მიუთითებს სსკ-ის არაერთი მუხლი, რომლებიც ქმედების შემადგენლობის აუცილებელ ნიშნად ითვალისწინებენ განზრახ ან განზრახვის გარეშე განხორციელებულ ქმედებას. განზრახვის არსებობა ან არარსებობა განასხვავებს ერთმანეთისგან 108-ე (განზრახ მკვლელობა), 116-ე (სიცოცხლის მოსპობა გაუფრთხილებლობით), 187-ე (ნივთის დაზიანება ან განადგურება) და 188-ე (ნივთის დაზიანება ან განადგურება გაუფრთხილებლობით) მუხლებით გათვალისწინებულ შემადგენლობებს.

ქმედების სუბიექტური შემადგენლობის ნიშანია ბუნებრივი განზრახვა, რომელიც არ მოიცავს ქმედების მართლწინააღმდეგობის შეგნებას და წარმოადგენს შეფასების საგანს.¹⁰¹

¹⁰¹ ო. გამყრელიძე, შერაცხვის პრობლემა სისხლის სამართალში და ბრალის ნორმატიული ცნების დასაბუთების ცდა, კრებული: სისხლის სამართლის კანონმდებლობისა და თანამედროვე კრიმინოლოგიის პრობლემები,

ექვეყნება თ. შავგულიძის 75 წლის იუბილეს, თბ., 2006, გვ. 37-38.

ქმედება სოციალური ცხოვრების ფაქტია, რომელსაც შეფასება სჭირდება. შეფასება სჭირდება ბუნებრივ განზრახვასაც. ბუნებრივი განზრახვა შეფასებას მოითხოვს. განზრახ შეიძლება განხორციელდეს როგორც მართლსაწინააღმდეგო, ისე მართლზომიერი ქმედება. მართლსაწინააღმდეგობის გამომრიცხავ გარემოებაში, აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობაში განხორციელებული ქმედებაც არის განზრახი ქმედება. ამაზე მიუთითებს 108-ე მუხლის სახელწოდებაც, რომელსაც ჰქვია „განზრახ მკვლელობა“. ვინაიდან ბუნებრივი განზრახვა, ისევე როგორც ქმედება, შეფასების საგანს წარმოადგენს და შეფასებისგან ნეიტრალურია, რამდენადაც ქმედება ან განზრახ ხორციელდება ან განზრახვის გარეშე და მისი დადგენა აუცილებელია შესაბამისი მუხლით ქმედების დასაკვალიფიცირებლად, ბუნებრივი განზრახვის, ისევე როგორც განუზრახველობის, მიკუთვნება ქმედების შემადგენლობისთვის, მართებულია.

1.8. ქმედების შემადგენლობის შეფასებითი ნიშნები

ქმედების შემადგენლობის ნიშნები ასევე იყოფა აღწერილობით და შეფასებით ნიშნებად. მართალია, ქმედების შემადგენლობა არ არის დანაშაულის შეფასებითი ნიშანი და აღწერილობით მსჯელობას გამოხატავს, მაგრამ მიუხედავად ამისა, შესაძლებელია ქმედების შემადგენლობის ნიშნებს შორის შეფასებითი ნიშნების გამოყოფა. მაგალითად, როგორიცაა განსაკუთრებული სისასტიკე, გარყვნილი ქმედება და ა. შ. თუ აღწერილობითი ნიშნები გრძნობის ორგანოებით აღიქმება, შეფასებითი ნიშანი გონების თვალთ, შეფასების შედეგად დგინდება. აღნიშნული ნიშნები ქმედების შემადგენლობას ვერ აქცევს შეფასებით ნიშნად, ვინაიდან ქმედების სამართლებრივი შეფასება და მართლზომიერების თუ მართლსაწინააღმდეგობის დადგენა დამატებით მსჯელობას მოითხოვს.

2. მართლსაწინააღმდეგობა, როგორც დანაშაულის ნიშანი

ქმედების შემადგენლობის განხორციელება არ არის საკმარისი სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისთვის. აუცილებელია, რომ განხორციელებული ქმედება არა მხოლოდ ქმედების შემადგენლობის ნიშნებს შეიცავდეს, არამედ ასევე მართლსაწინააღმდეგოც იყოს. თუ ქმედების შემადგენლობა მართლსაწინააღმდეგობის გამომრიცხავ გარემოებაში განხორციელდა, ქმედება მართლზომიერად მიიჩნევა და სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა გამოირიცხება. სხვისი მოძრავი ნივთის ფარულად, მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების მიზნით დაუფლებისას ქურდობის შემადგენლობა ხორციელდება, მაგრამ თუ მას ადგილი ჰქონდა უკიდურესი აუცილებლობის ვითარებაში, მიუხედავად ქმედების შემადგენლობის განხორციელებისა, ქმედების მართლსაწინააღმდეგობა გამოირიცხება. ქმედების მართლსაწინააღმდეგობის გამოირიცხვა ქმედების მართლზომიერებაზე მიუთითებს.

თუმცა, სისხლის სამართლის ლიტერატურაში აღნიშნულ საკითხზე გამოთქმულია განსხვავებული შეხედულებაც, რომლის მიხედვით, ქმედების მართლსაწინააღმდეგობის გამოირიცხვა ავტომატურად არ გულისხმობს ქმედების მართლზომიერებას და რომ მართლსაწინააღმდეგო და მართლზომიერი ქმედების გარდა არსებობს ისეთი ქმედებაც, რომელიც არც მართლზომიერია და არც მართლსაწინააღმდეგო.¹⁰² მოცემული თვალსაზრისის მიხედვით, ასეთ ქმედებას წარმოადგენს ქმედების შემადგენლობით გათვალისწინებული ქმედება, რომელიც ხორციელდება ქმედების შემადგენლობის განხორციელების გზით. ქმედების შემადგენლობის განხორციელებით სისხლის სამართლის ნორმის ადრესატი გადის სისხლისსამართლებრივი ურთიერთობიდან და გადადის სამართლებრივად თავისუფალ სივრცეში. აღნიშნული მოსაზრება ეფუძნება იმ არგუმენტს, რომ ქმედების შემადგენლობა შეფასებისგან ნეიტრალურია, ქმედების შემადგენლობა შეფასების საგანს წარმოადგენს ანუ არც

¹⁰² გ. ნაჭყებია, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, სახელმძღვანელო, თბ., 2011, გვ. 316-317; გ. ნაჭყებია, დეონტური ლოგიკა და სამართლებრივად თავისუფალი

სივრცის პრობლემა სისხლის სამართალში, „ფილოსოფიური ძიებანი“, ტ. XIV, თბ., 2010, გვ. 154.

მართლზომიერია და არც მართლსაწინააღმდეგო.

ქმედების შემადგენლობა, მართლაც, არც მართლზომიერია და არც მართლსაწინააღმდეგო, შეფასებისგან ნეიტალურია, მაგრამ რაც შეეხება განხორციელებულ ქმედებას, შეუძლებელია არც მართლზომიერი იყოს და არც მართლსაწინააღმდეგო. მართალია, შეფასების საგანს წარმოადგენს თუნდაც განხორციელებული ქმედება და მას შეფასება სჭირდება, მაგრამ შეფასების შედეგად თუ დადგინდა რომ ქმედება მართლსაწინააღმდეგობის გამომრიცხავ გარემოებაში განხორციელდა და მართლსაწინააღმდეგო არ არის, ნიშნავს იმას, რომ ამით განხორციელებულ ქმედებას მიეცა მართლზომიერი ქმედების შეფასება. მართლსაწინააღმდეგობის გამომრიცხავი გარემოების შედეგად ქმედების მართლსაწინააღმდეგობა გამოირიცხება, მაგრამ განხორციელებული ქმედება რჩება ქმედების შემადგენლობის შესაბამისი.¹⁰³

ქმედებები შეიძლება დაიყოს სამართლებრივად მოწესრიგებულ და ისეთ ქმედებად, რომელსაც სამართლებრივი მოწესრიგება არ სჭირდება. ამ უკანასკნელს განეკუთვნება მაგალითად, ჭამა, ძილი, სეირნობა, ჩაცმა. დასახელებული ქმედებები სამართლებრივად ირელევანტურია, სამართალს არ აინტერესებს. მათი განხორციელებით ქმედების შემადგენლობა ვერ განხორციელდება, ვინაიდან სსკ-ის კერძო ნაწილის ნორმებით არ არიან გათვალისწინებული. არც ისინი მიეკუთვნებიან სამართლებრივად ნეიტრალურ ქმედებას და შეიძლება მიჩნეულ იქნას მართლზომიერ ქმედებად იმ თვალსაზრისით, რომ არ ეწინააღმდეგებიან და შესაბამისობაში არიან მოქმედ სამართალთან.

ქმედების შემადგენლობა მართლსაწინააღმდეგობის ინდიციაა,¹⁰⁴ მართლსაწინააღმდეგობაზე მიუთითებს. თუ ქმედების შემადგენლობით გათვალისწინებული ქმედებაა განხორციელებული აღიძვრება ეჭვი, რომ ქმედება შეიძლება

მართლსაწინააღმდეგო იყოს. ქმედების შემადგენლობასა და მართლსაწინააღმდეგობას შორის ისეთი დამოკიდებულებაა, როგორც კვამლსა და ცეცხლს შორის. მიუხედავად იმისა, რომ ქმედების შემადგენლობა მართლსაწინააღმდეგობის ინდიციაა, ქმედების მართლსაწინააღმდეგობას შემოწმება სჭირდება, არის თუ არა ქმედება მართლსაწინააღმდეგო. ქმედების შემადგენლობა რომ მართლსაწინააღმდეგობის ინდიციაა, არ ნიშნავს იმას, რომ ქმედების შემადგენლობის განხორციელების ფაქტის დადგენით ავტომატურად ხდება ქმედების მართლსაწინააღმდეგობის დადგენა. ქმედების შემადგენლობიდან მართლსაწინააღმდეგობაზე პირდაპირი გზით არ ხდება გადასვლა, ვინაიდან მართლსაწინააღმდეგობა არ არის ქმედების შემადგენლობის ნიშანი და ქმედების შემადგენლობის მიღმაა. ამიტომაც ქმედების შემადგენლობის დადგენის შემდეგ ქმედების მართლსაწინააღმდეგობას საგანგებო დადგენა სჭირდება.

მართლსაწინააღმდეგობა გულისხმობს ქმედების დამოკიდებულებას სამართალთან. მართლსაწინააღმდეგობა არის ქმედების წინააღმდეგობა სამართლისადმი („Widerspruch gegen das Recht“).¹⁰⁵ მართლსაწინააღმდეგო ქმედება არის ის ქმედება, რომელიც არღვევს და არ შეესაბამება სამართლებრივ აკრძალვას და მოთხოვნას. სისხლის სამართალი კრძალავს აქტიურ დანაშაულებრივ ქმედებას ან მოითხოვს სავალდებულო მოქმედების განხორციელებას. სწორედ აღნიშნული აკრძალვებისა და მოთხოვნებისადმი შეუსაბამობაა მართლსაწინააღმდეგობა. თუ ქმედების შემადგენლობა სსკ-ის კერძო ნაწილის ნორმის დისპოზიციაშია მოცემული, აკრძალვა და მოთხოვნა გათვალისწინებულია ნორმის იმ ნაწილით, რომელსაც სანქცია ეწოდება.

ერთ-ერთი მოსაზრებით, ქმედების მართლსაწინააღმდეგობის საფუძველი არის სამართლებრივად დაცული სიკეთის და სხვისი უფლების დარღვევა. ამ მოსაზრებას მხარს უჭერენ

¹⁰³ Wessels/Beulke, Strafrecht, AT, Die Straftat und ihre Aufbau, 40. Aufl., Heidelberg, 2010, S. 271, Rn. 101.

¹⁰⁴ Welzel H., Das Deutsche Strafrecht, 11. Aufl., 1969, S. 80; Kühl K., Strafrecht, AT, 6. Aufl., München, 2008, S. 108; Haft F., Strafrecht, AT, 8. Aufl., München, 1998, S. 71; Baumann/Weber/Mitsch, Strafrecht, AT, Lehrbuch, 11. Aufl., Biefeld, 2003, S. 194, § 12 Rn.11; Ebert U.,

Strafrecht, AT, 3. Aufl., Heidelberg, 2001, S. 64; ქ. მჭედლიშვილი-ჭედრიხი, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, დანაშაულის გამოვლინების ცალკეული ფორმები, თბ., 2011, გვ. 339.

¹⁰⁵ Jescheck H.-H., Weigend T., Lehrbuch des Strafrechts, AT, 5. Aufl., Berlin, 1996, S. 233; ო. გამყრელიძე, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის განმარტება, მეორე გამოცემა, თბ., 2008, გვ. 215.

ლ.გ. კუტალია და გ. ნაჭყებია, რომლებიც აღნიშნულ კონცეფციაზე დაყრდნობით ასაბუთებენ შეურაცხადი პირის ქმედების მართლწინააღმდეგობას და უთითებენ, რომ შეურაცხს არ ეკისრება არანაირი სისხლისსამართლებრივი მოვალეობა, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, მას შეუძლია იმოქმედოს მართლწინააღმდეგოდ, ვინაიდან მას ძალუძს დაარღვიოს სხვისი უფლება, ხელყოს სხვისი სიკეთე.¹⁰⁶

თუ ჩვენ ქმედების მართლწინააღმდეგობას სხვისი უფლების დარღვევასა და სხვისი სიკეთის ხელყოფაზე დავაფუძნებთ, ჩნდება კითხვა, თუ რას უნდა დაეფუძნოს დაუხმარებლობის (129-ე მუხ.) დროს უმოქმედობის მართლწინააღმდეგობა? დაუხმარებლობის დროს ადგილი არ აქვს სხვისი უფლების დარღვევას და არც სხვისი სამართლებრივი სიკეთის ხელყოფას. დაუხმარებლობის დროს ქმედების მართლწინააღმდეგობის დასაბუთება ისევ და ისევ მოვალეობის დარღვევით არის შესაძლებელი და ეს მოვალეობა არის განსაცდელში მყოფი პირისთვის დახმარების აღმოჩენის მოვალეობა, რომელიც პირველ რიგში მორალური მოვალეობაა, მაგრამ სისხლის სამართალს იგი სამართლებრივი მოვალეობის რანგამდე ჰყავს აყვანილი.

ქმედება სამართლებრივ აკრძალვას შეესაბამება ან ეწინააღმდეგება. ქმედება მართლწინააღმდეგოა ან მართლზომიერი. ქმედება არ შეიძლება სამართლის ნორმას სანახევროდ ეწინააღმდეგებოდეს ან შეესაბამებოდეს. შესაბამისად, მართლწინააღმდეგობას არ გააჩნია ხარისხები,¹⁰⁷ მაშინ როდესაც სისხლისსამართლებრივ უმართლობას და ქმედების საზოგადოებრივ საშიშროებას აქვს ხარისხები. უმართლობა შეიძლება იყოს მეტი ან ნაკლები სიმძიმის.

სისხლის სამართლის ლიტერატურაში საკამათოა საკითხი იმის თაობაზე, კრძალავს თუ არა სისხლის სამართლის ნორმა რაიმე სახის

ქმედებას, არსებობს თუ არა სისხლისსამართლებრივი მართლწინააღმდეგობა ანუ მართლწინააღმდეგობის დაყოფა დარგებად. მართლწინააღმდეგობის არსთან დაკავშირებით არსებობს სხვადასხვა თეორიები.

ერთ-ერთი თეორიის მიხედვით, რომელიც გერმანელი მეცნიერის, კარლ ბინდინგის ნორმათა თეორიის სახელითაა ცნობილი, ქმედების მართლწინააღმდეგობა გულისხმობს ქმედების წინააღმდეგობას იმ ნორმისადმი, რომელიც სისხლის სამართლის კანონს მიღმაა. დამნაშავე არღვევს იმ აკრძალვას, რომელიც სისხლის სამართლის მიღმა მყოფ ნორმასთანაა დაკავშირებული. დამნაშავე სისხლის სამართლის ნორმას კი არ არღვევს, არამედ ასრულებს. სისხლის სამართალი დანაშაულებრივ ქმედებას კი არ კრძალავს, არამედ სჯის.¹⁰⁸ აღნიშნული თეორია ეყრდნობა იმ არგუმენტს, რომ თუ ქურდმა ქურდობის შემადგენლობაში აღწერილი ქმედება არ განახორციელა, ქმედება ქურდობის მუხლით ვერ დაკვალიფიცირდება. იმისთვის, რომ ქურდობა განხორციელებულად ჩაითვალოს, განხორციელებული ქმედება უნდა შეიცავდეს ქურდობის შემადგენლობის ყველა ნიშანს. საკმარისია თუნდაც ერთი ნიშნის არარსებობა, ქურდობის შემადგენლობა რომ გამოირიცხოს.

მაიერის კულტურის ნორმათა თეორიის მიხედვით, მართლწინააღმდეგობა გულისხმობს ქმედების წინააღმდეგობას კულტურის ნორმებისადმი.¹⁰⁹ ბინდინგის თეორიის მსგავსად, აღნიშნულ თეორიასაც მართლწინააღმდეგობა არ ესმის ვინაობა. მაიერის თეორიის სასარგებლოდ შეიძლება ითქვას, რომ ზოგჯერ მოქმედი, პოზიტიური სამართლის ნორმა სათანადოდ ან სრულად ვერ გამოხატავს სამართლიანობის მოთხოვნას და დაცილებულია მას. ასეთ დროს იძენს განსაკუთრებულ მნიშვნელობას კულტურის ნორმები. თუ ქმედება მკვეთრად ეწინააღმდეგება ცივილიზებული სამყაროს კულტურულ

¹⁰⁶ ლ.გ. კუტალია, ბრალის ნორმატივისტული მოდელი, თბ., 1999, გვ. 84-85; ლ.გ. კუტალია, ბრალი სისხლის სამართალში, თბ., 2000, გვ. 496; გ. ნაჭყებია, ნიგნძი: გ. ნაჭყებია, ნ. თოდუა, (რედ.), სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, სახელმძღვანელო, მესამე გამოცემა, თბ., 2018, გვ. 196-197.

¹⁰⁷ Ebert U., Strafrecht, AT, 3. Aufl., Heidelberg, 2001, S. 29; ო. გამყრელიძე, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის განმარტება, მეორე გამოცემა, თბ., 2008, გვ. 86.

¹⁰⁸ აღნიშნულ თეორიაზე იხ. თ. წერეთელი, სისხლის სამართლის პრობლემები, IV ტომი, თბ., 2010, გვ. 100-109;

გ. ნაჭყებია, ქმედების მართლწინააღმდეგობის დადგენის საკითხისათვის, „მართლმსაჯულება და კანონი“, 2006, 1, გვ. 72; Ткешелидзе Г., Судебная практика и уголовный Закон, Тб., 1975, с. 48, 53. მართლწინააღმდეგობას ანალოგიურად განმარტავს ო. გამყრელიძე. იხ. ო. გამყრელიძე, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის განმარტება, მეორე გამოცემა, თბ., 2008, 83-84, გვ. 253-254.

¹⁰⁹ მაიერის თეორიის ანალიზი იხ. თ. წერეთელი, სისხლის სამართლის პრობლემები, IV ტომი, თბ., 2010, გვ. 109-115.

შეხედულებებს, მოქმედი პირი ვერ იმართლებს თავს იმით, რომ მისი ქმედება შეესაბამებოდა მოქმედი სამართლის ნორმას ან მეთაურის მიერ გაცემულ ბრძანებას. ამის მაგალითად შეიძლება დასახელდეს გერმანიის კედლის მცველთა საქმე.

კულტურის ნორმათა თეორიის საწინააღმდეგოდ შეიძლება იმის თქმა, რომ კულტურის ნორმები სხვადასხვა სამართლებრივი სისტემის ქვეყანაში განსხვავებულია, რამაც შეიძლება ქმედების მართლწინააღმდეგობის დადგენისთვის ერთიანი მასშტაბის პოვნას ხელი შეუშალოს. გარდა ამისა, ქმედების მართლწინააღმდეგობის დადგენა კულტურის ნორმების მიხედვით, შეიძლება გარკვეულ წინააღმდეგობაში მოდიოდეს კანონიერების პრინციპთანაც, რამეთუ ქმედების მართლზომიერების საკითხის გარკვევა ხდება არა საკანონმდებლო, არამედ კანონს მიღმა მყოფი კრიტერიუმებით, რაც განჭვრეტადობის პრინციპსაც შეიძლება არ შეესაბამებოდეს. ერთადერთ გამონაკლისად შეიძლება დასახელდეს შემთხვევა, როცა ქმედების დასჯადობა ეფუძნება საერთაშორისო-სამართლებრივ აქტებს, კონვენციებს, რომელთაც უპირატესი ძალა ენიჭებათ ეროვნულ კანონმდებლობასთან შედარებით. თუმცა, აქ საქმე ეხება განსაკუთრებული ტიპის აკრძალვას და ნორმას, რომელიც იმპერატიული ნორმის სახელითაა ცნობილი. ასეთ დანაშაულთა რიცხვს მიეკუთვნება მაგალითად, გენოციდი. აღნიშნული ქმედების დასჯადობა შესაძლებელია მაშინაც, როცა ის არ არის გათვალისწინებული ეროვნული სისხლის სამართლის კანონმდებლობით. თუმცა, გენოციდის შემადგენლობა ასახულია საქართველოს სსკ-ის 407-ე მუხლში. ის რომ იმპერატიული ხასიათის საერთაშორისო-სამართლებრივი ნორმით აკრძალული ქმედება შეიძლება დაისაჯოს ეროვნული სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში შესაბამისი აკრძალვის არარსებობის პირობებშიც, არ ეწინააღმდეგება კანონიერების პრინციპს და წარმოადგენს გამონაკლის შემთხვევას, რომელიც არ ეხება ნებისმიერი ტიპის ქმედებას.

ერთიანი მართლწესრიგის თეორიის შესაბამისად, მართლწინააღმდეგობა გულისხმობს ქმედების წინააღმდეგობას მთელი მართლწესრიგისადმი. ქმედება მართლწესრიგს ან ეწინააღმდეგება ან შეესაბამება. აღნიშნული თეორიის მიხედვით, მართლწინააღმდეგობა არ იყოფა დარგებად. თუ ქმედება მართლწინააღმდეგო სამართლის ერთ დარგში, მართლწინააღმდეგოა სხვა დარგების მიხედვითაც. სამართლის ერთი დარგით ნებადართული ქმედება არ შეიძლება მეორე დარგმა აკრძალოს და, პირიქით, ერთი დარგით აკრძალული ქმედება მეორე დარგმა ნებადართულად გამოაცხადოს.¹¹⁰ მართლწინააღმდეგობის გამო-მრიცხავი გარემოებანი არა მხოლოდ სისხლის სამართლიდან, არამედ სამართლის სხვა დარგებიდანაც გამომდინარეობენ.¹¹¹

ერთ-ერთი მოსაზრების მიხედვით, მართლწინააღმდეგობა იყოფა დარგებად. არსებობს ქმედების მართლწინააღმდეგობა არა ზოგადად, ქმედების მთელი მართლწესრიგისადმი დამოკიდებულების მიხედვით, არამედ სამართლის კონკრეტული დარგის ნორმისადმი მიმართების გათვალისწინებით. მართლწინააღმდეგობა შეიძლება დაიყოს სისხლისსამართლებრივ, სამოქალაქოსამართლებრივ, ადმინისტრაციულ-სამართლებრივ და ა. შ. მართლწინააღმდეგობად. ქმედება შეიძლება სამოქალაქოსამართლებრივად მართლწინააღმდეგო იყოს, მაგრამ არ იყოს მართლწინააღმდეგო სისხლისსამართლებრივი გაგებით. ქმედება რომ სისხლისსამართლებრივი გაგებით მართლწინააღმდეგოდ ჩაითვალოს, უნდა შეესაბამებოდეს სსკ-ის კონკრეტული მუხლით გათვალისწინებულ ქმედების შემადგენლობას. გარდა ამისა, შეიძლება მოქმედი პირის, მაგალითად, პოლიციელის ქმედების სისხლისსამართლებრივი გაგებით მართლწინააღმდეგობა გამოირიცხოს აუცილებელი მოგერიების საფუძველზე, მაგრამ ქმედება ჩაითვალოს მართლწინააღმდეგოდ საპოლიციო სამართლის მიხედვით და შესაბამისად, დაეკისროს პასუხისმგებლობა.¹¹²

¹¹⁰ Roxin C., *Strafrecht*, AT, Band I, München, 2006, S. 613, § 14 E, Rn. 31, 32; *Baumann/Weber/Mitsch*, *Strafrecht*, AT, Lehrbuch, 11. Aufl., Biefeld, 2003, S. 302, § 16 Rn. 7; *Wessels/Beulke*, *Strafrecht*, AT, Die Straftat und ihre Aufbau, 40. Aufl., Heidelberg, 2010, S. 101, Rn. 274; *Ebert U.*, *Strafrecht*, AT, 3. Aufl., Heidelberg, 2001, S. 74.

¹¹¹ *Rengier R.*, *Strafrecht*, AT, 3. Aufl., München, 2011, S. 134.

¹¹² *Frister H.*, *Strafrecht*, Allgemeiner Teil, 7. Auflage, 2015, S. 227, 16. Kapitel, Rn. 36.

მართლწინააღმდეგობა დგინდება მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხავი გარემოებების გამომრიცხვით, რაც მართლწინააღმდეგობის ნეგატიურ დადგენაზე მიუთითებს. დგინდება თუ არა მართლწინააღმდეგობა ყოველთვის ნეგატიურად, ამაზე სისხლის სამართლის ლიტერატურაში არაერთგვაროვანი მოსაზრება არსებობს. ერთ-ერთი შეხედულებით, მართლწინააღმდეგობა ნეგატიურად მხოლოდ კლასიკურ დელიქტებში დგინდება. ხოლო ბლანკეტურ დელიქტებში მართლწინააღმდეგობის დადგენა ხდება პოზიტიურად,¹¹³ რომელშიც გულისხმობენ იმას, რომ ჯერ უნდა დადგინდეს იმ წესების დარღვევა, რომელიც სისხლის სამართლის მიღმაა და შემდეგ მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხავი გარემოების არარსებობა. თუმცა, აღნიშნული წესების დარღვევის დადგენით რეალურად ბლანკეტური შემადგენლობის ნორმატიული, შეფასებითი ნიშანი დგინდება. ეს იმას ნიშნავს, რომ ბლანკეტურ დელიქტებშიც მართლწინააღმდეგობა დგინდება ნეგატიურად. მბლანკეტურ დელიქტებში სისხლის სამართლის მიღმა მყოფი წესების დარღვევის დადგენა თუნდაც ის წარმოადგენდეს მართლწინააღმდეგობის დადგენის შემადგენელ ნაწილს, ეს მაინც არ არის საკმარისი და აუცილებელია იმის გარკვევა, არის თუ არა სახეზე მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხავი გარემოება. აღნიშნულ გარემოებათა გამომრიცხვის გარეშე მართლწინააღმდეგობა ვერ დადგინდება როგორც დელიქტსაც არ უნდა ეხებოდეს საქმე.

2.1. მართლწინააღმდეგობა განზრახ და გაუფრთხილებლობით დელიქტებში

მართლწინააღმდეგობა განზრახ და გაუფრთხილებლობით დანაშაულებში განსხვავებული მასალისგან აიგება. თუ განზრახ დელიქტებში მართლწინააღმდეგობა სამართლის ნორმისადმი ქმედების წინააღმდეგობაა, გაუფრთხილებლობით დელიქტებში, პირველ რიგში, საქმე ეხება წინდახედულობის ნორმისადმი წინააღმდეგობას და აღნიშნული გზით სა-

მართლის ნორმის მოთხოვნის დარღვევას. მართალია, გაუფრთხილებლობის დროსაც არ გამოირიცხება სამართლის ნორმის დარღვევა და სამართლის ნორმის დარღვევის გარეშე მართლწინააღმდეგობა არ არსებობს, მაგრამ სამართლის ნორმის დარღვევა ხდება წინდახედულების ნორმის დარღვევის შედეგად. გაუფრთხილებლობა რომ წინდახედულობის ნორმის დარღვევას გულისხმობს, ამაზე მიუთითებს საქართველოს სსკ-ის მე-10 მუხლიც, სადაც მოცემულია გაუფრთხილებლობის სახეების საკანონმდებლო დეფინიცია.

3. ბრალი, როგორც დანაშაულის ნიშანი

სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობა მოითხოვს მოქმედი პირის ინდივიდუალურ ბრალს. ბრალეული პასუხისმგებლობის პრინციპი არის თანამედროვე სისხლის სამართლის უმნიშვნელოვანესი პრინციპი, რომელსაც აქვს კონსტიტუციური რანგი და გამომდინარეობს სამართლებრივი სახელმწიფოს პრინციპიდან.¹¹⁴ ბრალეული პასუხისმგებლობის პრინციპი, ერთი მხრივ, გულისხმობს სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრებას მხოლოდ ბრალეულად მოქმედი პირისთვის და, მეორე მხრივ, სასჯელის შეფარდებას ბრალის ხარისხის შესაბამისად.

ქმედება მაშინ არის ბრალეულად განხორციელებული, როდესაც მართლწინააღმდეგო ქმედების ჩამდენი შეიძლება გაიკიცხოს და პასუხისმგებლობა დაეკისროს. შესაბამისად, ბრალს განმარტავენ როგორც ინდივიდუალურ, პერსონალურ გასაკიცხაობას,¹¹⁵ რაც ბრალის ინდივიდუალურ, პერსონალურ ხასიათზე მიუთითებს.

სისხლის სამართლის ლიტერატურაში გაუფრთხილებლობით დანაშაულთან დაკავშირებით ავტორთა ერთი ნაწილი ერთმანეთისგან მიჯნავს ინდივიდუალურ და გაუფრთხილებლობით ბრალს და ინდივიდუალური ბრალის არსებობას დასაშვებად მიიჩნევენ საპატიებელ გარემოებათა არსებობისას, რასაც გაუფრთხილებლობითი ბრალის გამომრიცხავ

¹¹³ *ო. გამყრელიძე*, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის განმარტება, მეორე გამოცემა, თბ., 2008, გვ. 84-85; *ი. დვალაძე*, წიგნში: გ. ნაჭყებია, ი. დვალაძე (რედ.), სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, სახელმძღვანელო, თბ., 2007, გვ. 243-244.

¹¹⁴ *Heinrich B.*, *Strafrecht, Allgemeiner Teil*, 3. Auflage, Stuttgart, 2012, S. 238-239, Rn. 524-525; *Rengier R.*, *Strafrecht*, AT, 3. Aufl., München, 2011, S. 224, §24 Rn. 1.

¹¹⁵ *Jescheck H.-H.*, *Weigend T.*, *Lehrbuch des Strafrechts*, AT, 5. Aufl., Berlin, 1996, S. 404; *Heinrich B.*, ebenda, S. 238, Rn. 524.

გარემოებად თვლიან. აღნიშნული შეხედულების მიხედვით, ერთმანეთისგან იმიჯნება ინდივიდუალური გაუფრთხილებლობა და ვალდებულების შესრულების შეუძლებლობა,¹¹⁶ რაც საკამათოდ უნდა იქნას მიჩნეული. მართებულია ის შეხედულება, რომელიც გაუფრთხილებლობით დელიქტებში ვალდებულების, მოთხოვნის შესრულების შეუძლებლობას მიიჩნევს არა ინდივიდუალური გაუფრთხილებლობის მიღმა, არამედ როგორც გვარეობით ცნებას, რომელიც გაუფრთხილებლობით დელიქტებში აერთიანებს ყველა საპატიებელ გარემოებას, ვინაიდან ვალდებულების, მოთხოვნის შესრულების შეუძლებლობა სხვა არაფერია, თუ არა სხვაგვარად ქცევის შესაძლებლობის არარსებობა, რაც ინდივიდუალური ბრალის გამომრიცხავ გარემოებად უნდა იქნას მიჩნეული გაუფრთხილებლობით დელიქტებშიც.

მოქმედი პირის ბრალი ემყარება ადამიანის ნების თავისუფლებას. ყოველ ადამიანს შეუძლია მიიღოს გადაწყვეტილება სამართლის ან უმართლობის სასარგებლოდ.¹¹⁷ თუ მიღებული იქნება გადაწყვეტილება უმართლობის სასარგებლოდ, შეიძლება მოქმედი პირი პერსონალურად გაიკიცხოს. გასაკიცხაობა გამოირიცხება, თუ თავისუფალი გადაწყვეტილების მიღება არ იყო შესაძლებელი.¹¹⁸

კ. როქსინის შეხედულებით, პირი მაშინ მოქმედებს ბრალეულად, როცა ის სისხლისსამართლებრივ უმართლობას ახორციელებს, მიუხედავად იმისა, რომ მას კონკრეტულ სიტუაციაში ნორმის მოწოდების შესაბამისად მოქმედება შეეძლო და ჰქონდა საკმარისი უნარი იმისთვის, რომ ეხელმძღვანელა საკუთარი თავისთვის, ფსიქიკურად შეეძლო განეხორციელებინა ალტერნატიული მართლზომიერი

ქმედება. ამგვარად ბრალეულად განხორციელებული ქმედება, როგორც წესი, პრევენციული თვალსაზრისით სისხლისსამართლებრივად დასჯადია. როქსინი სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას უკავშირებს ორ პირობას: მოქმედი პირის ბრალს და სისხლისსამართლებრივი სასჯელის პრევენციულ საჭიროებას. როცა კანონმდებელი ქმედების შემადგენლობაში განსაზღვრულ ქმედებას აღწერს, გამოდის იქიდან, რომ მართლწინააღმდეგობის და ბრალის არსებობისას, ჩვეულებრივ მის მიმართ ბრძოლა სისხლისსამართლებრივი სასჯელის საშუალებით უნდა განხორციელდეს.¹¹⁹ როქსინს საკამათოდ მიაჩნია ბრალის მიჩნევა სასჯელისთვის საკმარის პირობად. მისი შეხედულებით, სასჯელისთვის ბრალი არის აუცილებელი, მაგრამ არასაკმარისი პირობა. როქსინი აღნიშნულ დასკვნამდე მიდის იმის შედეგად, რომ ერთმანეთისგან იმიჯნავს ბრალს და პასუხისმგებლობას.¹²⁰ მიუხედავად იმისა, რომ როქსინის მოძღვრებაში ბრალი არ წარმოადგენს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საკმარის პირობას, ის მაინც ინარჩუნებს სასჯელისთვის აუცილებელი წინაპირობის ფუნქციას, ვინაიდან სასჯელის დამნაშავეს ბრალთან დაკავშირებით ხდება სახელმწიფოებრივი სისხლისსამართლებრივი იძულების საზღვრის დადგენა.¹²¹

ქმედება ბრალეულად რომ იქნას მიჩნეული სახეზე არ უნდა იყოს ბრალის გამომრიცხავი არცერთი გარემოება. თუ მართლწინააღმდეგო ქმედებას, მაგალითად სხვისი ჯანმრთელობის დაზიანებას ახორციელებს ფსიქიკურად ან მცირეწლოვანების გამო შეურაცხი,¹²² ბრალი გამომრიცხება. როდესაც სახეზეა სამივე ნიშანი – ქმედების შემადგენლობა, მართლწინააღმდეგობა და

¹¹⁶ მ. ტურავა, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, დანაშაულის მოძღვრება, თბ., 2011, გვ. 594-596.

¹¹⁷ Wessels/Beulke, Strafrecht, AT, Die Straftat und ihre Aufbau, 40. Aufl., Heidelberg, 2010, S.144-145, Rn. 397.

¹¹⁸ Heinrich B., Strafrecht, Allgemeiner Teil, 3. Auflage, Stuttgart, 2012, S. 239, Rn. 526.

¹¹⁹ Roxin C., Strafrecht, AT, Band I, München, 2006, S. 852, § 19 Rn. 3.

¹²⁰ Roxin C., Strafrecht, AT, Band I, München, 2006, S. 855, § 19 Rn. 9.

¹²¹ Roxin C., Strafrecht, AT, Band I, München, 2006, S. 859, § 19 Rn. 18.

¹²² ფსიქიკურად შეურაცხის, სულით ავადმყოფის პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლების საფუძველზე

სისხლის სამართლის ლიტერატურაში განსხვავებული შეხედულებებია გამოთქმული. გაბატონებული შეხედულებით, სამართლის ნორმის მოთხოვნას ერთნაირად არღვევს შერაცხადიც და შეურაცხადიც, ხოლო შეურაცხადობა ბრალს გამოირიცხავს. იხ. ო. გამყრელიძე, სისხლის სამართლის პრობლემები, III ტომი, თბ., 2013, გვ. 170, 323. მეორე მოსაზრებით, სულით ავადმყოფი პასუხისმგებლობისგან თავისუფლდება არა იმიტომ, რომ არ შეუძლია შესრულოს ნორმატიულად სავალდებულო მოთხოვნები, არამედ იმიტომ, რომ მას ნორმატიული მოვალეობები არც ეკისრება მათი შესრულების შეუძლებლობის გამო. იხ. ლ.გ. კუტალია, ბრალის ნორმატივისტული მოდელი, თბ., 1999, 187. აღნიშნულთან დაკავშირებით ჩნდება კითხვა, შეურაცხს შეუძლია თუ არა თუნდაც მართლწინააღმდეგო

ბრალი, მოქმედ პირს სასჯელი შეიძლება შეეფარდოს შესაბამისი ნორმით გათვალისწინებული სანქციის ფარგლებში. ქმედების შემადგენლობის და მართლწინააღმდეგობის ერთიანობა გვაძლევს სისხლისსამართლებრივ უმართლობას, მაგრამ ის არ მოიცავს ბრალს. სისხლისსამართლებრივი უმართლობა შეიძლება ბრალის გარეშეც განხორციელდეს. მიუხედავად იმისა, რომ ბრალის გარეშე განხორციელებული სისხლისსამართლებრივი უმართლობა სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას არ იწვევს, მას მაინც შეიძლება მოჰყვეს გარკვეული შედეგი. მართლწინააღმდეგო ქმედების წინააღმდეგ ნებადართულია თავდაცვითი ქმედება აუცილებელი მოგერიების ფარგლებში. არ არის აუცილებელი, რომ თავდამსხმელი ბრალეულად მოქმედებდეს. საკმარისია ისიც, რომ თავდასხმა მართლწინააღმდეგოა. გარდა ამისა, ლიმიტირებული აქცესორული თეორიის მომხრეთა მიხედვით, თანამონაწილეობა დასაშვებია ამსრულებლის უმართლობაში, ამსრულებლის არაბრალეული ქმედების პირობებშიც, თუმცა საკამათოა აღიარებს თუ არა აღნიშნულ თეორიას საქართველოს სსკ.

დანაშაულის აგებულებაში პირველ ადგილს იკავებს ქმედების შემადგენლობა, მეორეს - მართლწინააღმდეგობა, ხოლო მესამეს - ბრალი. დანაშაულის ნიშნების აღნიშნული თანმიმდევრობა იქიდან გამომდინარეობს, რომ ბრალი არ არსებობს მართლწინააღმდეგო ქმედების ანუ უმართლობის გარეშე, ხოლო მართლწინააღმდეგო ქმედება ქმედების შემადგენლობის გარეშე. ბრალს წინ უძღვის სისხლისსამართლებრივი უმართლობა, უმართლობა ბრალის ნანამძღვარია. მართლწინააღმდეგო ქმედება კი ხორციელდება ქმედების შემადგენლობის განხორციელების შედეგად. თუმცა, მხოლოდ ქმედების

შემადგენლობა არ არის საკმარისი ქმედების მართლწინააღმდეგობისთვის, ვინაიდან ქმედების შემადგენლობით გათვალისწინებული ქმედება მართლზომიერადაც შეიძლება განხორციელდეს (აუცილებელი მოგერიების ვითარებაში).

3.1. ბრალის წმინდა ფსიქოლოგიური თეორია

ბრალის მოძღვრებამ განვითარების ვრცელი გზა გაიარა. დღემდე ბრალზე არაერთი თეორია ჩამოყალიბდა. ერთ-ერთი თეორია, რომელმაც პირველად შემოგვთავაზა ბრალის განსაზღვრება, სისხლის სამართალში წმინდა ფსიქოლოგიური თეორიის სახელწოდებითაა ცნობილი. ბრალის ფსიქოლოგიური თეორია დანაშაულის კლასიკური მოძღვრების წარმომადგენელთა სახელს უკავშირდება, რომლებიც ერთმანეთისგან მიჯნავდნენ უმართლობას და ბრალს. ყველა ობიექტურ ნიშანს უმართლობას მიაკუთვნებდნენ, ხოლო სუბიექტურ ნიშნებს ბრალს. აღნიშნული თეორიის მიხედვით, ბრალი არის დამნაშავის ფსიქიკური კავშირი ქმედებით გამოწვეულ შედეგთან, განზრახვა და გაუფრთხილებლობა კი - ბრალის სახეები. ბრალის ფსიქოლოგიური თეორიის ცნობილი წარმომადგენლები იყვნენ *ბური, ლისტი, კოლრაუში* და *რადბრუხი* (თავის ადრინდელ შრომებში). აღნიშნულმა თეორიამ კრახი განიცადა და დღეს უკვე ისტორიის კუთვნილებას წარმოადგენს, ვინაიდან თანამედროვე სისხლის სამართალში მას არავინ არ უჭერს მხარს.

ბრალის ფსიქოლოგიური ცნება ნორმატიულმა ცნებამ ჩაანაცვლა, რომელსაც გზა გაუკვლია 1907 წელს გამოცემულმა *ფრანკის* ნაშრომმა - „ბრალის ცნების აგებისათვის“. *ფრანკი* მიუთითებდა, რომ მოქმედი პირის ბრალეულობა მისატყვებელი უკიდურესი აუცილებლობის დროს შეუძლებელია დასაბუთდეს

ქმედების განხორციელება, ვინაიდან ნორმატიული მოთხოვნის დარღვევის გარეშე მართლწინააღმდეგო ქმედება როგორ შეიძლება განხორციელდეს? ის, ვისაც ნორმატიული მოვალეობის შესრულება არ ეკისრება, აღნიშნული სახის მოვალეობას როგორ დაარღვევს? ფსიქიკურად შეურაცხის მიმართ სოციალური ხასიათის ღონისძიების გამოყენება ხომ არ ეფუძნება შეურაცხის სოციალურად საშიშ ქმედებას? ქმედება სოციალურად საშიშად შეიძლება შეფასდეს მაშინაც, როცა ის არ მიიჩნევა მართლწინააღმდეგოდ. მართლწინააღმდეგო ქმედება სოციალურად საშიშია, მაგრამ სოციალურად საშიში ყველა ქმედება ყოველთვის

არ არის ამავედროულად მართლწინააღმდეგოც. დასმულ კითხვაზე ლ-გ. კუტალია აღნიშნავს, რომ შეურაცხს ძალუძს იმოქმედოს მართლწინააღმდეგოდ, ვინაიდან შეუძლია დაარღვიოს სხვისი სისხლისსამართლებრივად დაცული უფლება. იხ. ლ-გ. კუტალია, დასახ. ნაშრ., გვ. 201. სწორედ სხვისი სამართლებრივი სიკეთის ხელყოფის უნარი არის ის, რის გამოც მიუთითებენ ყველას მიმართ სამართლის ერთნაირი საზომის დანერგვაზე, შეურაცხის შესაძლებლობაზე განახორციელოს მართლწინააღმდეგო ქმედება.

ფსიქოლოგიური თეორიის მიხედვით, ვინაიდან უკიდურესი აუცილებლობის მდგომარეობაში მოქმედმა პირმა იცის რას აკეთებს. გარდა ამისა, სულით ავადმყოფს შეიძლება სურდეს იმ ქმედების განხორციელება, რომელსაც ახორციელებს და ისიც იცოდეს, რომ აღნიშნული ქმედება დანაშაულია. ამასთან ერთად *ფრანკი* მიუთითებდა იმაზეც, რომ დაუდევრობის დროს შეუძლებელია მოქმედი პირის ფსიქიკური კავშირის დადგენა ქმედებით გამოწვეულ შედეგთან. შესაბამისად, დაუდევრობის დროს ბრალის დასადგენად საჭიროა ბრალის ახალი განსაზღვრების ჩამოყალიბება.¹²³

წმინდა ფსიქოლოგიური თეორიის მარცხი გამოიწვია იმან, რომ მას არ შეეძლო ერთმანეთისგან გაემიჯნა ბრალეული და არაბრალეული ქმედება. ფსიქიკური კავშირი ქმედებასთან და ქმედებით გამოწვეულ შედეგთან მოქმედ პირს აქვს არა მხოლოდ ბრალეული, არამედ ასევე მართლზომიერი ქმედების დროსაც. აუცილებელი მოგერიების დროს მომგერიებელმა იცის, რომ მისი ქმედება გამოიწვევს თავდამსხმელის სამართლებრივი სიკეთის ხელყოფას, რაც ქმედებასთან ფსიქიკური კავშირის არსებობაზე მიუთითებს.

3.2. ბრალის ნორმატიულ-ფსიქოლოგიური (შერეული) თეორია

როგორც ზემოაღნიშნულმა ცხადყო, წმინდა ფსიქოლოგიური თეორია ვერ პასუხობდა მის წინაშე დასმულ შეკითხვებს. ამან კი ხელი შეუწყო ახალი თეორიის ჩამოყალიბებას ნორმატიულ-ფსიქოლოგიური თეორიის სახით, რომელმაც ბრალის ახალი განსაზღვრება შემოგვთავაზა და ბრალის ცნებაში შეფასებითი მომენტი შემოიტანა.

ფრანკის შეხედულებით ბრალი არის გასაკიცხაობა (*Schuld ist Vorwerfbarkeit*). აკრძალული ქმედება მის ჩამდენს მაშინ შეიძლება

ბრალად შეერაცხოს, როდესაც შესაძლებელია მისი გაკიცხვა, რომ მან ეს განახორციელა.¹²⁴ *ფრანკის* მიერ ჩამოყალიბებული თეორია ფსიქიკურ და შეფასებით ელემენტებს გვერდიგვერდ აყენებდა.¹²⁵ შესაბამისად, აღნიშნული თეორია ბრალის შერეულ თეორიად შეიძლება ჩაითვალოს. ხოლო წმინდა შეფასებითი თეორია წარმოადგენდა მომდევნო ეტაპს ბრალის მოძღვრების განვითარებაში.

ნორმატიულ-ფსიქოლოგიურ მოძღვრებას აქვს სხვადასხვა მიმდინარეობა. თუ *ფრანკი* ბრალს გასაკიცხაობად წარმოგვიდგენს, სხვები (*გოლდშმიტი*) მიიჩნევენ, რომ ბრალი მავალე-ბელი ნორმის დარღვევაში გამოიხატება. ისინი ერთმანეთისგან განასხვავებენ ორი სახის ნორმას: ნორმები, რომელთა დარღვევა ასაბუთებს ქმედების ობიექტურ უმართლობას და (მავალე-ბელი) ნორმები, რომელთა დარღვევაც წარმოშობს ბრალეულ ქმედებას. ბრალის გამომრიცხავი უკიდურესი აუცილებლობის დროს პირი მოქმედებს განზრახ, მართლსაწინააღმდეგოდ, მაგრამ არაბრალეულად, ვინაიდან მოქმედს ვერ მოვთხოვთ სწორად, ნორმის შესაბამისად მოქმედებას.¹²⁶

ბრალის ნორმატიულ-ფსიქოლოგიური თეორიის მიხედვით, ბრალი არის არა ყოველგვარი, არამედ გასაკიცხი ფსიქიკური კავშირი ქმედებასთან და ქმედებით გამოწვეულ შედეგთან. ნორმატიულ-ფსიქოლოგიური თეორია, ისევე როგორც წმინდა ფსიქოლოგიური მოძღვრება, განზრახვას და გაუფრთხილებლობას განიხილავდა ბრალის ფორმებად. აღნიშნული მოძღვრების წარმომადგენლებად ქართულ სისხლის სამართალში შეიძლება მივიჩნიოთ *თ. წერეთელი* და *ვ. მაყაშვილი*, რომელთა შეხედულებებმა შემდგომ განვითარება ჰპოვეს მათი მონაფეების ნაშრომებში.¹²⁷

თ. წერეთლის მოძღვრებასთან დაკავშირებით გამოითქვა მოსაზრება, რომ ის თითქოს

¹²³ Roxin C., Strafrecht, AT, Band I, München, 2006, S. 855-856, §19 Rn. 10-11.

¹²⁴ აღნიშნულის შესახებ იხ. Roxin C., Strafrecht, AT, Band I, München, 2006, S. 857, §19 Rn. 12.

¹²⁵ აღნიშნულის შესახებ იხ. Roxin C., Strafrecht, AT, Band I, München, 2006, S. 858, §19 Rn. 14.

¹²⁶ თ. წერეთელი, თანამედროვე ბურჟუაზიულ კრიმინალისტთა მოძღვრება ბრალზე და მისი კრიტიკა, „საბჭოთა სამართალი“, 1974, 6, გვ. 8.; ლ.გ. კუტალია, ბრალის ნორმატივისტული მოდელი, თბ., 1999, გვ. 51-52.

¹²⁷ მ. უგრეხელიძე, ბრალი საფრთხის დელიქტებში, თბ., 1982, გვ. 7; თ. შავგულიძე, ბრალის მესამე ფორმა სისხლის სამართალში, წიგნში: იურიდიული ძიებანი, თ. წერეთლის 70 წლის იუბილისადმი მიძღვნილი კრებული, თბ., 1977, გვ. 79; გ. ტყეშელაშვილი, წიგნში: განაჩეხება, ი. დვალაძე, (რედ.), სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, სახელმძღვანელო, თბ., 2007, გვ. 54.

უფრო მეტად ბრალის ფსიქოლოგიური თეორიისკენ იხრებოდა,¹²⁸ რაც არ შეიძლება მართებულად ჩაითვალოს იმ მარტივი მიზეზის გამო, რომ მან ბრალის ცნებაში შეფასებითი ნიშანი შეიტანა გასაკიცხაობის სახით, რაც სწორედ იმაზე მეტყველებს, რომ *თ. წერეთლის* კონცეფცია სწორედ დანაშაულის ნეოკლასიკურ და ბრალის ნორმატიულ-ფსიქოლოგიურ მოძღვრებას წარმოადგენდა. ბრალის *თ. წერეთლისეულ* ცნებაში ბრალი არ წარმოადგენს უბრალოდ ფსიქიკურ კავშირს ქმედებასთან და ქმედებით გამოწვეულ შედეგთან.

თ. წერეთელი ბრალს განმარტავდა საზოგადოებრივად საშიში შედეგისადმი ფსიქიკურ დამოკიდებულებად, რომელიც გაკიცხვის ღირსია. მას სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დასაბუთებისთვის აუცილებლად მიაჩნდა ბრალის ცნებაში ზნეობრივი გაკიცხვის მომენტის შეტანა. მისი თვალსაზრისით, „მხოლოდ ასეთ შემთხვევაში აღიქმება სასჯელი მესამე პირებისა და თვით მსჯავრდებულის მიერ როგორც სამართლიანი და ზნეობრივად გამართლებული რეაქცია საზოგადოებრივად საშიში ქმედების ჩამდენი პირის მიმართ“.¹²⁹ *თ. წერეთელი* მიუთითებდა, რომ პასუხისმგებლობის საფუძველია მხოლოდ ისეთი ქმედობა, რომლის მიმართ პირს ჰქონდა ფსიქიკური დამოკიდებულება მოქმედების დროს. ეს ფსიქიკური დამოკიდებულება სწორედ განზრახვასა და გაუფრთხილებლობაში გამოიხატება. ფსიქიკური დამოკიდებულების ეს ორი სახე იძლევა საფუძველს მორალურ-პოლიტიკური გაკიცხვისათვის. გაკიცხვა კი არ არის ბრალი, არამედ გასაკიცხი ფსიქიკური დამოკიდებულება. განზრახვა სისხლისსამართლებრივი მნიშვნელობით ყოველთვის არის ბოროტი განზრახვა, დოლუს მალუს. იგი თავიდანვე გულისხმობს უარყოფით შეფასებას, ვინაიდან სუბიექტი ითვალისწინებს თავისი დანაშაულებრივი ქმედობის ფაქტიურ ნიშნებს, სურს ან უშვებს ამ უმოქმედობის მავნე შედეგს და შეგნებული აქვს მისი საზოგადოებრივად საშიში ხასიათი. სწორედ ამ ნიშნების

ერთობლიობა, რაც მთლიანად ფსიქიკურ სფეროში მიმდინარეობს და რომელშიც ვლინდება დამნაშავის ანტისოციალური განწყობილება დანაშაულის ჩადენის მომენტში, წარმოადგენს საფუძველს, აღნიშნული ფსიქიკური პროცესის ბრალეული შეფასებისთვის. ბრალის ნორმატიული ცნება მიუღებელია, მაგრამ არა იმიტომ, რომ მან ბრალის ცნებაში შეფასებითი მომენტი შეიტანა, არამედ იმის გამო, რომ ბრალის ცნება მთლიანად შეფასებით მსჯელობამდე დაიყვანა და დამნაშავის ფსიქიკიდან მოსამართლის ფსიქიკაში გადაიტანა. ნორმატიულმა თეორიამ გადაწყვიტა კავშირი დამნაშავის შინაგანი, ფსიქიკური ცხოვრების პროცესებსა და შეფასებით მსჯელობას შორის, რის გამოც შიშველი შეფასებით მსჯელობა ჰაერში ჩამოეკიდა.¹³⁰

უნდა აღინიშნოს, რომ *როქსინი*ც გამოთქვამს კრიტიკას ბრალის წმინდა ნორმატიულ თეორიასთან დაკავშირებით და აღნიშნავს, რომ ის თუ რამდენად შეუძლია ბრალის პრინციპს სახელმწიფოებრივი სისხლისსამართლებრივი იძულების ფარგლების დადგენა, დამოკიდებულია იმაზე, როგორ იქნება ბრალის ცნება შინაარსობრივად განსაზღვრული. ბრალის ნორმატიული ცნება მხოლოდ იმას გვეუბნება, რომ ბრალეული ქმედება უნდა იყოს „გასაკიცხი“. თუმცა, ეს არის ფორმალური განსაზღვრება და არ პასუხობს კითხვას, რომელ შინაარსობრივ წინაპირობაზეა დამოკიდებული გასაკიცხაობა. ეს არის ბრალის მატერიალური განსაზღვრების საკითხი. აღნიშნულ კითხვას, თუ რა იგულისხმება ბრალის მატერიალური შინაარსის ქვეშ, ნორმატიული თეორიის წარმომადგენლები სხვადასხვაგვარად პასუხობენ.¹³¹

გ. მაყაშვილი ბრალს მიიჩნევდა საზოგადოებრივად საშიში ქმედებისადმი ისეთ ფსიქიკურ დამოკიდებულებად, რომელიც გასაკიცხია სამართლებრივი და ზნეობრივი თვალსაზრისით.¹³² ამავე მოსაზრებას იზიარებს *მ. უგრეხელიძე*, როცა მიუთითებს, რომ ბრალი

¹²⁸ *ლ. ხარანაული*, გაუფრთხილებლობის ევოლუცია დანაშაულის კლასიკური მოძღვრებიდან თანამედროვე სისტემამდე (დოგმატურ-სისტემური ანალიზი), „სამართლის ჟურნალი“, 2018, 1, გვ. 192.

¹²⁹ *თ. წერეთელი*, ბრალის ცნების განვითარება საბჭოთა სისხლის სამართალში, „საბჭოთა სამართალი“, 1967, 4, გვ. 40; *Церетели Т.*, К вопросу о понятии вины, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის საზოგადოებრივ მეცნიერებათა განყოფილების მოამბე, 1960, 1, გვ. 129.

¹³⁰ *თ. წერეთელი*, თანამედროვე ბურჟუაზიულ კრიმინალისტთა მოძღვრება ბრალზე და მისი კრიტიკა, „საბჭოთა სამართალი“, 1974, 6, გვ. 13.

¹³¹ *Roxin C.*, Strafrecht, AT, Band I, München, 2006, S. 859, § 19 Rn. 19.

¹³² *გ. მაყაშვილი*, წიგნში: *თ. წერეთელი, გ. ტყეშელაშვილი* (რედ.), საქართველოს სსრ სისხლის სამართლის კოდექსის კომენტარები, თბ., 1976, გვ. 47.

არა ყოველგვარი, არამედ მორალურად გასაკიცხი ფსიქიკური დამოკიდებულებაა. ბრალი არის არა წმინდა ფსიქოლოგიური ცნება, არამედ სოციალურ-ეთიკური კატეგორია, რომელიც გულისხმობს საკუთარი ქცევისადმი სუბიექტის ფსიქიკური დამოკიდებულების გასაკიცხობას.¹³³

ბრალის ფსიქოლოგიურ თეორიას ბრალის ცნებაში ვერც შეფასებითი ნიშნის შემოტანამ უშველა, ვინაიდან დაუდევრობის დროს ბრალეულობის დასაბუთება ისეთივე შეუძლებელი აღმოჩნდა, როგორც წმინდა ფსიქოლოგიური თეორიისთვის. გარდა ამისა, ერთ ცნებაში იქნა თავმოყრილი შეფასების საგანი და შეფასება, რაც ასევე აღმოჩნდა კრიტიკის საგანი. შეფასება და შეფასების საგანი სხვადასხვა სინამდვილის მოვლენებია, რომელთა ერთად გაერთიანება მეთოდოლოგიურად მცდარ მიდგომად იქნა მიჩნეული.¹³⁴

ბრალის ფსიქოლოგიური (როგორც წმინდა, ისე შერეული) თეორიის ნაკლს წარმოადგენდა ასევე ისიც, რომ აღნიშნული თეორიის მიხედვით შეუძლებელი იყო ბრალის ხარისხის განსაზღვრა. ფსიქიკური კავშირი ქმედებასთან და შედეგთან მოქმედ პირს აქვს ან არა აქვს. ფსიქიკურ კავშირს არ შეიძლება ჰქონდეს ხარისხი. ბრალის ხარისხის განსაზღვრის შეუძლებლობა კი ხელს უშლის სასჯელის ზომის თანაზომიერად განსაზღვრას. ბრალის ხარისხის გათვალისწინების გარეშე შეუძლებელია პროპორციული სასჯელის ზომა შეეფარდოს დანაშაულის ჩამდენს.

3.3. ბრალის წმინდა შეფასებითი, ნორმატიული თეორია

ბრალის მოძღვრებაში ნორმატიულ-ფსიქოლოგიური თეორიის შემდგომ ეტაპს წარმოადგენს ბრალის წმინდა ნორმატიული თეორია, რომელმაც ბრალის ცნება განმინდა ყოველგვარი ფსიქოლოგიური მინარევებისგან და

ბრალი წმინდა შეფასებით ცნებად გამოაცხადა.¹³⁵ ნორმატიული მოძღვრების მიხედვით, ბრალი არის გასაკიცხაობა ჩადენილი უმართლობის გამო.¹³⁶ თუმცა, ავტორთა ერთი ნაწილის განმარტებით, ნორმატიული თეორიის მიხედვით, ბრალი უნდა განიმარტოს როგორც მოსამართლის მიერ პირის ინდივიდუალურ-სამართლებრივი გაკიცხვა ჩადენილი დანაშაულის გამო.¹³⁷ აღნიშნული შეხედულება არის საკამათო, ვინაიდან გაკიცხვა პროცესია და ის არ შეიძლება გამოხატავდეს იმას, რაც არის ბრალი.

ნორმატიული თეორიის წარმომადგენლებმა განზრახვა, რომელიც ფსიქოლოგიურ ელემენტებს შეიცავს, გაიტანეს ბრალის ცნებიდან და გადაიტანეს ქმედების შემადგენლობაში. ქმედების შემადგენლობაში განზრახვის გვერდით მოუნახეს ადგილი გაუფრთხილებლობასაც. ფსიქოლოგიური თეორიისგან განსხვავებით, განზრახვა და გაუფრთხილებლობა განიხილება არა ბრალის ფორმებად, არამედ ქმედების შემადგენლობის ნიშნებად. თუმცა, მართებულად უნდა იქნას მიჩნეული ის შეხედულება, რომლითაც გაკრიტიკებულია გაუფრთხილებლობის მიკუთვნება ქმედების შემადგენლობისადმი. კრიტიკის ავტორი სამართლიანად მიუთითებს, რომ თუ განზრახვა შეფასებისგან ნეიტრალურია და შეფასება სჭირდება, გაუფრთხილებლობა შეფასებას გულისხმობს.¹³⁸

ბრალის ნორმატიულ თეორიას დღეს მომხრეებთან ერთად ჰყავს კრიტიკოსებიც.¹³⁹ ნორმატიული თეორიის კრიტიკოსთა თვალსაზრისით, ბრალის გაიგივება ნორმატიულ შეფასებასთან და ბრალის ფორმების უარყოფა ნიშნავს უფორმო შინაარსის აღიარებას, რასაც ბრალის ამორფულ ცნებამდე მივყავართ.¹⁴⁰

ბრალის ნორმატიული მოძღვრების კრიტიკოსთა თვალსაზრისით, ბრალის განსაზღვრება, რომელიც ბრალს განმარტავს გასაკიცხაობად, ბრალის მხოლოდ გარეგან აღწერილობას

¹³³ *მ. უგრეხელიძე*, ბრალი საფრთხის დელიქტებში, თბ., 1982, გვ. 7.

¹³⁴ *ო. გამყრელიძე*, შერაცხვის პრობლემა სისხლის სამართალში და ბრალის ნორმატიული ცნების დასაბუთების ცდა, კრებული: სისხლის სამართლის კანონმდებლობისა და თანამედროვე კრიმინოლოგიის პრობლემები, ეძღვნება თ. შავგულიძის 75 წლის იუბილეს, თბ., 2006, გვ. 36-37.

¹³⁵ *ო. გამყრელიძე*, დასახ. ნაშრ., გვ. 31.

¹³⁶ *ო. გამყრელიძე*, დასახ. ნაშრ., გვ. 44.

¹³⁷ *მ. ტურავა*, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მეცხრე გამოცემა, თბ., 2013, გვ. 207; *მ. ტურავა*, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, დანაშაულის მოძღვრება, თბ., 2011, გვ. 403-404.

¹³⁸ *ო. გამყრელიძე*, დასახ. ნაშრ., გვ. 38.

¹³⁹ *ლ. გ. კუტალია*, ბრალი სისხლის სამართალში, თბ., 2000, გვ. 457.

¹⁴⁰ *ლ. გ. კუტალია*, ბრალის ნორმატივისტული მოდელი, თბ., 1999, გვ. 228.

წარმოგვიდგენს და არაფერს არ გვეუბნება ბრალის არსზე.¹⁴¹

ბრალის მიჩნევა დანაშაულის შეფასებით ნიშნად მართებულია, მაგრამ სისხლის სამართლის ლიტერატურაში ბრალის შეფასებითობასთან ერთად მიუთითებენ მის ფაქტობრივ მხარეზე და ბრალს ფაქტობრივ კატეგორიას მიაკუთვნებენ, რასაც იმით ხსნიან, რომ ბრალის ფაქტობრივი ხასიათის უარყოფა მიგვიყვანდა მისი დადგენის შესაძლებლობის უარყოფამდე, რაც ბრალეული პასუხისმგებლობის პრინციპსაც სრულ უშინაარსობად აქცევდა.¹⁴² თუმცა, აღნიშნულთან დაკავშირებით ჩნდება კითხვა: არა მხოლოდ ბრალის დანაშაულის შეფასებითი ნიშანი, არამედ მართლწინააღმდეგობაც, რომელიც არ არის ფაქტობრივი ხასიათის ნიშანი და გულისხმობს დამოკიდებულებას ქმედებასა და სამართალს შორის, მაგრამ ნიშნავს თუ არა ეს იმას, რომ მართლწინააღმდეგობის დადგენა შეუძლებელია? რასაკვირველია, მართლწინააღმდეგობის შეფასებითობა არ გამორიცხავს მისი დადგენის შესაძლებლობას. მართლწინააღმდეგობა დგინდება მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხავ გარემოებათა გამორიცხვით. მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხავი გარემოებები კი გულისხმობს ფაქტობრივი ხასიათის გარემოებებს. ეს ეხება განსაკუთრებით, ობიექტური ხასიათის გამამართლებელ წინაპირობებს. იგივე შეიძლება ითქვას ბრალზეც, რომელიც შეიძლება დადგინდეს ბრალის გამომრიცხავ გარემოებათა გამორიცხვით.

ბრალის ნორმატიულ თეორიასთან დაკავშირებით *როქსინი* ერთი მხრივ, აღნიშნავს, რომ ბრალის ნორმატიული ცნება იყო დიდი წინადადგმული ნაბიჯი ბრალის ფსიქოლოგიურ ცნებასთან მიმართებით, მაგრამ ნორმატიული თეორიის საპირისპიროდ ამავდროულად მიუთითებს, რომ გასაკიცხაობა არის აუცილებელი, მაგრამ ჯერ კიდევ არასაკმარისი პირობა პასუხისმგებლობისთვის. აღნიშნულთან დაკავშირებით *როქსინი* მიუთითებს აუცილებელი მოგერიების ექსცესზე. ასეთიური აფექტის დროს საჭიროდ არ მიიჩნევა აუცილებელი მოგერიების

ფარგლების გადაცილებაზე რეაგირება სასჯელის გამოყენებით. აღნიშნულის გათვალისწინებით, *როქსინის* მიზანშეწონილად მიაჩნია ბრალის ნორმატიული ცნების განვითარება ნორმატიული პასუხისმგებლობის ცნებით.¹⁴³

3.4. ბრალი, როგორც მართლზომიერი ქმედების ვალდებულებისადმი უპასუხისმგებლო დამოკიდებულება

ქართულ იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმული ერთ-ერთი მოსაზრებით, ბრალი არის მართლზომიერი ქმედების ვალდებულებისადმი სუბიექტის უპასუხისმგებლო დამოკიდებულება, რომელიც გამოიხატება განზრახვის ან გაუფრთხილებლობის სახით. მაშასადამე, ბრალი არის უპასუხისმგებლობის სინონიმი.¹⁴⁴ სისხლის სამართლის ნორმის ადრესატი სწორედ ამ უპასუხისმგებლობას გადაჰყავს პასუხისმგებლობის პოზიტიური ასპექტიდან ნეგატიურში. უპასუხისმგებლობა არის პასუხისმგებლობის ასპექტების კავშირის ფორმა. წარმოდგენილი შეხედულებით, ბრალი არის დანაშაულის სუბიექტური მიზეზი.

ბრალის წარმოდგენილი განსაზღვრება ერთგვარად ენათესავება ბრალის სოციოლოგიურ ცნებას, რომლის მიხედვითაც ბრალი არის პასუხისმგებლობის გრძნობის უკმარისობა.¹⁴⁵

3.5. ბრალი, როგორც განწყობა

ერთ-ერთი განსაზღვრების მიხედვით, ბრალი განმარტებულია როგორც დამნაშავის გარკვეული შინაგანი განწყობილება,¹⁴⁶ ხოლო განზრახვა და გაუფრთხილებლობა ბრალის ფორმებადაა მიჩნეული.¹⁴⁷ აღნიშნული შეხედულების წარმომადგენელი ბრალის აუცილებელ ელემენტად მიიჩნევს ადამიანის ფსიქიკურ მდგომარეობას, მაგრამ ეს არ არის საკმარისი ბრალის ცნების სრული კონსტრუირებისთვის და იგი მოითხოვს შეფასებით ელემენტსაც, რომელიც

¹⁴¹ ლ.გ. კუტალია, დასახ. ნაშრ., გვ. 17.

¹⁴² ლ.გ. კუტალია, დასახ. ნაშრ., გვ. 127.

¹⁴³ Roxin C., Strafrecht, AT, Band I, München, 2006, S. 858, §19 Rn. 15.

¹⁴⁴ გ. ნაჭყებია, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, სახელმძღვანელო, თბ., 2011, გვ. 362; გ. ნაჭყებია,

ბრალი, როგორც სოციალური ფილოსოფიის კატეგორია, თბ., 2001.

¹⁴⁵ აღნიშნულთან დაკავშირებით იხ. ლ.გ. კუტალია, ბრალის ნორმატივისტული მოდელი, თბ., 1999, გვ. 38.

¹⁴⁶ ალ. ვაჩეიშვილი, დანაშაულის სუბიექტური მხარე საბჭოთა სისხლის სამართალში, თბ., 1957, გვ. 24.

¹⁴⁷ ალ. ვაჩეიშვილი, დასახ. ნაშრ., გვ. 25.

ბრალის პრობლემას დააკავშირებს სისხლის სამართლის პოლიტიკის მიზნებთან.¹⁴⁸ ამ გზით ბრალის ცნება უკავშირდება სასჯელის მიზნების საკითხს.¹⁴⁹ მართებულად არის გამოთქმული მოსაზრება, რომ ბრალეული გაკიცხვის საგანს არ შეიძლება წარმოადგენდეს სამართლებრივად მტრული განწყობა. ბრალეული გაკიცხვის საყრდენ წერტილს წარმოადგენს კონკრეტული ქმედება. კერძოდ, ქმედების შემადგენლობის შესაბამისი და მართლსაწინააღმდეგო ქმედება (უმართლობა).¹⁵⁰ ბრალეული გაკიცხვის საგნად სამართლებრივად მტრული განწყობის მიჩნევა სისხლის სამართალს განწყობის სამართლად აქცევდა. თანამედროვე სისხლის სამართალი არის არა განწყობის, არამედ ქმედების სამართალი. ადამიანს არ შეიძლება პასუხისმგებლობა განწყობისთვის დაეკისროს.

გერმანულ სისხლის სამართლის ლიტერატურაში გამოთქმული შეხედულებით, ბრალი ასევე განიმარტება როგორც ბოროტი ნებისყოფა.¹⁵¹ ხოლო სხვა ავტორები ბრალეულობის შინაარსს „განწყობილებაში“, „ხასიათში“, პიროვნების ფსიქიკურ „თავისებურებაში“ ხედავენ.¹⁵² აღნიშნულ შეხედულებათა გაზიარებაზე შეიძლება იყოს დაკავშირებული საკითხი იმის თაობაზე, შეიძლება თუ არა ბრალის ხარისხის განმსაზღვრელ გარემოებად მივიჩნიოთ დანაშაულის რეციდივი, დამნაშავის წარსული ცხოვრება.

დანაშაულის რეციდივთან დაკავშირებით გამოითქვა მოსაზრება, რომ აღნიშნული ცნების შეტანა კანონმდებლობაში მიუთითებს კანონმდებლის ნებაზე ბრალის ხარისხის დადგენის საჭიროებასთან დაკავშირებით,¹⁵³ რაც საკამათოდ უნდა მივიჩნიოთ. ბრალის ხარისხი უნდა განისაზღვროს იმ გარემოებებით, რომელიც დაკავშირებულია დანაშაულთან და არა დამნაშავის წარსულთან. მართალია, დანაშაულის ჩადენას, ხშირად მოქმედი პირის ხასიათიც განაპირობებს, მაგრამ ბრალის ხარისხი არ შეიძლება აღნიშნული გარემოების მიხედვით

განისაზღვროს.

მართალია, განწყობა არ არის ბრალეული გაკიცხვის საგანი, მაგრამ მაინც მიიღება მხედველობაში სასჯელის დანიშვნის დროს,¹⁵⁴ როგორც დანაშაულის პრევენციისთვის გასათვალისწინებელი ფაქტორი.

3.6. ბრალი, როგორც სხვაგვარად ქცევის შესაძლებლობა

ბრალის განსაზღვრებასთან დაკავშირებით მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ ფორმალური ცნების ჩამოყალიბება, არამედ ის თუ რა არის მისი შინაარსობრივი მხარე ანუ ბრალეული გაკიცხვის საგანი. მნიშვნელოვანია ბრალის ისეთი განსაზღვრება, სადაც თვალსაჩინოდ იქნებოდა წარმოდგენილი ბრალეულად მოქმედი პირის შინაგანი მდგომარეობა და ის კრიტერიუმი, რომელსაც ბრალუნარიანი უნდა აკმაყოფილებდეს. ამ თვალსაზრისით, მეტად საგულისხმოა მოსაზრება, რომლის მიხედვითაც, ბრალი განიმარტება როგორც სხვაგვარად ქცევის შესაძლებლობა (*Anders-Handeln-Können*).¹⁵⁵

იმისთვის, რომ პირი ბრალუნარიანად იქნას მიჩნეული, უნდა ჰქონდეს სხვაგვარად ქცევის შესაძლებლობა. ასეთ შესაძლებლობას ნორმის ადრესატი სხვადასხვა მიზეზით შეიძლება იყოს მოკლებული. ეს შეიძლება იყოს ასაკი, ფსიქიკური მდგომარეობა და ა. შ. სხვაგვარად ქცევის შესაძლებლობა შეიძლება ჰქონდეს ფიზიკურ პირს, ადამიანს. მაგრამ რაც შეეხება იურიდიულ პირს, რომელიც ორგანიზაციული წარმონაქმნია, ცალკეულ ავტორთა მიერ არ განიხილება სხვაგვარად ქცევის შესაძლებლობის მქონე სუბიექტად, რაც საკამათოს ხდის იურიდიული პირის ბრალუნარიანობას. აღნიშნული მოსაზრების წარმომადგენლები სამართლიანად აღნიშნავენ, რომ გაკიცხვა არის არა ბრალი, არამედ სასჯელი. ხოლო ბრალი გაკიცხვის საფუძველია.¹⁵⁶

¹⁴⁸ ალ. ვაჩიშვილი, დასახ. ნაშრ., გვ. 29.

¹⁴⁹ ალ. ვაჩიშვილი, დასახ. ნაშრ., გვ. 31.

¹⁵⁰ Heinrich B., *Strafrecht, Allgemeiner Teil*, 3. Auflage, Stuttgart, 2012, S. 240, Rn. 528.

¹⁵¹ ალ. ვაჩიშვილი, დასახ. ნაშრ., გვ. 136.

¹⁵² ალ. ვაჩიშვილი, დასახ. ნაშრ., გვ. 137.

¹⁵³ ალ. ვაჩიშვილი, დასახ. ნაშრ., გვ. 136.

¹⁵⁴ Heinrich B., *Strafrecht, Allgemeiner Teil*, 3. Auflage, Stuttgart, 2012, S. 240, Rn. 528.

¹⁵⁵ Streng F., *Schuld, Vergeltung, Generalprävention*, ZStW 1980, S. 638. ასევე იხ. გ. ნაჭყებია, ნებისყოფის თავისუფლების პრობლემა სისხლის სამართალში, თბ., 1975, გვ. 6.

¹⁵⁶ ო. გამყრელიძე, სისხლისსამართლებრივი სასჯელის ცნება, „გერმანულ-ქართული სისხლის სამართლის ჟურნალი“, 2016, 1, გვ. 8. www.dgstz.de; ო. გამყრელიძე, როცა მეცნიერებს აღარაფერს ეკითხებიან..., „მართლმსაჯულება და კანონი“, 2018, 1, გვ. 8.

ბრალის ნორმატივისტული თეორიის ზოგიერთი კრიტიკოსი აღნიშნავს, რომ გასაკიცხაობა ბრალის შედეგია და არა თვით ბრალი. სუბიექტი შეიძლება დავუქვემდებაროთ გაკიცხვას მაშინ, როდესაც და რამდენადაც ის ბრალეულია.¹⁵⁷ ბრალი როგორც გაკიცხვის წანამდღვარი წარმოადგენს არა გაკიცხვას, შეფასებას, არამედ შეფასების ობიექტს.¹⁵⁸

იმისთვის რომ პირს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა დაეკისროს, უნდა დადგინდეს, რომ მას მოქმედების მომენტში ჰქონდა სხვაგვარად ქცევის შესაძლებლობა. პირს, რომელსაც სხვაგვარად ქცევის შესაძლებლობა არ გააჩნია, შეუძლებელია ბრალეული პასუხისმგებლობის პრინციპზე აგებულმა სისხლის სამართალმა პასუხისმგებლობა დააკისროს.¹⁵⁹ სხვაგვარად ქცევის შესაძლებლობა ახასიათებს ადამიანს, მაგრამ ის არ არის დამახასიათებელი ყველა ადამიანისთვის. ამიტომ უნდა დადგინდეს, ხომ არ იყო კონკრეტული პირი მოკლებული სხვაგვარად ქცევის შესაძლებლობას.

ქართულ სისხლის სამართლის ლიტერატურაში გამოთქმული კრიტიკული შეხედულების თანახმად, სხვაგვარად მოქმედების შესაძლებლობა როგორც კრებითი ცნება ნორმატიულ შეფასებას ვერ შეიგუებს. აღნიშნული მოსაზრებით, ფსიქიკური დამოკიდებულების სამართლებრივ-ნორმატიული შეფასება ლოგიკურად დასაშვებია, ხოლო პირის შესაძლებლობა იმოქმედოს საკუთარი შეფასებისამებრ ვერ შეფასდება, რის გამოც იგი ვერ დამკვიდრდება ბრალის განმსაზღვრელ შეფასების ობიექტად.¹⁶⁰ ავტორის შეფასებით, სუბიექტს ბრალად უნდა შეერაცხოს არა უმართლობის ცოდნა ან ცოდნის შესაძლებლობა, არამედ ის, რომ შეეძლო ემოქმედა სხვაგვარად, რომელიც წარმოადგენს ინტელექტუალურისა და ნებელობითის ორგანულ მთლიანობას.¹⁶¹

ზემოაღნიშნული კრიტიკა არ არის სათანადოდ, დამაჯერებლად არგუმენტირებული. სხვაგვარად მოქმედების შესაძლებლობა შეიძლება დაექვემდებაროს შეფასებას, ვინაიდან ის მიუთითებს პირის შესაძლებლობაზე ნორმის

მოთხოვნის შესრულებასთან დაკავშირებით. როდესაც დგინდება რომ პირს შეეძლო სხვაგვარად ემოქმედა, ნიშნავს იმას, რომ მას ჰქონდა მართლზომიერი მოქმედების შესაძლებლობა. ხოლო რაც შეეხება ფსიქიკურ კავშირს ქმედებასთან და ქმედებით გამოწვეულ შედეგთან, არაფერს არ მიუთითებს დადებითი ან უარყოფითი სამართლებრივი შეფასების საფუძველზე, ვინაიდან ფსიქიკური კავშირი მოქმედ პირს შეიძლება ჰქონდეს როგორც მართლსაწინააღმდეგო, ისე მართლზომიერი ქმედების დროს.

როგორც ზემოთ აღინიშნა, ბრალი შეფასების ობიექტია და მოითხოვს დადგენას, რაც იმას ნიშნავს, რომ ის შეიძლება წარმოადგენდეს როგორც შეფასების, ისე დადგენის ობიექტს. ამიტომ არ არის გასაზიარებელი მოსაზრება, რომლის მიხედვითაც ბრალი შეიძლება იყოს დადგენის ან შეფასების ობიექტი, მაგრამ არა ერთდროულად როგორც შეფასების, ისე დადგენის ობიექტი.¹⁶² ბრალი რომ დადგენას მოითხოვს, ამაზე მიუთითებს ბრალის გამომრიცხავ გარემოებათა არსებობა. იმიტომ დგინდება იყო თუ არა კონკრეტულ შემთხვევაში სახეზე ბრალის გამომრიცხავი გარემოება, რომ ამით დადგინდეს ბრალის არსებობის საკითხი. ბრალი რომ დადგენის ობიექტს არ წარმოადგენდეს, ბრალის გამომრიცხავ გარემოებებზე მსჯელობაც აზრს დაკარგავდა. ბრალი ასევე შეიძლება იყოს შეფასების ობიექტი, ვინაიდან ის არის სასჯელის შეფარდების საფუძველი. სასჯელი კი გაკიცხვა და შეფასებაა. შეფასება შეფასების ობიექტის გარეშე არ არსებობს. სასჯელის შეფარდების საფუძველი ბრალია, რაც კარგად მიუთითებს ბრალზე, როგორც შეფასების ობიექტზე. მართლწინააღმდეგობის მსგავსად, ბრალი ამავედროულად შეფასებით მომენტებსაც შეიცავს იმ გაგებით, რომ პიროვნების ბრალეულობა იძლევა უმართლობის ჩამდენის გაკიცხვის შესაძლებლობას. უმართლობის ბრალეულად ჩამდენი შეიძლება გაიკიცხოს, რაც იმას ნიშნავს, რომ მოქმედი სუბიექტი გაკიცხვის ღირსია, რაც უკვე გარკვეულ შეფასებას გულისხმობს.

¹⁵⁷ ლ.გ. კუტალია, ბრალის ნორმატივისტული მოდელი, თბ., 1999, გვ. 54.

¹⁵⁸ გერმანულ ლიტერატურაში გამოთქმულ აღნიშნულ შეხედულებაზე იხ. ლ.გ. კუტალია, დასახ. ნაშრ., 179.

¹⁵⁹ ი. დვალიძე, მოტივისა და მიზნის ზეგავლენა ქმედების კვალიფიკაციასა და სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობაზე, თბ., 2008, გვ. 21.

¹⁶⁰ ლ.გ. კუტალია, ბრალის ნორმატივისტული მოდელი, თბ., 1999, გვ. 46-47.

¹⁶¹ ლ.გ. კუტალია, დასახ. ნაშრ., გვ. 185.

¹⁶² ლ.გ. კუტალია, დასახ. ნაშრ., გვ. 180.

4. იურიდიული პირი, როგორც სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის სუბიექტი

სსკ-ის მე-7 მუხლის 1-ლი ნაწილის თანახმად, სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის სუბიექტად ფიზიკურ პირთან ერთად მიჩნეულია იურიდიული პირიც, რომელსაც პასუხისმგებლობა შეიძლება დაეკისროს კოდექსის კერძო ნაწილის ნორმებით გათვალისწინებულ შემთხვევებში. სსკ-ი თავიდან, როდესაც მიიღეს, იურიდიულ პირს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის სუბიექტად არ მიიჩნევდა. იურიდიული პირის სისხლისსამართლებრივი დასჯადობა პირველად 2006 წლის 25 ივლისის კანონით განისაზღვრა და მას კოდექსში სპეციალური თავიც მიეძღვნა. კოდექსით არის განსაზღვრული სასჯელთა სახეები, რომელიც იურიდიულ პირთა მიმართ გამოიყენება.

იურიდიული პირის პასუხისმგებლობის იდეამ თავის დროზე დიდი მხარდაჭერა მოიპოვა საერთო (პრეცედენტული) სამართლის სისტემის ქვეყნებში. ინგლისელმა მოსამართლეებმა იურიდიული პირის მიმართ სისხლისსამართლებრივი სასჯელის გამოყენებასთან დაკავშირებით განაჩენი ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნეში გამოიტანეს. თუმცა, ბრალზე ტრადიციული შეხედულება, რომლის მიხედვითაც, იურიდიულ პირს არ შესწევს ბრალეული ქმედების განხორციელება, შეირყა საფრანგეთში. საფრანგეთში კორპორაციების მიერ ჩადენილ დანაშაულებზე სანქციები მე-17 საუკუნეში განისაზღვრა.¹⁶³

იურიდიული პირის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობას დღეს არაერთი ევროპული ქვეყნის კანონმდებლობა ითვალისწინებს. თუმცა, იურიდიულ ლიტერატურაში აღნიშნულ

საკითხს ჰყავს როგორც მომხრეები, ისე მოწინააღმდეგეები. მოწინააღმდეგეები იურიდიული პირის სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას აკრიტიკებენ სხვადასხვა კუთხიდან. საკამათოდ მიიჩნევა იურიდიული პირის ბრალუნარიანობა,¹⁶⁴ სისხლისსამართლებრივი გაგებით ქმედებაუნარიანობა¹⁶⁵ და სასჯელუნარიანობა.¹⁶⁶

იურიდიული პირის ბრალუნარიანობასთან დაკავშირებით, როგორც უკვე ზემოთ აღინიშნა, სადავოა სხვაგვარად ქცევის შესაძლებლობა, ის თუ რამდენად შეიძლება იურიდიული პირი მიჩნეულ იქნას ნებისყოფის სუბიექტად, რომელსაც სხვაგვარად ქცევა მოეთხოვება. იურიდიული პირის ბრალის დადგენა ტოლფასი იქნება მისი გაკიცხვის, მაგრამ როგორ შეიძლება გაიკიცხოს ის, ვისაც არ შეუძლია გააცნობიეროს გაკიცხვის შინაარსი? ამდენად, რთულია იურიდიული პირისთვის სასჯელის შეფარდება განხილულ იქნას როგორც გასაკიცხაობის გამოხატულება. აღნიშნული შეხედულებაა გამოთქმული გერმანიის საკონსტიტუციო სასამართლოს გადაწყვეტილებაშიც.¹⁶⁷ იქ სადაც იურიდიული პირის ბრალეულობა სადავოა, სადავო ხდება მისი სასჯელუნარიანობაც. სასჯელუნარიანი მხოლოდ ის სუბიექტი შეიძლება იყოს, ვის მიმართაც შესაძლებელია სასჯელის მიზნების მიღწევა. იმისთვის, რომ კონკრეტული სუბიექტის დასჯით სასჯელის მიზნების მიღწევა შესაძლებელი გახდეს, აუცილებელია შეეძლოს დანაშაულით გამოწვეული, სასჯელთან დაკავშირებული ნეგატიური შედეგების გაცნობიერება და აქედან გამომდინარე დანაშაულისგან თავის შეკავება. იურიდიული პირის ბრალუნარიანობას და სასჯელუნარიანობას საკამათოს ხდის ის, რომ მას

¹⁶³ ი. გაბისონია, იურიდიული პირის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის მატერიალურ-სამართლებრივი და საპროცესო თავისებურებები, „პროფესია ადვოკატი“, 2007, 2, გვ. 68; ი. გაბისონია, იურიდიულ პირთა სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის საკვანძო საკითხები, „ცხოვრება და კანონი“, 2007, 2, აგვისტო-სექტემბერი, გვ. 11.

¹⁶⁴ Wessels/Beulke/Satzger, Strafrecht, AT, 46. Aufl., Heidelberg, 2016, S. 44-45, Rn. 141; Krey/Esner, Deutsches Strafrecht, Allgemeiner Teil, 6. Auflage, Stuttgart, 2016, S. 45-46, Rn. 111; Peglau J., Unbeantwortete Fragen der Strafbarkeit von Personenverbänden, Zeitschrift für Rechtspolitik (ZRP), 2001, S. 407; Mitsch, in: Baumann/Weber/Mitsch/Eisele, Strafrecht, Allgemeiner

Teil, Lehrbuch, 12. Auflage, Bielefeld, 2016, S. 101, §6 Rn. 12; Jescheck/Weigend, Lehrbuch des Strafrechts, Allgemeiner Teil, 5. Auflage, Berlin, 1996, S. 227, §23, VII; ჟ. პრადელი, შედარებითი სისხლის სამართალი, თარგმნა ე. სუმბათაშვილმა, თბ., 1999, გვ. 229.

¹⁶⁵ Roxin C., Strafrecht, Allgemeiner Teil, Band I, 4. Auflage, München, 2006, S. 262, §8 Rn. 59; Heinrich B., Strafrecht, Allgemeiner Teil, 5. Auflage, Stuttgart, 2016, S. 68, Rn. 198.

¹⁶⁶ Hirsch H.-J., Strafrechtliche Verantwortlichkeit von Unternehmen, ZStW 1995, S. 296; Peglau J., Unbeantwortete Fragen der Strafbarkeit von Personenverbänden, Zeitschrift für Rechtspolitik (ZRP), 2001, S. 408.

¹⁶⁷ BVerfGE 20, S. 336.

არ ახასიათებს შესაბამისი კოგნიტური და ვოლუნტატური მომენტები.

მიუხედავად იმისა, რომ იურიდიული პირის სისხლისსამართლებრივი დასჯადობა საკამათოა და ავტორთა ერთი ნაწილი გაუმართლებლად მიიჩნევს, მან მაინც მოიპოვა აღიარება ქართულ სისხლის სამართლის კანონმდებლობაში, რაც ფიქციის თეორიის გამოხატულებად უნდა იქნას მიჩნეული. ფიქციის თეორიის მიხედვით, იურიდიულ პირს მიენერება ფიზიკური პირის თვისებები.¹⁶⁸

II. ქმედების მცირე მნიშვნელობა, როგორც დანაშაულის გამომრიცხავი გარემოება

სსკ-ის მე-7 მუხლის მე-2 ნაწილის მიხედვით, სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის დასაკისრებლად საკმარისი არ არის, რომ ქმედება კოდექსის კერძო ნაწილით გათვალისწინებული რომელიმე ქმედების შემადგენლობის ნიშნებს ფორმალურად შეიცავდეს. გასათვალისწინებელია ქმედებით გამოწვეული ზიანი და შექმნილი საფრთხე. თუ ქმედება რომელიმე ქმედების შემადგენლობის ნიშნებს ფორმალურად შეიცავს, მაგრამ არ იწვევს ისეთ ზიანს ან საფრთხეს, რომელიც აუცილებელს ხდის ქმედების ჩამდენის სისხლისსამართლებრივ პასუხისმგებლობას, დანაშაული გამოირიცხება. მოცემული დებულება მატერიალური გაგებით მართლწინააღმდეგობის დასადგენად ქმედების სოციალური საშიშროების მნიშვნელობაზე მიუთითებს. მართლწინააღმდეგობის დაყოფას ფორმალურ და მატერიალურ მართლწინააღმდეგობად საფუძველი დაუდო ლისტმა, რომელიც მატერიალურად მართლწინააღმდეგოდ თვლიდა სახელმწიფოს მიერ დადგენილი ნორმებით სამართლებრივად დაცულ ინტერესზე თავდასხმას.¹⁶⁹

სისხლის სამართლის ლიტერატურაში არაერთგვაროვანი შეხედულებაა გამოთქმული ქმედების მცირე მნიშვნელობაზე, სოციალური

საშიშროების მიმართებაზე დანაშაულის ნიშნებთან. მაშინ როდესაც ერთ-ერთი შეხედულებით, ქმედების მცირე მნიშვნელობა ქმედების შემადგენლობას გამორიცხავს და მართლწინააღმდეგობის მატერიალური გაგებით არსებობა დასტურდება მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხავი გარემოების გამორიცხვით,¹⁷⁰ მეორე მოსაზრებით, ქმედების მცირე მნიშვნელობა დანაშაულს გამორიცხავს ბრალის მცირე მნიშვნელობიდან, მცირედი უპასუხისმგებლობიდან, მცირე გასაკიცხაობიდან გამომდინარე, დანაშაულის მეოთხე საფეხურზე. აღნიშნული თვალსაზრისის მიხედვით, თუ მცირე მნიშვნელობის ქმედებას სოციალურად ადექვატურად ჩავთვლით, დაზარალებულს წაერთმევა პროპორციული აუცილებელი მოგერიების უფლება.¹⁷¹ მესამე შეხედულებით, ქმედების დაბალი სოციალური საშიშროების შემთხვევაში მატერიალური მართლწინააღმდეგობა გამოირიცხება და მატერიალურად მართლწინააღმდეგოდ ქმედება განიმარტება სამართლებრივი სიკეთის სოციალურად საზიანო ხელყოფისას.¹⁷² სწორედ ეს უკანასკნელი მოსაზრება არის გასაზიარებელი ქმედების მცირე მნიშვნელობასთან დაკავშირებით, ვინაიდან ქმედების მცირე მნიშვნელობის დადგენის გადატანა დანაშაულის მეოთხე ეტაპზე, ბრალის შემდგომ და მისი მიჩნევა ბრალის მნიშვნელობის განმსაზღვრელ გარემოებად, ნიშნავს იმას, რომ მცირე მნიშვნელობის ქმედების ჩამდენის მიმართ არ გამოირიცხოს აუცილებელი მოგერიების უფლება და თუ მცირე მნიშვნელობის ქმედებას მოჰყვა ადამიანის სიცოცხლის ხელყოფა, განხორციელებული ქმედება ჩაითვალოს არა მკვლელობად, არამედ აუცილებელი მოგერიების ფარგლებს გადაცილებით მკვლელობად, რაც არ მიიჩნევა საკითხის მართებულ გადაწყვეტად.

ქმედების სოციალური საშიშროების შეფასებისას მხედველობაში მიიღება როგორც ქმედებით გამოწვეული რეალური ზიანი ან შექმნილი საფრთხე, ისე მოქმედი პირის განზრახვა.

¹⁶⁸ უფრო ვრცლად იხ. თ. ცქიტიშვილი, იურიდიული პირის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა, ნიგნში: ნ. თოდუა, მ. ივანიძე, ლ. ფაფიაშვილი, ი. ხერხეულიძე, თ. ცქიტიშვილი, სანქციები სისხლის სამართალში, თბ., 2019, გვ. 256-393.

¹⁶⁹ Лист Ф.Ф., Учебник уголовного права, Общая часть, М., 1903, С. 145-146.

¹⁷⁰ მ. ტურავა, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, დანაშაულის მოძღვრება, თბ., 2011, გვ. 325.

¹⁷¹ ქ. მჭედლიშვილი-ჭედრიხი, ნიგნში: გ. ნაჭყებია, ნ. თოდუა, (რედ.), სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, სახელმძღვანელო, მეოთხე გამოცემა, თბ., 2019, გვ. 304.

¹⁷² Roxin C., Strafrecht, AT, Band I, München, 2006, S. 601, § 14 B, Rn. 4; Jescheck H.-H., Weigend T., Lehrbuch des Strafrechts, AT, 5. Aufl., Berlin, 1996, S. 234.

შეიძლება რეალურად გამოწვეული ზიანი მცირე იყოს, მაგრამ მოქმედი პირის განზრახვის გათვალისწინებით ქმედება სოციალურად საზიანოდ, მატერიალურად მართლსაწინააღმდეგოდ შეფასდეს. თუ ჯიბის ქურდობას ეხება საქმე, ქმედება იმის მიხედვით ფასდება, რისი დაუფლებაც ობიექტურად შეძლო დამნაშავემ, მაგრამ ქმედების მცირე მნიშვნელობის გამო პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლების შესაძლებლობა მაინც გამოირიცხება, ვინაიდან დამნაშავე ფსიქოლოგიურად განწყობილი იყო ნებისმიერი ღირებულების ნივთის დაუფლებისთვის. მცირე მნიშვნელობის გამო პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლება ხდება მაშინ, როცა ქმედება ობიექტურადაა მცირე მნიშვნელობის და მოქმედ პირსაც აქვს ეს გაცნობიერებული ქმედების განხორციელების მომენტში.

ქართული სასამართლო პრაქტიკის მიხედვით, ქმედების მცირე მნიშვნელობის დასადგენად მხედველობაში იქნა მიღებული არა მხოლოდ ქმედებით ობიექტურად გამოწვეული ზიანი, არამედ ასევე მოქმედი პირის ეკონომიკური მდგომარეობა, ის, რომ მოქმედება განახორციელა ეკონომიკურად გაჭირვებულმა პირმა,¹⁷³ რაც არ შეიძლება მართებულად ჩაითვალოს, ვინაიდან ეკონომიკური მდგომარეობა შეიძლება გათვალისწინებულ იქნას ბრალის ხარისხის განსაზღვრისთვის.

ქმედების მცირე მნიშვნელობის შესაფასებლად შეიძლება არა მხოლოდ მოქმედი პირის, არამედ დაზარალებულის ეკონომიკური მდგომარეობის გათვალისწინებაც, რაც დამოკიდებულია ქმედების შემადგენლობის ტიპზეც. ზოგიერთ დანაშაულთან მიმართებით აღნიშნული გარემოება კარგავს მნიშვნელობას ქმედების მნიშვნელობის შესაფასებლად. ასეთია ქურდობის შემადგენლობა. სსკ-ის 177-ე მუხლის პენიშნის მიხედვით, ქურდობა მაშინ იწვევს მნიშვნელოვან ზიანს, როცა ნაქურდალის ღირებულება აღემატება 150 ლარს. აღნიშნული ნორმის პირვანდელი რედაქცია ასეთ დათქმას არ ითვალისწინებდა, რაც იმას ნიშნავს, რომ მოსამართლეს შეეძლო დაზარალებულის ეკონომიკური მდგომარეობა შეეფასებინა და ისე გა-

ნესაზღვრა ჰქონდა თუ არა ადგილი მნიშვნელოვან ზიანს ან იყო თუ არა ქმედება მცირე მნიშვნელობის. 177-ე მუხლის პენიშნის მოქმედი რედაქციის მიხედვით, ქმედებით გამოწვეული ზიანი ფასდება მხოლოდ ნაქურდალის ღირებულების გათვალისწინებით და მხედველობაში არ მიიღება დაზარალებულის მატერიალური მდგომარეობა. აღნიშნული დებულება ვრცელდება როგორც ქურდობაზე, ისე საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ სხვა დანაშაულებზე და არა ყველა შემთხვევაზე.

ქმედების სოციალური საშიშროების შეფასება მნიშვნელობას იძენს არა ყოველთვის, არამედ ცალკეულ შემთხვევებში. ეს დამოკიდებულია იმაზე, თუ რომელი ქმედების შემადგენლობის განხორციელებას აქვს ადგილი. თუ საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ და ეკონომიკურ დანაშაულებთან მიმართებით ქმედების საშიშროების შეფასება აქტუალობას იძენს, აღნიშნული საკითხი არც დაისმის განზრახ მკვლელობის შემადგენლობის განხორციელებისას, რაც დაცული სამართლებრივი სიკეთიდან გამომდინარეობს. სიცოცხლის ხელმყოფი ქმედება შეუძლებელია შეფასდეს მცირე მნიშვნელობის მქონედ. ხოლო ის საგანი, რომელშიც საკუთრებაა განსხეულებული, შეიძლება იყოს მცირე მნიშვნელობის. ამიტომაც ქმედების მნიშვნელობის შეფასება განსაკუთრებით საყურადღებოა საკუთრების წინააღმდეგ მიმართულ დანაშაულებში.

მიუხედავად იმისა, რომ სიცოცხლის ხელმყოფი ქმედება ვერ შეფასდება მცირე მნიშვნელობის ქმედებად, ზოგჯერ ასეთი შეფასება შეიძლება მიეცეს სხვისი სიცოცხლის ხელყოფისთვის განხორციელებულ ქმედებას, თუ საქმე ეხება მზადებას დანაშაულის ჩასადენად. ყველა ქმედება არ შეიძლება მიჩნეულ იქნას დანაშაულის მომზადებად, მიუხედავად მოქმედი პირის განზრახვისა. დანაშაულის მომზადებად ისეთი ქმედება მიიჩნევა, რომელიც ახლოს არის დანაშაულის მცდელობასთან. დანაშაულის მცდელობასთან ქმედების სიახლოვე, ქმედების საშიშროებაზე მიუთითებს. ისეთი ქმედება მიიჩნევა მოსამზადებელ ქმედებად, რომელიც სცდება სოციალური ადექვატურობის ფარგლებს, რაც თავისთავად მეტყველებს ქმედების

¹⁷³ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებანი, 2002, 3, გვ. 258.

სოციალურ საშიშროებაზე.¹⁷⁴

III. დასჯადობა, როგორც დანაშაულის ნიშანი?

დანაშაულის ნიშნებთან დაკავშირებით ჩნდება კითხვა, იგი მხოლოდ იმ სამი ნიშნით ხასიათდება, რომელიც დანაშაულის სტრუქტურული ელემენტებია (ქმედების შემადგენლობა, მართლწინააღმდეგობა, ბრალი), თუ არსებობს სხვა ნიშნებიც, რომელიც დანაშაულს გამოარჩევს სხვა სამართალდარღვევებისგან? ამასთან ერთად, საინტერესოა, ისჯება თუ არა დანაშაული ყოველთვის და დანაშაულის დამატებითი ნიშანი ხომ არ უკავშირდება მის დასჯადობას?

როგორც ცნობილია, სისხლის სამართლის კოდექსი განსაზღვრავს დასჯად ქმედებას და აწესებს შესაბამის სასჯელს. მაშასადამე, არ არსებობს დასჯადი ქმედების საკანონმდებლო შემადგენლობა შესაბამისი სასჯელის გარეშე. სასჯელი დანაშაულის იურიდიული შედეგია. დანაშაული და სასჯელი ერთმანეთთან მჭიდროდაა დაკავშირებული. სასჯელის გამოყენება მხოლოდ დანაშაულის ჩამდენის მიმართ ხდება, დანაშაულის ჩადენას კი მოსდევს დამნაშავესთვის სასჯელის შეფარდება. თუ ქმედება საზოგადოდ არ იწვევს სასჯელის შეფარდებას, ეს ქმედება, როგორც წესი, დანაშაულად ვერ ჩაითვლება.¹⁷⁵

როდესაც კანონმდებელი გარკვეულ ქმედებას დანაშაულად აცხადებს, იქვე სასჯელსაც აწესებს და დანაშაულის ჩამდენს სასჯელით ემუქრება. დანაშაული არის ის ქმედება, რომელსაც მართლწინააღმდეგობა სასჯელით ემუქრება.¹⁷⁶ ამიტომ, დასჯადობას, ავტორთა

ერთი ნაწილი, დანაშაულის აუცილებელ ნიშნადაც განიხილავს¹⁷⁷ და თვლის, რომ ისეთი ქმედებაა დანაშაულებრივი, რომელიც პრინციპულად დასჯადია¹⁷⁸ და სასჯელის მუქარითაა აკრძალული. სწორედ სისხლის სამართლებრივი დასჯადობის კუთხით ხდება უმართლობათა გამიჯვნა.

სამართლის და სამართლებრივი სიკეთის ხელყოფა უმართლობაა, მაგრამ ყველა უმართლობა არ არის დასჯადი.¹⁷⁹ ზოგჯერ უმართლობის განხორციელება იწვევს არა სასჯელს, არამედ სხვა სახის რეაქციას.¹⁸⁰ არსებობს სამოქალაქო სამართლებრივი უმართლობაც, რომელიც ასევე სამართლებრივი სიკეთის დაზიანებასთანაა დაკავშირებული, თუმცა არ იწვევს სასჯელს. დასჯადია მხოლოდ დანაშაული, როგორც ბრალეულად განხორციელებული სისხლის სამართლებრივი უმართლობა.¹⁸¹

თუმცა, ავტორთა მეორე ნაწილი აღნიშნულ დებულებას საკამათოდ თვლის. მაგალითად, *ო. გამყრელიძე* არ ემხრობა დანაშაულის სამი ნიშნის (ქმედების შემადგენლობა, მართლწინააღმდეგობა, ბრალი) გვერდით, დამატებით ნიშნად დასახელდეს ქმედების დასჯადობა, ვინაიდან დანაშაულის თითოეული ნიშანი სასამართლოში დადგენას მოითხოვს და უზერხულობას შექმნიდა სასამართლოში იმის მტკიცება, რომ დანაშაული დასჯადი ქმედებაა.¹⁸² ხოლო ცნობილი ქართველი იურისტი *ლ. ანდრონიკაშვილი* მიიჩნევდა, რომ დასჯადობა არ არის დანაშაულის ერთ-ერთი აუცილებელი ნიშანი.¹⁸³ მას მხედველობაში ჰქონდა ის, რომ მართალია, ზოგადად, დანაშაულის ჩადენას მოსდევს დანაშაულის ჩამდენის მიმართ სასჯელის გამოყენება, მაგრამ არსებობს შემთხვევებიც, როცა დანაშაულის ჩამდენი დაუსჯელი რჩება.

¹⁷⁴ აღნიშნულ საკითხზე იხ. *ქ. მჭედლიშვილი-ჭედრიხი*, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, დანაშაულის გამოვლინების ცალკეული ფორმები, თბ., 2011.

¹⁷⁵ *გ. ტყეშელიძე*, ნიგნძი: გ. ნაჭყებია, ი. დვალიძე (რედ.), სისხლის სამართლის ზოგადი ნაწილი, სახელმძღვანელო, თბ., 2007, გვ. 349.

¹⁷⁶ *Jescheck H.-H., Weigend Th.*, Lehrbuch des Strafrechts, Allgemeiner Teil, Berlin, 1996, S. 50.

¹⁷⁷ *Ebert U.*, Strafrecht, Allgemeiner Teil, 3. Auflage, 2001, S. 111.

¹⁷⁸ *თ. ნერეთელი*, *გ. ტყეშელიძე*, მოძღვრება დანაშაულზე, თბ., 1969, გვ. 62; *ლ. სურგულაძე*, სისხლის სამართალი, დანაშაული, თბ., 2005, გვ. 55; *გ. ნაჭყებია*, სისხლის სამართლებრივი ურთიერთობა და დანაშაულის ცნება (ლექციების კურსი), თბ., 2002, გვ. 162-164; *მ. ტურავა*, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, დანაშაულის მოძღვრება, თბ., 2011, გვ. 37; *ლ. ხარანაული*, დაუმთავრებელი დანაშაულის დასჯადობა ქართული

და გერმანული სისხლის სამართლის მიხედვით, თბ., 2014, გვ. 187.

¹⁷⁹ *Ebert U.*, Strafrecht, Allgemeiner Teil, 3. Auflage, 2001, S. 28.

¹⁸⁰ *Jescheck H.-H., Weigend Th.*, Lehrbuch des Strafrechts, Allgemeiner Teil, Berlin, 1996, S. 50.

¹⁸¹ *Ebert U.*, Strafrecht, Allgemeiner Teil, 3. Auflage, 2001, S. 28.

¹⁸² *ო. გამყრელიძე*, დასკვნა დოც. გ. ნაჭყებიათა სადოქტორო დისერტაციაზე „სისხლის სამართლის მეცნიერების საგანი“, ჟურნალი „აღმანახი“, 2000, 13, გვ. 19.

¹⁸³ *ე. მაყაშვილი*, *ლ. ანდრონიკაშვილის* მეცნიერულ-პედაგოგიური მოღვაწეობა, „საბჭოთა სამართალი“, 1963, 3, გვ. 63-64.

კერძოდ, მოსამართლეს უფლება აქვს, ცალკეულ შემთხვევებში, დანაშაულის ჩამდენს სასჯელი პირობით დაუნიშნოს. გარდა ამისა, სისხლის სამართლის კოდექსი ითვალისწინებს დანაშაულის ჩამდენის სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან და სასჯელისაგან გათავისუფლების საფუძველს.

სისხლის სამართალი იცნობს სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობისა და სასჯელისაგან დანაშაულის ჩამდენის გათავისუფლებას ზემოთ აღნიშნულ შემთხვევებში, მაგრამ შეიძლება თუ არა სასამართლომ ქმედება დანაშაულად ცნოს სასჯელის დაუნიშნავად სხვა საფუძველით?

აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით საინტერესოა საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2016 წლის 24 მარტის გადაწყვეტილება,¹⁸⁴

რომლითაც სამი პირი ნარკოტიკული საშუალება – გამომშრალი „მარიხუანის“ უკანონო შეძენისა და შენახვისათვის საქართველოს სსკ-ის 260-ე მუხლის პირველი ნაწილით¹⁸⁵ დამნაშავეებად ცნეს სასჯელის დაუნიშნავად.

გარდა ზემოაღნიშნულისა, გასათვალისწინებელია კ. როქსინის შეხედულება, რომელიც, როგორც უკვე ითქვა, ბრალს დასჯადობის არასაკმარის პირობად ასახელებს და სისხლის სამართლებრივი პასუხისმგებლობისთვის საჭირო პირობად განიხილავს სასჯელის გამოყენების აუცილებლობას დანაშაულის პრევენციისთვის, რაც იმას გულისხმობს, რომ ბრალეული და დამნაშავე პირი ყოველთვის არ ისჯება, არამედ მხოლოდ მაშინ, როცა არსებობს ამის პრევენციული აუცილებლობა. შესაბამისად, დასჯადობა არ წარმოადგენს დანაშაულის ნიშანს.

¹⁸⁴ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს სისხლის სამართლის საქმეთა პალატის 2016 წლის 24 მარტის გადაწყვეტილება, საქმე 392აპ-15, საქართველოს უზენაესი სასამართლოს გადაწყვეტილებანი სისხლის სამართლის საქმეებზე, 2016, 10-12, გვ. 17-52.

¹⁸⁵ აღნიშნული ნორმით ისჯება „ნარკოტიკული საშუალების, მისი ანალოგის ან პრეკურსორის უკანონო დამზადება, წარმოება, შეძენა, შენახვა, გადაზიდვა ან გადაგზავნა“.